

Crna Gora
Regulatorna agencija
za energetiku
Broj:14/1722-5
Podgorica, 30.06.2014. godine

CRNA GORA
SKUPŠTINA CRNE GORE

PRIMLJENO:	30. VI	20 14	GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/14-27		
VEZA:			
EPA:	510 XXV		
BKRAĆENICA:			PRILOG: 3

SKUPŠTINA CRNE GORE

Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br.10
Podgorica

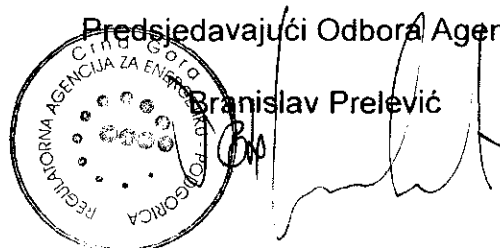
Poštujući odredbu člana 47 stav 1 Zakona o energetici ("Službeni list Crne Gore", br. 28/10, 40/11, 42/11 i 6/13), kojom je propisano da Agencija podnosi Skupštini na usvajanje godišnji izvještaj o stanju energetskeg sektora Crne Gore, najkasnije do 30. juna tekuće za prethodnu godinu, Regulatorna agencija za energetiku dostavlja Skupštini Izvještaj o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu, na usvajanje.

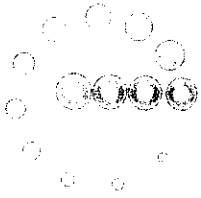
Izvještaj o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu dostavljamo u štampanoj formi, u 130 primjeraka, kao i u elektronskoj formi na CD.

U prilogu ovog akta dostavljamo Odluku o utvrđivanju Izvještaja o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu i Odluku o određivanju predstavnika Agencije koji će učestvovati u skupštinskoj proceduri razmatranja i usvajanja Izvještaja o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu, a koje je donio Odbor Agencije.

S poštovanjem,

Predsjedavajući Odbora Agencije
Branislav Prelević

Crna Gora
Regulatorna agencija
za energetiku
Broj: 14/1722-2
Podgorica, 26 .06.2014. godine

Na osnovu člana 47 stav 1 Zakona o energetici ("Službeni list Crne Gore", br. 28/10, 40/11, 42/11 i 6/13), i člana 18 tačka 22 Statuta Regulatorne agencije za energetiku ("Službeni list Crne Gore", broj 7/11), Odbor Agencije je na sjednici održanoj 26.06.2014. godine, donio

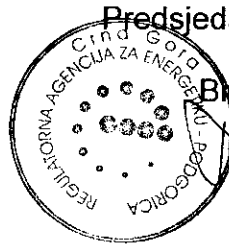
O D L U K U

O UTVRĐIVANJU IZVJEŠTAJA O STANJU ENERGETSKOG SEKTORA CRNE GORE ZA 2013. GODINU

1. Utvrđuje se Izvještaj o stanju energetskog sektora Crne Gore za 2013. godinu.
2. Izvještaj o stanju energetskog sektora Crne Gore za 2013. godinu dostaviti Skupštini Crne Gore na usvajanje u skladu sa zakonom.
3. Odluka stupa na snagu danom donošenja.

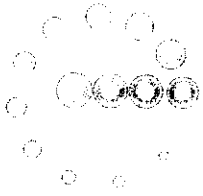
Predsjedavajući Odbora Agencije

Branislav Prelević

Dostaviti:

- Skupštini Crne Gore;
- A/a;

Crna Gora
Regulatorna agencija
za energetiku
Broj: 14/1722-4
Podgorica, 26. 06.2014. godine

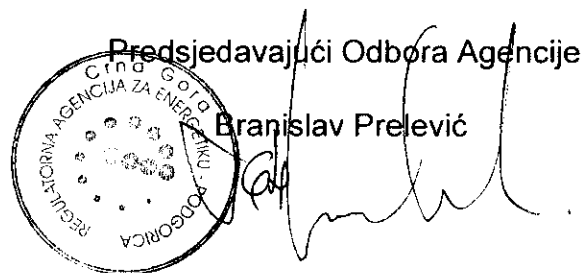
Na osnovu člana 47 stav 1 Zakona o energetici ("Službeni list Crne Gore", br. 28/10, 40/11, 42/11 i 6/13) i člana 18 stav 1 tačka 22 Statuta Regulatorne agencije za energetiku ("Službeni list Crne Gore", broj 7/11), Odbor Agencije je na sjednici održanoj 26.06.2014. godine, donio

ODLUKU

o određivanju predstavnika Regulatorne agencije za energetiku koji će učestvovati u skupštinskoj proceduri usvajanja Izvještaja o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu

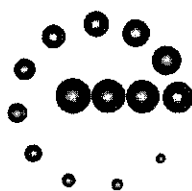
Za predstavnike Regulatorne agencije za energetiku koji će učestvovati u skupštinskoj proceduri usvajanja Izvještaja o stanju energetskeg sektora Crne Gore za 2013. godinu određuju se: Branislav Prelević, predsjedavajući Odbora Agencije, Miroslav Vukčević, član Odbora Agencije i Novak Medenica, direktor Agencije.

Predsjedavajući Odbora Agencije
Branislav Prelević

Dostaviti:

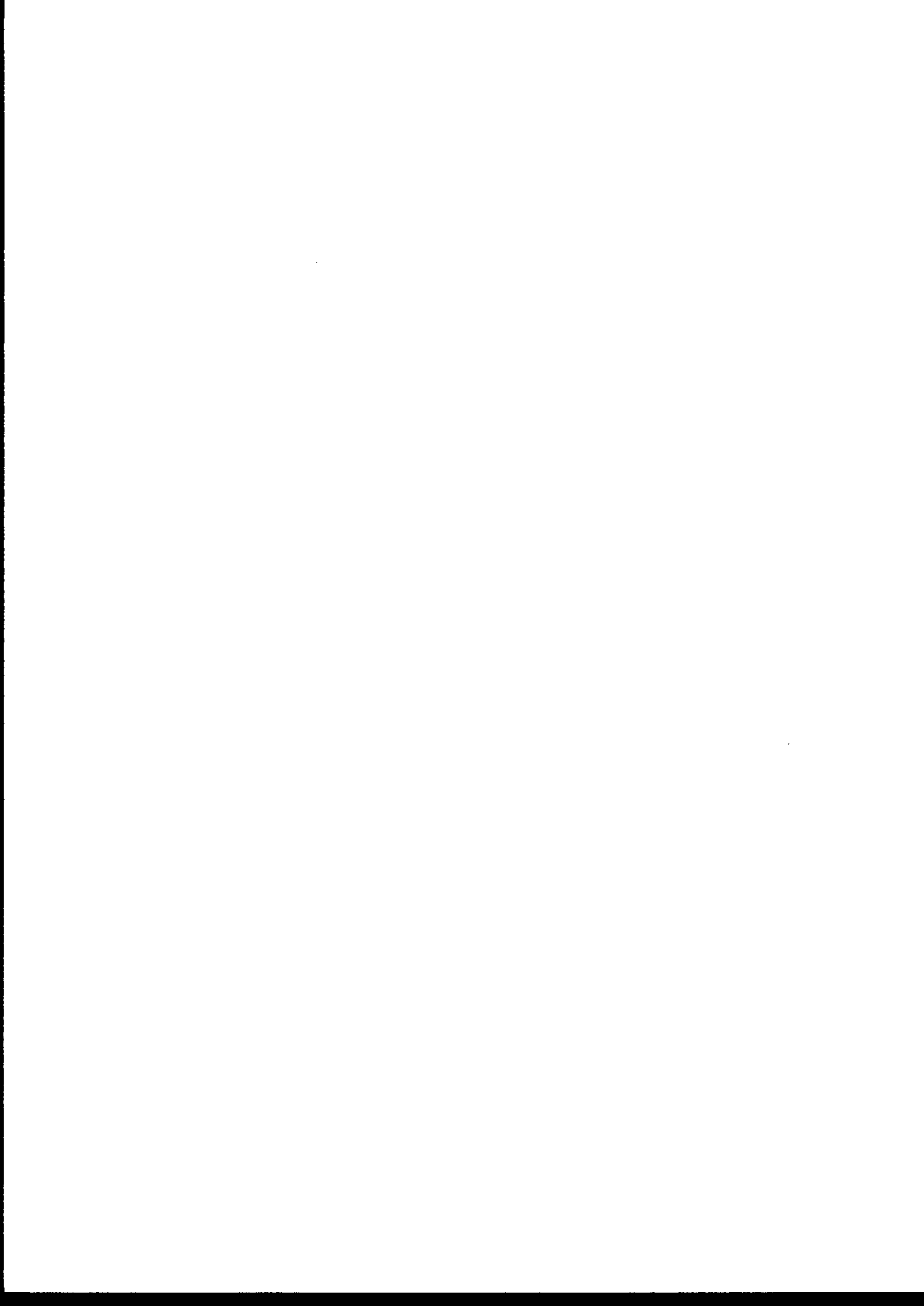
- Skupštini Crne Gore,
- A/a.

Crna Gora
Regulatorna agencija za energetiku

IZVJEŠTAJ
O STANJU ENERGETSKOG SEKTORA CRNE GORE
U 2013. GODINI

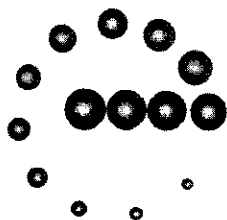
Podgorica, jun 2014. godine

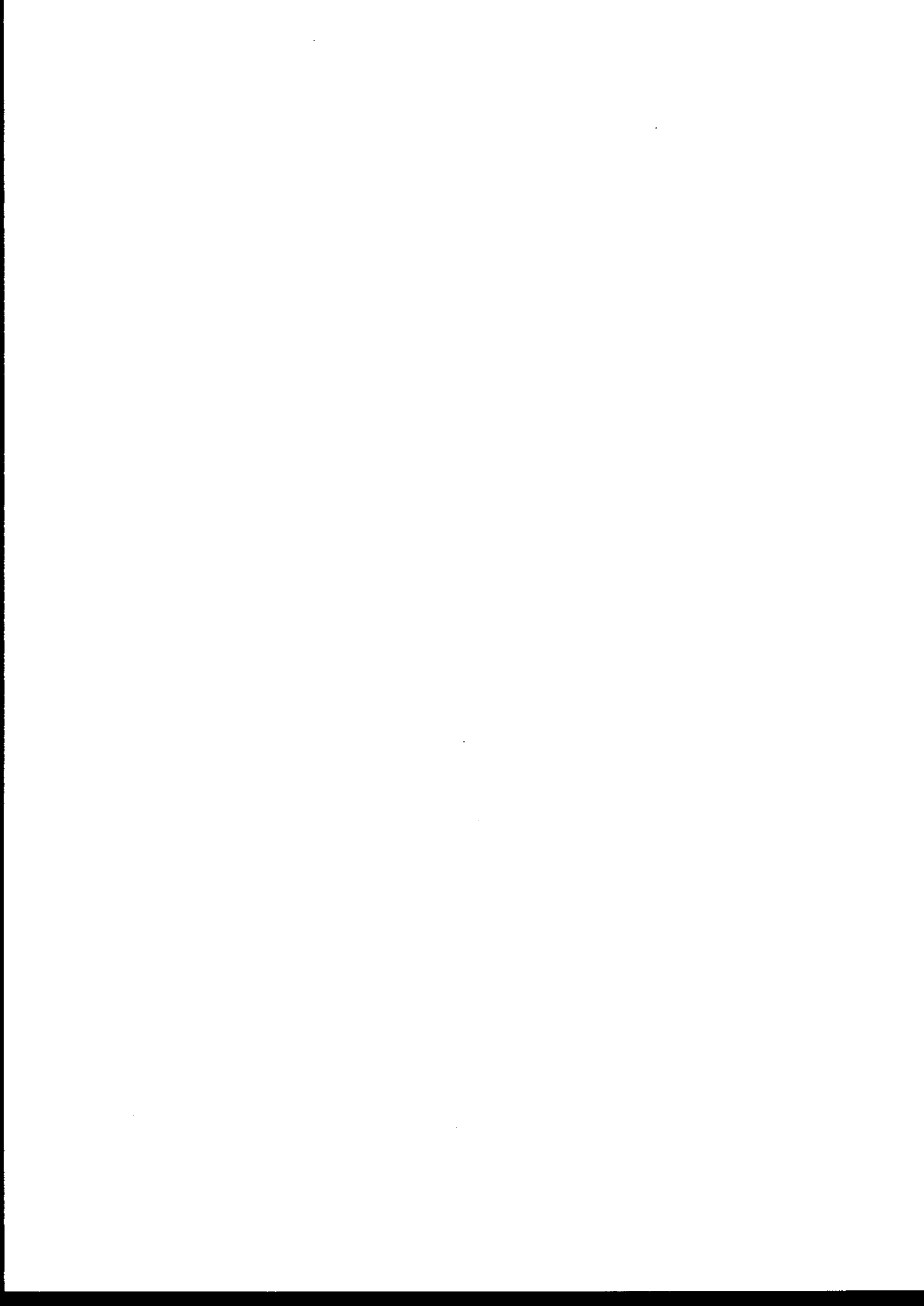
SADRŽAJ

UVOD	7
1. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI	9
1.1. ENERGETSKI RESURSI.....	9
1.1.1. Hidropotencijal	9
1.1.2. Ugalj	9
1.1.3. Obnovljivi izvori energije.....	12
1.1.3.1. Male hidroelektrane.....	12
1.1.3.2. Energija vjetra	16
1.1.3.3. Solarna energija.....	17
1.1.3.4. Biomasa	18
1.2. KAPACITETI	19
1.2.1. Proizvodni kapaciteti.....	19
1.2.2. Prenosni kapaciteti.....	21
1.2.3. Distributivni kapaciteti.....	24
1.3. SEKTOR NAFTI I GASA.....	25
1.3.1. Skladišni kapaciteti.....	26
1.3.2. Transportni kapaciteti	26
1.3.3. Prodajni kapaciteti	27
1.3.4. Formiranje strateških rezervi nafte i/ili naftnih derivata	27
2. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA	29
2.1. PRAVNO RAZDVAJANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE AD NIKŠIĆ	29
2.2. NADZOR NAD RADOM ENERGETSKIH SUBJEKATA	31
2.2.1. Elektroenergetske djelatnosti	32
2.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije.....	38
2.2.3. Rješavanje žalbi kupaca	40
2.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa.....	40
3. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU	42
3.1. ELEKTROPRIVREDA CRNE GORE AD NIKŠIĆ	42
3.1.1. FC Proizvodnja.....	42
3.1.2. FC Distribucija	43
3.1.3. FC Snabdijevanje.....	46
3.2. CRNOGORSKI ELEKTROPRENOSNI SISTEM AD PODGORICA	47
4. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2013. GODINI	50
4.1. ODOBRENI TROŠKOVI I REGULATORNI PRIHOD U 2013. GODINI	50
4.2. ODOBRENE CIJENE PO KATEGORIJAMA KUPACA	50
4.3. POSLOVANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE AD NIKŠIĆ.....	51
4.4. POSLOVANJE CRNOGORSKOG ELEKTROPRENOSNOG SISTEMA AD PODGORICA.....	56
4.5. KOMENTAR REZULTATA ANALIZE TROŠKOVA EPCG I CGES	59

4.6. POSLOVANJE CRNOGORSKOG OPERATORA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE DOO PODGORICA.....	60
4.7. POSLOVANJE RUDNIKA UGLJA AD PLJEVLJA	60
4.8. FINANSIJSKO POSLOVANJE SUBJEKATA IZ OBLASTI NAFTE I GASA	61
5. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE	63
6. KLJUČNE NORMATIVNE AKTIVNOSTI REGULATORA	65
6.1. PODZAKONSKA AKTA AGENCIJE.....	65
6.2. AKTA NA KOJA JE AGENCIJA DALA SAGLASNOST.....	68
6.3. AKTA KOJA SE ODNOSI NA UTVRĐIVANJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA, CIJENA I TARIFA ZA TROGODIŠNJI REGULATorni PERIOD.....	68
6.4. SARADNJA AGENCIJE SA MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA	70
6.5. IZVJEŠTAJI EVROPSKE KOMISIJE I ENERGETSKE ZAJEDNICE.....	72
6.6. UČEŠĆE AGENCIJE U EVROPSKIM INTEGRACIJAMA.....	73
7. REFORME CIJENA ZA POTROŠAČE U PERIODU JUL 2007 - DECEMBAR 2013. GODINE	74
7.1. EFEKTI ŠESTOGODIŠNJE EKONOMSKE REGULACIJE CIJENA U ELEKTROENERGETSKOM SEKTORU	74
7.2. OBIM PRODAJE, FAKTURISANA REALIZACIJA I CIJENE ZA POTROŠAČE	75
7.2.1. Obim prodaje	76
7.2.2. Fakturisana realizacija	76
7.2.3. Ostvarene cijene kod krajnjih potrošača	76
7.2.4. Odnos tarifa za korišćenje električne energije za domaćinstva u Evropi u 2013. godini.....	80
REZIME	81

Crna Gora
Regulatorna agencija za energetiku

UVOD

Regulatorna agencija za energetiku (u daljem tekstu: Agencija) je sačinila Izveštaj o stanju energetskeg sektora Crne Gore u 2013. godini, koji se u skladu sa članom 47 stav 1 Zakona o energetici ("Službeni list CG", broj 28/10, 40/11, 42/11 i 6/13), podnosi na usvajanje Skupštini Crne Gore najkasnije do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

Obavezujući sadržaj godišnjeg izvještaja o stanju energetskeg sektora Crne Gore, propisan je članom 47 stav 2 Zakona o energetici (u daljem tekstu: Zakon) i isti je u ovom izvještaju obrađen kroz posebna poglavlja.

U Poglavlju o energetskeg resursima su opisane glavne karakteristike energetskeg resursa Crne Gore, kako onih koji se primarno koriste (vodni resursi, ugalj), tako i karakteristike resursa iz obnovljivih izvora energije (male hidroelektrane, energetskeg potencijal vjetrova, solarna energija, energetskeg potencijal biomase u sektoru šumarstva, poljoprivrede i čvrstog komunalnog otpada).

U istom poglavlju dat je prikaz kapaciteta za proizvodnju, prenos i distribuciju, a takođe, i prikaz skladišnih, transportnih i prodajnih kapaciteta u sektoru nafte i gasa.

Nalazi iz nadzora nad radom energetskeg subjekata su dio Izvještaja sačinjeni sa aspekta Zakonom propisane obaveze Agencije da prati i analizira rad i poslovanje energetskeg subjekata. Nadzor nad radom energetskeg subjekata je vršen intenzivno, i to s jedne strane neposrednim kontrolama sprovedenim u skladu sa Planom rada i Programom vršenja nadzora koji je donijela Agencija za 2013. godinu, a s druge strane kroz redovan posao Agencije vršenjem analiza mjesečnih, kvartalnih i godišnjih izvještaja i podataka koji su energetskeg subjekti dužni da dostavljaju Agenciji, u skladu sa obavezama iz licenci, čiji su imaoi, i na zahtjev Agencije. Posebno je dat akcenat na teme pravnog razdvajanja operatora distributivnog sistema i praćenja ostvarivanja gubitaka električne energije. Pored elektroenergetskeg sektora, zakonsku obavezu nadzora Agencija sprovodi i u sektoru nafte i gasa, u kojem primarno kontroliše primjenu propisa kojima su uređena sljedeća pitanja: kontrola kvaliteta naftnih proizvoda i gasa, održavanje mjernih uređaja i protivpožarnih aparata, zaštita životne sredine, kvalifikacije lica koja rukuju opasnim materijama i finansijsko poslovanje subjekata u pogledu ispunjavanja uslova utvrđenih licencom. U cilju prikazivanja realnog stanja i dešavanja u energetskeg sektoru Crne Gore u 2013. godini, u navedenom poglavlju su istaknuti i problemi u funkcionisanju elektroenergetskeg sistema u 2013. godini.

Poglavlje koje se odnosi na Investicije u energetskeg sektoru Crne Gore, obrađuje investicije Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić kroz funkcionalne cjeline i to: za FC Distribucija i FC Snabdijevanje prikazom realizovanih investicija u odnosu na investicione planove koji je odobrila Agencija, dok je za FC Proizvodnja dat uporedni pregled planiranih i realizovanih investicija u 2013. godini. Ovo poglavlje, takođe, obuhvata investicije u Crnogorskom elektroenergetskom sistemu.

Finansijsko poslovanje energetskeg subjekata u 2013. godini, u Izvještaju obuhvata odobrene troškove i regulatorni prihod u 2013. godini, odobrene cijene po kategorijama kupaca i rezultate poslovanja svih energetskeg subjekata.

U poglavlju o stanju i aktivnostima na tržištu električne energije dat je pregled aktivnosti vezano za otvaranje nacionalnog tržišta, napreci ali i problemi na koje se nailazi u ovom sektoru, kao i razvoj „Kancelarije za koordinisane aukcije u Jugoistočnoj Evropi“.

Pored navedenih, zadržana je praksa Agencije da Izvještaj sadrži i posebno poglavlje o rezultatima reformi potrošačkih cijena u regulisanom periodu, a odnosi se na: efekte šestogodišnje ekonomske regulacije cijena u elektroenergetskeg sektoru, kretanje cijena za kupce na distributivnoj mreži u 2013. godini, obim prodaje, fakturisanu realizaciju i potrošačke cijene.

U Izveštaju je sačinjeno i posebno poglavlje koje se odnosi na aktivnosti Agencije na izradi normativnih akata, donošenje akata na koje Agencija daje saglasnost i akata koja se odnose na utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa za trogodišnji regulatorni period. U tom poglavlju su date i međunarodne aktivnosti Agencije u 2013. godini, kao i aktivnosti na realizaciji obaveza koje proističu iz Sporazuma o osnivanju Energetske zajednice jugoistočne Evrope. Takođe je dat i osvrt na Izveštaje Evropske Komisije i Energetske zajednice i na učešće Agencije u Evropskim integracijama.

1. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI

Crna Gora posjeduje značajne energetske resurse, koji bi mogli da obezbijede energiju za pokrivanje ukupnih potreba crnogorskog konzuma i viškove za izvoz, ali usljed nedovoljnog stepena iskorišćenja istih, odnosno nedovoljne izgrađenosti proizvodnih objekata, već dugi niz godina postojao je energetski deficit, koji se nadomještao uvozom. Međutim, uslijed smanjenja potrošnje kako direktnih tako i distributivnih potrošača, kao i povoljnih hidroloških prilika koje se ogledaju u povećanoj proizvodnji električne energije u hidroelektranama, u 2013. godini je nakon dužeg niza godina ostvaren energetski suficit. I pored toga potrebno je uložiti značajne napore na optimizaciji korišćenja postojećih resursa i istraživanju i aktiviranju novih proizvodnih kapaciteta, kako iz tradicionalnih tako i iz obnovljivih izvora energije, i vršiti značajna ulaganja u razvoj prenosne i distributivne infrastrukture u skladu sa Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine koja je u postupku usvajanja, kako bi se osigurao kontinuiran, stabilan i pouzdan rad elektroenergetskog sistema.

1.1. Energetski resursi

Glavni energetski resursi koji su do sada korišćeni su snaga vodenih tokova i ugalj, dok se u zadnje vrijeme značajna pažnja poklanja istraživanju i korišćenju drugih energetskih resursa, pogotovo obnovljivih izvora energije (energija sunca, vjetra, biomasa).

1.1.1. Hidropotencijal

Na osnovu dosadašnjih istraživanja površinskih vodotoka u Crnoj Gori, može se govoriti o vrlo izraženoj vodnosti u odnosu na relativno malu površinu teritorije Crne Gore, a time i o načelnoj raspoloživosti značajnog potencijala za energetske korišćenje.

Crna Gora raspolaže hidroenergetskim potencijalom rijeka Zete, Pive, Tare, Morače, Lima, Komarnice, Čehotine i Ibra i njihovih pritoka u iznosu od 9.846 GWh godišnje. Od toga je, u do sada izgrađenim elektranama (HE Perućica i HE Piva), korišćenjem uglavnom hidropotencijala Zete i Pive, iskorišćeno oko 1.800 GWh, odnosno nešto više od 17%.

Pored navedenog godišnjeg potencijala koji se može koristiti za izgradnju proizvodnih postrojenja većih kapaciteta, na teritoriji Crne Gore postoji hidropotencijal malih vodotoka koji pruža mogućnosti za izgradnju malih hidroelektrana.

Takođe, postoji i značajan hidroenergetski potencijal koji se formira na slivnim područjima Crne Gore, dok se vodotoci i akumulacije formiraju na graničnim područjima sa susjednim zemljama. Za korišćenje ovih potencijala i izgradnju objekata na vodotocima, potrebno je postići dogovor o njihovom korišćenju na međudržavnom nivou.

Ograničavajući faktor korišćenja vodnih resursa je i obuhvaćenost dijela toka rijeke Tare nacionalnim parkom Durmitor, koji je uveden u spisak svjetske prirodne baštine UNESCO-a, a bazen rijeke Tare uključen je u rezervate biosfera UNESCO programa.

(Izvor podataka: Nacrt Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine).

1.1.2. Ugalj

Crna Gora raspolaže rezervama mrko-lignitnog uglja na širem području Pljevalja, gdje su najznačajniji baseni Pljevlja i Maoče, i mrkog uglja koji je lociran uglavnom na prostoru opštine Berane.

Ukupne rezerve uglja u svim revirima na području Pljevalja (stanje 31.12.2013. godine) iznose oko 191 milion tona. Prosječna energetska vrijednost uglja pljevaljskih basena kreće se od 5.572 kJ/kg (Ljuće II) do 13.663 kJ/kg (Rabitlje) dok u maočkom basenu iznosi 12.504 kJ/kg.

U narednoj tabeli dat je prikaz stanja rezervi i prosječne energetske vrijednosti uglja u Pljevaljskom basenu na dan 31.12.2013. godine (Izvor podataka: Dopis Rudnika uglja, broj 14/878-3 od 13.05.2014. godine):

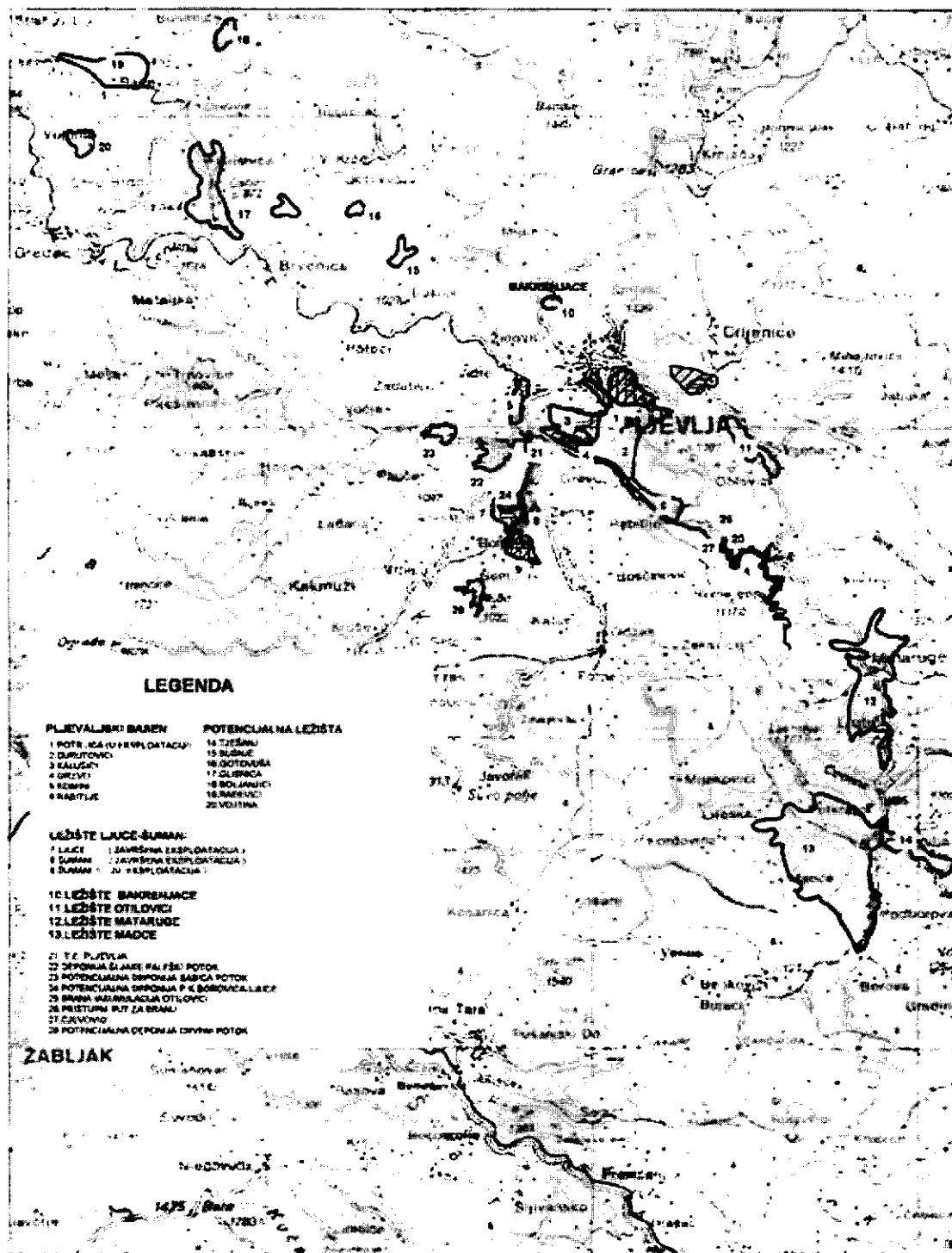
r.b.	Basen/ ležište	Kategorija	Rezerve (t)	Učešće A+B (%)	Ovjera rezervi	Otkrivka (m ³)	DTE (kJ/kg)	Sred. koefic. otkr. (m ³ /t)
Pljevaljski basen								
1.	Potrlica (sa Cementarom)	A+B+C1	39.717.214	49,96	bilansne	155.354.292	10.697	3,91
	Kalušići	A+B+C1	15.047.143	97,32	bilansne	46.627.374	7.957	3,10
	Grevo	C1	2.281.807	0	bilansne	11.722.118	12.442	5,14
	Komini	C1	3.016.566	0	bilansne	5.692.624	11.515	1,89
	Rabitlje	C1	5.358.361	0	bilansne	36.014.256	13.663	6,72
UKUPNO			65.421.091	-		255.410.664	-	3,90
Ljuče-Sumanski basen								
2.	Šumani I	A+B+C1	200.000	60,00	bilansne	230.000	7.684	1,15
	Ljuče II	B+C1	1.056.085	61,21	bilansne	500.000	5.572	0,47
	Ljuče I	B+C1	20.000	100,00		20.000	8.600	1,67
UKUPNO			1.276.085	-		750.000	-	0,59
3.	Glisnica	B	1.701.343	100,00	bilansne	4.232.019	9.384	2,49
UKUPNO KONCESIJE RU			68.398.519	-		260.392.683	-	3,81
4.	Otilovići	B+C1	3.421.000	99,50	bilansne	11.887.300	10.510	3,47
5.	Bakrenjače	A+B+C1	1.332.313	73,64	bilansne	1.151.000	10.296	0,86
6.	Maoče	B+C1	109.900.000	82,98	bilansne	497.500.000	12.504	4,53
UKUPNO			114.653.313	-		510.538.300	-	4,45
UKUPNO BILANSNE			183.051.832	-		770.930.983	-	4,21
7.	Mataruge	C1	7.500.000	0	procijenjene	15.000.000	8.000	2,00
UKUPNO PROCIJENJENE			7.500.000	-		-	-	-
UKUPNO SVA LEŽIŠTA			190.551.832			785.930.983		4,12

Legenda:

Stepen istraženosti rezervi uglja varira od ležišta do ležišta pa se stoga one izražavaju kao različite vrste kategorija rezervi:

A - dokazane rezerve uglja, B - istražene rezerve uglja, C1 - nedovoljno istražene rezerve uglja

**PREGLEDNA KARTA LEŽIŠTA UGLJA PLJEVALJSKOG
PODRUČJA SA OBJEKTIMA RUDNIKA I T.E. PLJEVLJA
R=1:200000**

Geološke rezerve beranskog uglja su procijenjene na oko 160 miliona tona, dok se eksploatacione rezerve kreću oko 18,5 miliona tona, ali je radi preciznijeg utvrđivanja rezervi potrebno izvršiti dodatna istraživanja. Prosječna toplotna vrijednost uglja u beranskom basenu je 13.680 kJ/kg (Izvor podataka: Nacrt Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine).

1.1.3. Obnovljivi izvori energije

Strateški cilj svake države koja raspolaže dovoljnim energetskega potencijalom je da te potencijale u potpunosti iskoristi radi zadovoljenja svojih energetskega potreba, planski i u skladu sa svojom nacionalnom strategijom razvoja energetskega sektora, čime se obezbjeđuje energetska nezavisnost i doprinosi ukupnom razvoju privrednog ambijenta zemlje.

Sagorijevanjem fosilnih goriva, prevashodno uglja, nafte i prirodnog gasa, u atmosferu se oslobađaju velike količine ugljen-dioksida (CO₂) i drugih gasova sa efektom staklene bašte, što ima veoma negativan uticaj na očuvanje životne sredine. Kako bi se smanjila zavisnost od fosilnih goriva i uvoza energenata, a u cilju zaštite životne sredine, mnoge zemlje su pokrenule programe istraživanja i razvoja u oblasti obnovljivih izvora energije radi supstitucije energije dobijene iz fosilnih goriva tzv. „zelenom“ energijom iz obnovljivih izvora.

Mada ne postoji jednostavno rješenje kao odgovor na izazov koji predstavljaju klimatske promjene, široko je rasprostranjeno mišljenje da je smanjenje nivoa emisije gasova staklene bašte (CO₂, NO_x,...) ključni preduslov za smanjenje štetnih uticaja globalnog zagrijavanja.

Budući da proizvodnja energije iz fosilnih goriva predstavlja jedan od osnovnih izvora emisija gasova sa efektom staklene bašte, obnovljivi izvori energije će imati sve značajniju ulogu u proizvodnji električne energije i toplote sa malo ili bez emisija CO₂. Na 10. zasjedanju Ministarskog savjeta Energetske zajednice održanom 18. oktobra 2012. godine u Bečićima, Crna Gora je utvrdila nacionalni cilj kojim je predviđeno da učešće energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji dostigne nivo od 33% najkasnije do 2020. godine.

1.1.3.1. Male hidroelektrane

U skladu sa energetskega strategijom i nacionalnim ciljem, Vlada Crne Gore je pokrenula aktivnosti na korišćenju značajnog hidropotencijala na malim vodotocima izgradnjom malih hidroelektrana, zbog čega je donijela set podzakonskih akata kojima se definišu vrste obnovljivih izvora, utvrđuje cijena energije iz tih izvora, kao i način sticanja statusa proizvođača koji imaju pravo na podsticajnu cijenu.

Značajan broj energetskega objekata na malim vodotocima (ukupno 17 vodotoka) je već u izgradnji a za jedan dio se tek radi projektna dokumentacija. Realizacija je ostvarena po osnovu javnog nadmetanja o davanju koncesija, pokretanja postupka davanja koncesije na inicijativu zainteresovanog lica ili po osnovu dobijanja energetskega dozvole. Ukupna instalisana snaga malih hidroelektrana za koje su već izdate koncesije iznosi 58,718MW, dok je njihova planirana godišnja proizvodnja 173,120GWh.

U sljedećoj tabeli dat je prikaz podataka o pojedinačnim malim hidroelektranama, sa informacijama o odgovornim koncesionarima i tehničkim karakteristikama, kao i stanjem realizacije projekata.

Osnov za korišćenje vodotoka	Koncesionar	Vodotok	Mala HE	Instalisana snaga (MW)	Planirana godišnja proizvodnja (GWh)	Stanje projekta
Javno nadmetanje	Kroling d.o.o. Danilovgrad	Babinopoljska rijeka	mHE Jara	4,636	14,547	Odluka o utvrđivanju javnog interesa za eksproprijaciju nepokretnosti 06.06.2013. godine Izdavanje građevinske dozvole 23.07.2013. godine Elaborati eksproprijacije sa zahtjevom za proglašenje javnog interesa u cilju izgradnje 35kV dalekovoda 27.02.2014. godine
			mHE Babino polje	2,450	6,860	Odluka o utvrđivanju javnog interesa za eksproprijaciju nepokretnosti 06.06.2013. godine Izdavanje građevinske dozvole 19.07.2013. godine Elaborati eksproprijacije sa zahtjevom za proglašenje javnog interesa u cilju izgradnje 35kV dalekovoda 27.02.2014. godine
		Komarača	mHE Meteh	4,000	10,800	Uslijed nemogućnosti rješavanja imovinsko - pravnih odnosa koncesionar se obratio ministarstvu za izradu Aneksa Ugovora
	Hidroenergija Montenegro d.o.o. Berane	Bistrica	mHE Jezerštica	0,900	3,000	05.06.2012. godine izdata građevinska dozvola za mHE Jezerštica. U martu 2013. godine puštena u probni rad, a upotrebnu dozvolu dobila 10.10.2013. godine. U novembru 2013. godine utvrđen status povlašćenog proizvođača. 04.02.2014. izdata građevinska dozvola za mHE Konjska rijeka 2 11.03.2014. izdati urbanističko - tehnički uslovi za mHE Bistrica
			mHE Krivuljski potok	0,361	0,900	
			mHE Jelovica 1	1,375	6,400	
			mHE Jelovica 2	1,057	5,000	
			mHE Konjska rijeka 1	0,140	0,450	
			mHE Konjska rijeka 2	0,998	2,600	
			mHE Bistrica	3,000	11,600	
			mHE Konjska 1/1	0,180	0,500	
		Šekularska	mHE Šekular	1,270	4,800	24.10.2012. godine izdata građevinska dozvola za mHE Orah. 02.08.2013. godine izdate građevinske dozvole za mHE Rmuš i mHE Spaljevići 1
			mHE Rmuš	0,533	1,500	
	mHE Orah		0,896	3,500		
	mHE Spaljevići 1		0,665	2,000		
Dekar d.o.o. Podgorica	Crnja	mHE Spaljevići 2	0,560	2,000	09.12.2011. godine izdate građevinske dozvole za izgradnju sve tri mHE Zbog problema vezanog za priključenje mHE, pripremljen Aneks kojim se definiše produženje rokova III faze Plana realizacije	
		mHE Crnja	2,978	7,780		
		mHE Ljubaštica	2,010	6,010		
			mHE Crni potok	0,396	1,320	

	Konzorcijum Dekar - Hidro	Trepčačka rijeka	Trepčačka 1	9,600	29,773	03.12.2013. godine izdata građevinska dozvola za mHE Trepčačka 1. U toku procedura za dobijanje urbanističko - tehničkih uslova za mHE Trepčačka 2
			Trepčačka 2	2,195	3,480	
	Energie Zotter Bau Gmbh & Co. KG	Grlja	mHE Grlja	1,700	5,700	13.01.2011. izdati urbanističko - tehnički uslovi. Zbog protivljenja lokalnog stanovništva izgradnji mHE, postoji mogućnost sporazumnog raskida ugovora o koncesiji
	Elektrotehna - Radius	Murinska rijeka	mHE Murinska rijeka	1,127	4,530	22.11.2013. godine izdati urbanističko - tehnički uslovi 18.10.2013. godine pokrenut postupak pred Regulatornom agencijom za energetiku protiv Elektroprivrede Crne Gore zbog problema oko priključenja mHE na elektrodistributivnu mrežu
			mHE Dosova rijeka i Nenov potok	0,943	3,770	
Davanje koncesija na inicijativu zainteresovanog lica	Konzorcijum Kutska i Mojanska	Kutska rijeka	mHE Kutska rijeka	2,492	11,600	30.01.2014. godine Vlada Crne Gore donijela Odluke o davanju koncesije, a Ugovori potpisani krajem aprila 2014. godine
		Mojanska rijeka	mHE Mojanska rijeka	6,096	22,700	
Izgradnja na osnovu energetske dozvole	Kol Energy	Raštak	mHE Raštak	0,624		12.11.2010. godine izdata energetska dozvola 22.12.2011. godine donijeta odluka o davanju koncesije 28.03.2012. godine potpisan Ugovor o koncesiji 04.09.2012. godine izdati urbanističko - tehnički uslovi 08.08.2013. godine izdata građevinska dozvola
			mHE Raštak 2	0,624		29.04.2013. godine izdata energetska dozvola 06.02.2014. godine donesena odluka o davanju koncesije 24.04.2014. godine potpisan Ugovor o koncesiji
	Synergy	Vrelo	mHE Vrelo	0,587		05.03.2012. godine izdata energetska dozvola 22.03.2012. godine donijeta odluka o davanju koncesije 27.07.2012. godine izdati urbanističko - tehnički uslovi 25.10.2012. godine izdata građevinska dozvola Projekat izgradnje mHE je završen i nakon puštanja u rad dalekovoda za koji je podnesen zahtjev za izdavanje građevinske dozvole, mHE će biti priključena na elektrodistributivni sistem

	Dekar d.o.o. Podgorica	Slivno područje Gornja Morača	mHE Ljeviška rijeka - izvor Morače	0,980		12.03.2012. godine izdata energetska dozvola 19.04.2012. godine donijeta Odluka o davanju koncesije 29.06.2012. godine potpisan Ugovor o koncesiji 23.07.2013. godine izdati urbanističko - tehnički uslovi
	Igma Grand	Bradavec	mHE Bradavec	0,970		18.05.2012. godine izdata energetska dozvola 13.09.2012. godine donijeta Odluka o davanju koncesije 11.02.2013. godine potpisan Ugovor o koncesiji
		Piševska rijeka	mHE Piševska rijeka	0,945		29.04.2013. godine izdata energetska dozvola 01.08.2013. godine donijeta Odluka o davanju koncesije 28.01.2014. godine potpisan ugovor o koncesiji
	Radoslav Kovačević	Rijeka Reževića	mHE Rijeka Reževića	0,950		17.07.2013. godine izdata energetska dozvola 03.02.2014. godine potpisan Ugovor o koncesiji 10.04.2014. godine izdati urbanističko - tehnički uslovi
	Temko d.o.o. Nikšić	sistem za vodosnabdijevanje Željezare	mHE Laz 1	0,140		04.06.2013. godine izdate dvije energetske dozvole za izgradnju mHE U toku pregovori sa Željezarom Nikšić i Opštinom Nikšić oko pronalaženja najoptimalnijeg rješenja za iskorištenje energetskog potencijala vode
			mHE Laz 2	0,340		

U martu 2013. godine mHE Jezerštica je puštena u probni rad, a upotrebnu dozvolu je dobila 10.10.2013. godine. Zbog tehničkih ograničenja priključka na distributivni sistem, snaga ove mHE je ograničena na 300kW, dok se ne izgradi novi 35kV priključak, koji je zajednički za sve planirane mHE u slivu Bistrice. U novembru 2013. godine Agencija je donijela Odluku kojom je Hidroenergiji Montenegro za ovu mHE odobren status povlašćenog proizvođača.

1.1.3.2. Energija vjetra

Crnogorsko ministarstvo za zaštitu životne sredine i uređenje prostora, Crnogorsko ministarstvo ekonomije i Italijansko ministarstvo za zaštitu životne sredine, kopna i mora, su 11.11.2004. godine potpisali Memorandum o razumijevanju i saradnji u oblasti zaštite životne sredine, na osnovu kojeg je vršena procjena potencijala vjetra, sunčevog zračenja i biomase, pa je konsultantskoj kući CETMA povjerena izrada studije pod nazivom "Procjena potencijala obnovljivih izvora energije Republike Crne Gore", koja je završena 2007. godine.

Vjetropotencijal je procjenjen na osnovu trodimenzionalnog makroskopskog numeričkog modela, uz kalibraciju rezultata putem mjerenja na terenu. Rezultat Studije je da postoji makroskopski vjetropotencijal na cijeloj teritoriji Crne Gore.

U cilju procjene tehničkog vjetropotencijala, uzeta su u obzir ograničenja kao što su nadmorska visina, putna i željeznička infrastruktura, elektroenergetska mreža i nacionalni parkovi ili zaštićene oblasti.

Najinteresantnije zone za korišćenje vjetropotencijala, na osnovu Studije, su:

- Priobalna područja - sa većim brzinama vjetra preko 6 m/s u prosjeku, i
- Sjeverni dio Opštine Nikšić (Krnovska visoravan) sa prosječnim brzinama vjetra u rasponu od 5,5-6,5m/s.

Pod pretpostavkama da se samo visoka i srednja produktivnost potencijala uzima u obzir, studija je pokazala da ukupan bruto kapacitet vjetroeletana koji može biti instaliran iznosi približno 400 MW. Od toga, 100 MW u oblastima visoke produktivnosti (odnosno sa približnim 30% faktorom kapaciteta) i 300 MW u oblastima srednje produktivnosti (odnosno sa približnim 25% faktorom kapaciteta). Tehnički vjetropotencijal se procjenjuje na iznos od približno 900 GWh/god.

Analiza je urađena na visinama od 50 metara, međutim, upotrebom viših stubova odnosno vjetrogeneratorskih većih instaliranih snaga bilo bi moguće koristiti jače vjetrove i mogao bi se dobiti veći faktor kapaciteta.

Pored ove studije, izrađena je "Mapa vjetrova Crne Gore" (Vestas, 2008). U ovom dokumentu su obrađene brzine vjetra na visinama od 80 metara na cijeloj teritoriji Crne Gore. Mapa brzine vjetrova može se koristiti kao polazna osnova za analizu i istraživanje vjetropotencijala na mikro lokacijama. S tim u vezi, potrebno je uraditi istraživanje na topografskim kartama manjih razmjera kako bi se smanjile nepreciznosti, nejanosti i obezbijedila optimalna instalacija vjetroeletana.

Vršena su mjerenja i istraživanja vjetropotencijala na više lokacija u Crnoj Gori. Na lokaciji Krnovo, brzine vjetra su mjerene na visini od 60 metara, dok su na lokaciji Možura mjerenja vršena na visini od 40, 60 i 68 metara.

Osim na kopnenom području Crne Gore, italijanski, hrvatski i albanski partneri u saradnji sa crnogorskim ministarstvom nadležnim za energetiku rade na projektu procjene vjetropotencijala na Jadranskom moru (ofšor) u okviru IPA programa "Jadranski program prekogranične saradnje 2007-2013". Ovaj projekat je fokusiran na procjenu ofšor vjetropotencijala kroz izradu numeričkog modela za analizu potencijala, kao i postavljanje mjernih uređaja na obalama u cilju kalibracije dobijenih rezultata. Projekat ima za cilj da da

pregled ofšor tehnoloških i fizičkih ograničenja mogućnosti korišćenja vjetroenergijala na Jadranskom moru.

Iskorišćavanje energetskeg potencijala vjetra je započeto realizacijom projekata izgradnje vjetroelektrana na Krnovu i Možuri. Na Krnovu je planirana izgradnja parka od 30 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 72 MW. Projektom izgradnje vjetroparka na Možuri planira se izgradnja 23 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 46 MW. Detaljniji podaci vezano za vjetroelektrane su prikazani u sljedećoj tabeli.

Investitor	Namjena objekata	Instalisana snaga (MW)	Broj i datum U.T.U	Datum potpisivanja ugovora	Trajanje zakupa	Faza realizacije
AKUOIVICOM Krnovo Green Energy d.o.o	Izgradnja vjetroelektrane lokalitet Krnovo	72 MW	Urbanističko – tehnički uslovi (U.T.U.) Br.01-5027/6-2010 od 10.05.2013.g odine	Ugovor br. 01-1941/4 od 05.08.2010.	20.godina (počinje da teče od dobijanja inoviranih UTU)	Potpisan Aneks 1 Ugovora br.01-1941/5-2010 od 26.10.2012. godine po kojem se daje pristanak o istupanju MHI iz Konzorcijuma i saglasnost da Akuo Energy pristupi Konzorcijumu u svojstvu Lidera. Dobijeni izmjenjeni U.T.U 10.05.2013. Postupak eksproprijacije je sproveden pred Upravom za nekretnine nakon čega je potpisan Aneks o eksproprijaciji od 23.04.2014. godine. Dobijena građevinska dozvola 07.05.2014.
Fersa & Čelebić- Možura wind park d.o.o.	Izgradnja vjetroelektrane lokalitet Možura - Ulcinj	46 MW	Potrebno je bilo uraditi izmjenu U.T.U. Br.04-3695/1-10 od 05.11.2010. godine Dobijeni inovirani U.T.U. br.04-3695/9-2010 od 07.06.2013.	Ugovor br. 01-1567/12 od 05.07.2010.	20.godina (počinje da teče od dobijanja inoviranih UTU)	U skladu sa zaključcima Vlade br.03-6672 od 29.07.2010 godine U.T.U. su izdati od MORT-a br.04-3695/1-10 od 05.11.2010.godine ali usled izmjene lokacije TS potrebno je uraditi izmjene i dopune U.T.U, pa je u skladu sa tim potpisan aneks 1 Ugovora br.01-225/1 od 29.01.2013.godine. Dobijeni U.T.U. br.04-3695/9-2010 od 07.06.2013.Podnijet zahtjev za izdavanje građevinske dozvole krajem januara ali je isti odbijen zbog nepotpune dokumentacije.

1.1.3.3. Solarna energija

Crna Gora posjeduje veliki potencijal za proizvodnju električne energije korišćenjem solarne energije.

Broj časova sunčeve radijacije (insolacija) iznosi preko 2.000 godišnje za veći dio teritorije Crne Gore i čak više od 2.500 časova godišnje duž morske obale. Količina sunčevog zračenja u Crnoj Gori, posebno u priobalnom i centralnom području, može se uporediti sa količinom sunčevog zračenja u Grčkoj ili Južnoj Italiji. Primjera radi, Podgorica ima veću godišnju količinu solarne energije (1602 kWh/m² godišnje) u odnosu na Rim ili Atinu.

Prethodno bi trebalo sprovesti sveobuhvatno istraživanje tržišta i datog sektora, kako bi se izvršila temeljna analiza energetskega potencijala sunčevog zračenja u Crnoj Gori, po svim relevantnim sektorima (domaćinstva, turistički objekti, industrijski objekti i javne zgrade) u smislu kvantiteta, kvaliteta i zakonske regulative. Pri tome treba voditi računa i o porijeklu i specifikaciji opreme koja je već instalirana. Pomenuta analiza bi trebalo da se fokusira i na propise i na tržište Evropske unije i da predstavi najbolja rješenja za Crnu Goru, u smislu zakonske regulative, subvencija i programa razvoja, kao i upoznavanja građana sa datom tematikom.

Do ovog trenutka, Vlada Crne Gore je donijela set podzakonskih akata koji definišu vrste objekata koji proizvode električnu energiju korišćenjem fotonaponskih ćelija (panela), kao i podsticajne mjere i visine naknada za podsticaj.

1.1.3.4. Biomasa

Crna Gora ima velike mogućnosti za korišćenje energetskega potencijala biomase, što se prevashodno odnosi na drvenu biomasu i biomasu iz sektora poljoprivrede. Sektor šumarstva je posebno značajan i interesantan za energetske sisteme koji koriste biomasu kao gorivo.

Drvena biomasa

Prema Studiji koja je urađena u okviru FODEMO projekta (Projekat razvoja šumarstva u Crnoj Gori urađen 2010. godine), prosječna potrošnja ogrijevnog drveta u 2008. godini iznosila je 560 GWh/god.

U Strategiji se procjenjuje da će taj nivo biti zadržan do 2020. Godine, a da će se povećati na 620 GWh/god. do 2030. godine.

Tehnički nadoknadivi šumski ostaci za energetske svrhe iznose 127 GWh/god.

Ostaci iz primarne proizvodnje u drvno-prerađivačkoj industriji iznose 262 GWh/god. U Strategiji se procjenjuje da će se do 2030. godine taj nivo povećati na 330 GWh/god.

Biomasa iz poljoprivrede

U ovom trenutku Crna Gora nema proizvodnju poljoprivrednih kultura koje se koriste u svrhu dobijanja energije. Veoma je teško uraditi procjenu potencijala ovog energetskega resursa, a zajednička metodologija za procjenu potencijala energetskega kultura ne postoji. Ukoliko se uzmu parametri iz susjednih zemalja u primjeru Crne Gore, može se grubo izračunati tehnički potencijal biomase koja bi se mogla dobiti iz poljoprivrede na iznos od 492 GWh/god.

U Crnoj Gori ima 516.070 hektara obradivog zemljišta. Imajući u vidu infrastrukturu i specifičnu geografiju Crne Gore, smatra se da maksimalna obradiva površina koja bi se mogla koristiti u energetske svrhe iznosi do 3%. Prema tome, površina zemljišta koja može da se upotrijebi za energetske usjeve iznosi do 15.482 hektara. Uzimajući srednju specifičnu vrijednost konverzije, odnosno 155 GJ/ha, energetske usjevi mogu da obezbijede 667 GWh/god. primarne energije.

Potrebno je izvršiti detaljno istraživanje i analizu potencijala biomase iz poljoprivrede, ali budući da u Crnoj Gori takve studije još nijesu završene, procijenjeno je da bi približna vrijednost iznosila 580 GWh godišnje.

Nus-proizvodi dobijeni iz poljoprivrede (biljni i životinjski ostaci)

U studiji "Energetski potencijali biomase u Crnoj Gori", urađenoj 2010. godine, su predstavljeni rezultati istraživanja potencijala energetske biomase u Crnoj Gori.

Prikazana je potencijalna količina biomase, po sektorima produkcije: šumarstvo, drvna industrija, poljoprivreda. Posebno je naglašena moguća biomasa iz vinogradarske proizvodnje (rezidbeni ostatak i komina-ostatak pri proizvodnji vina i rakije) i maslinarstva (ostatak pri proizvodnji maslinovog ulja).

Prostorno su definisane površine pogodne za formiranje plantaža brzorastućih vrsta drveta za energetske potrebe, kao i njihovi produkcionni dometi, odnosno energetske vrijednosti. Naglašena su moguća ograničenja brzog razvoja proizvodnje energenata na bazi drvne i druge biomase.

Biomasa iz otpada

U Strategiji je procijenjen teoretski potencijal čvrstog komunalnog otpada za Crnu Goru na iznos od 197GWh, sa tendencijom da će se taj nivo povećati na 280 GWh/god do 2030. godine.

Što se tiče strategije za otpad, sve opštine bi trebalo da izgrade sanitarne deponije. Danas takva deponija postoji samo u Podgorici, dok je u fazi izgradnje regionalna deponija "Možura" koju će koristiti Opštine Ulcinj i Bar. Sakupljanje gasa na deponiji u Podgorici je već u toku. Postrojenje za kogeneraciju za eksploataciju gasa iz sanitarne deponije je takođe u pripremi. Očekuje se da će i druge deponije koje su izgrađene u Crnoj Gori ići u istom pravcu. Međutim, zbog geografske razmještenosti lokacija u Crnoj Gori, tehnički potencijal biološkog otpada, koji iznosi oko 60 GWh/god, je znatno niži od teoretskog potencijala.

Korišćenje otpada iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u energetske svrhe takođe treba uzeti u razmatranje, bar kad su u pitanju veći gradovi gdje se otpadne vode tretiraju u posebnim postrojenjima za tretman otpadnih voda. Teoretski potencijal je oko 8 GWh/god.

U 2013. godini pojavilo se interesovanje za izgradnju kogeneracijskih postrojenja situiranih u okolini Kolašina čija bi primarna energija bila dobijena iz biomase (ostaci/otpad drvne industrije). Projekti su još uvijek u fazi istraživanja potencijalnih resursa i proučavanja zakonske regulative.

1.2. Kapaciteti

1.2.1. Proizvodni kapaciteti

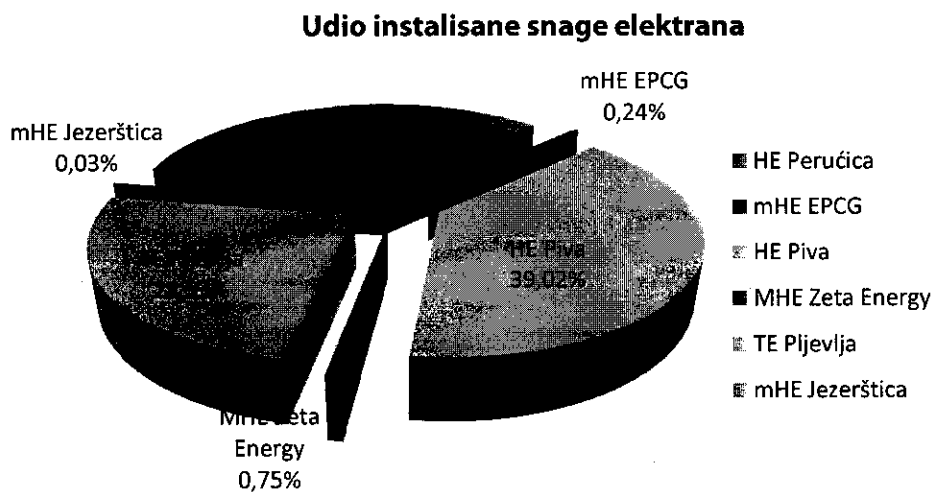
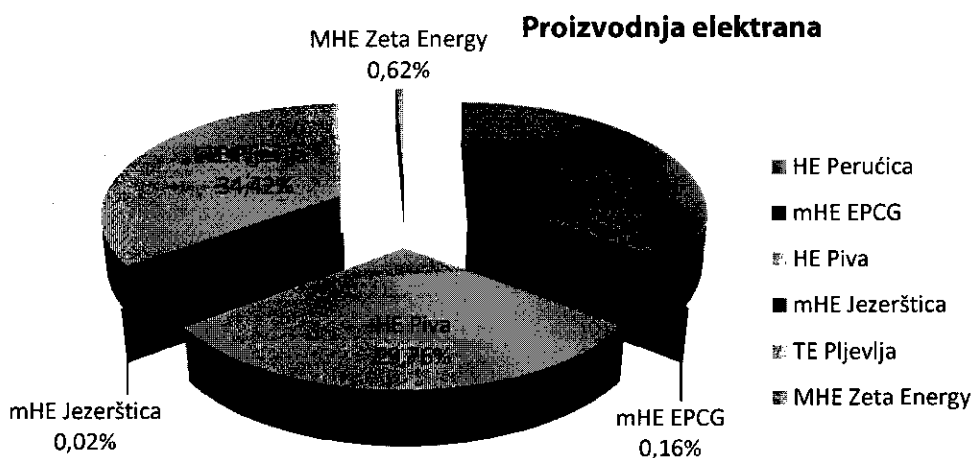
Ukupna nominalna snaga svih elektrana u elektroenergetskom sistemu (EES) Crne Gore je 876,16MW, od čega se 657,66MW (75%) odnosi na hidroelektrane, a 218,5 MW (25%) na TE Pljevlja. Prosječna godišnja proizvodnja kreće se oko 3.100GWh na pragu elektrana, ali su zbog velike zavisnosti od hidroloških prilika, izražene oscilacije u ostvarenju ukupne proizvodnje po godinama.

Crna Gora raspolaže sa dvije hidroelektrane: HE „Perućica“ i HE „Piva“, jednom termoelektranom TE „Pljevlja“ i malim hidroelektranama u sastavu EPCG: „Podgor“, „Rijeka Crnojevića“, „Rijeka Mušovića“, „Šavnik“ i „Lijeva Rijeka“, malim hidroelektranama u sastavu DOO „Zeta energy“ - „Glava Zete“ i „Slap Zete“, kao i malom hidroelektranom „Jezerštica“, u vlasništvu Hidroenergija DOO Berane.

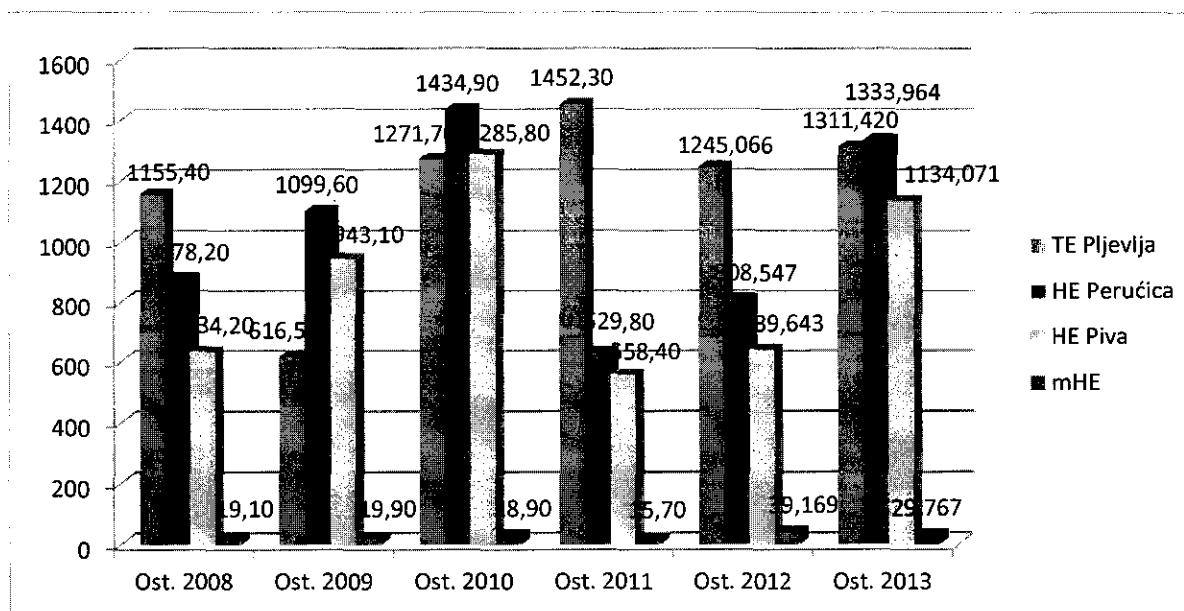
Osnovne energetske-tehničke karakteristike elektrana date su u sljedećoj tabeli:

R. b.	Elektrana	Nominalna snaga	Broj agregata	Godina ulaska	Akumulacije	Ostvarena proizvodnja za posljednje tri godine - MWh		
		MW				u pogon	MWh	2011
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	HE "Perućica"	307,00	7	1960-76	190.000	629.746	808.548	1.333.964
2.	HE "Piva"	342,00	3	1976	303.000	558.397	639.643	1.134.071
3.	Male HE EPCG	2,10	7	1937-88	-	4.050	4.545	6.119
4.	MHE Zeta Energy	6,56	4	1952-54	-	11660	17.312	23.648
5.	mHE Jezerštica	0,30	1	2013	-			867
6.	Ukupno HE	657,96	22	1937-88	493.000	1.203.853	1.487.360	2.497.645
7.	TE "Pljevlja"	218,50	1	1982	-	1.452.277	1.245.066	1.311.420
UKUPNO (6+7)		876,46	23		-	2.656.130	2.732.426	3.810.089

U narednim dijagramima prikazana je struktura proizvodnih kapaciteta i udio instalisane snage u elektranama u Crnoj Gori:

U sljedećem dijagramu prikazana je struktura ostvarene proizvodnje za period 2008 - 2013. godine.

1.2.2. Prenosni kapaciteti

Prenosni sistem, kao dio elektroenergetskog sistema Crne Gore (ne računajući dalekovode koji su u vlasništvu Elektroprivrede Srbije) čine: pet dalekovoda 400 kV, ukupne dužine na teritoriji Crne Gore 283,3km; osam dalekovoda 220 kV, ukupne dužine na teritoriji Crne Gore 337,4 km; 30 dalekovoda 110kV, ukupne dužine 555,9 km, jedan podzemni kablovski vod dužine 3,6 km i pet dalekovoda 110 kV koji rade pod naponom 35 kV ukupne dužine 121,2 km.

U narednoj tabeli dat je pregled dalekovoda sa podacima o dužini i prenosnoj moći, stanje na 31.12.2013. godine:

DALEKOVODI na dan 31.12.2013.			
R.br.	Vrsta	Dužina do granice CG	Ukupna dužina
		km	km
DALEKOVODI 400kV			
1	Podgorica2 – Trebinje	61,4	89,4
2	Podgorica2-Ribarevine	84,7	84,7
3	Ribarevine-Kosovo B	53,1	128,1
4	Ribarevine - Pljevlja 2	54,8	54,8
5	Podgorica - Albanija	29,3	156
UKUPNO		283,3	513
DALEKOVODI 220kV			
		km	km
1	Perućica-Trebinje	42,5	63,2
2	Podgorica 1-Perućica	34,1	34,1
3	Podgorica 1-Albanija	21	65,6
4	Podgorica 1 - Mojkovac	72,1	72,1
4	Mojkovac - Pljevlja 2	44,9	81,6
6	Piva-Pljevlja 264	49,8	49,8
7	Piva-Pljevlja 265	49,6	49,6
8	Piva-Lukavica(Buk Bijela)	23,4	25
UKUPNO		337,4	441

DALEKOVODI 110kV		km	km
1	Podgorica 2-Virpazar	30	30
2	Virpazar - Bar	16,4	16,4
3	Podgorica 2-Budva	36	36
4	Podgorica 1-Podgorica 3	3,9	3,9
5	Podgorica 2- Podgorica 4	3,5	3,5
6	Podgorica1-Podgorica2,I	5,8	5,8
7	Podgorica1-Podgorica2,II	5,9	5,9
8	Podgorica 2 - Podgorica 5	11,7	11,7
9	Podgorica 2 – Kap,II	8	8
10	Podgorica2-KAP, III	8,1	8,1
11	Bar - Budva	33,4	33,4
12	Bar - Ulcinj	23,7	23,7
13	Budva - Cetinje	12,5	12,5
14	Budva-Tivat	17,4	17,4
15	Podgorica2 - Cetinje	31,7	31,7
16	Tivat-Herceg Novi	20,7	20,7
17	HercegNovi - Trebinje	15,6	30,8
18	Perućica - Danilovgrad	17,1	17,1
19	Perućica - Nikšić 3	13,5	13,5
20	Podgorica - Danilovgrad	17,6	17,6
21	Podgorica – EVP Trebešica	36,1	36,1
22	EVP Trebešica - Andrijevica	30,8	30,8
23	Andrijevica- Berane	17,1	17,1
24	Berane - Ribarevine	21,1	21,1
25	Ribarevine - Mojkovac	14	14
26	Nikšić - Bileća	55,6	59,5
27	Pljevlja 1 – Pljevlja 2	2,8	2,8
28	Totcjep - Vilusi	0,5	0,5
UKUPNO		510,5	529,6
KABLOVI 110kV		km	km
1	Podgorica 3 - Podgorica 5 (kabal 110kV)	3,6	3,6
UKUPNO		3,6	3,6
DVOSTRUKI 110 kV DALEKOVODI			
1	Perućica – Podgorica vod II i III	32,6	32,6
2	Perućica-Nikšić 1	12,8	12,8
UKUPNO		45,4	45,4
DALEKOVODI 110(35)kV		km	km
1	Pljevlja 1 - Čajniče	20,8	25,8
2	Nikšić - Brezna	29,2	29,2
3	Pljevlja 1 - Žabljak	38,5	38,5
4	Berane - Rožaje	24,1	24,1
5	Ribarevine - Nedakusi	8,6	8,6
UKUPNO		121,2	126,2

U prenosnom sistemu nalazi se 21 trafostanica u vlasništvu CGES-a, čiji su osnovni podaci prikazani u narednoj tabeli:

R.b.	TRAFOSTANICA	Broj transformatora	Snaga (MVA)	Σ MVA
1	TS 400/220/110kV Pljevlja 2	3	925(2x400+125)	925
2	TS 400/110kV Podgorica2	2	600 (300+300)	600
3	TS 220/110/35kV Podgorica 1	4	403 (2x150+40+63)	403
4	TS 220/110/35kV Mojkovac	2	170 (150+20)	170
5	TS 110/35kV Niksić	4	219 (30+63+2x63)	219
6	TS 110/35kV Herceg Novi	2	80 (2x40)	80
7	TS 110/35KV Tivat	2	83 (20+63)	83
8	TS 110/35kV Budva	2	103 (40+63)	103
9	TS 110/35kV Bar	2	80 (40+40)	80
10	TS 110/35kV Ulcinj	2	40 (20+20)	40
11	TS 110/35kV Cetinje	2	51.5 (20+31.5)	51,5
12	TS 110/35kV Danilovgrad	1	20	20
13	TS 110/10kV Podgorica3	2	71,5 (40+31,5)	71,5
14	TS 110/10kV Podgorica4	2	80 (2x40)	80
15	TS 400/110/35kV Bijelo Polje	3	150+40 (2x20)	190
16	TS 110/35KV Berane	2	40 (2x20)	40
17	TS 110/35kV Pljevlja1	2	60 (20+40)	60
18	TS 110/35kV Vilusi	1	10	10
19	TS 110/35kV Andrijevisa	2	10+20	30
20	TS 110/35kV Virpazar	2	40 (20+20)	40
21	TS 110/10kV Podgorica V	2	63 (31.5+31.5)	63
UKUPNO:		46		3359

Prenosnu mrežu karakteriše uglavnom radijalna struktura na sva tri naponska nivoa, ali i dobra povezanost sa susjednim elektroenergetskim sistemima, što dodatno osigurava funkcionalnu stabilnost elektroenergetskog sistema Crne Gore i omogućava značajnu razmjenu između sistema u okruženju, usljed čega se preko ove mreže ostvaruje i značajan tranzit električne energije.

Nepovoljna karakteristika prenosne mreže Crne Gore su paralelne 400 kV i 220 kV veze (400 kV Pljevlja 2 - Ribarevine - Podgorica 2 - Trebinje i 220 kV HE "Piva" - Pljevlja 2 - Podgorica 1 - HE "Perućica" - Trebinje) nejednakih prenosnih moći (1.330 MVA po vodu 400 kV nasuprot 280-310 MVA po vodu u 220 kV mreži), usljed čega pri ispadu pojedinih dionica 400 kV mreže, u određenim pogonskim stanjima (posebno pri radu HE "Perućica" sa malom snagom) dolazi do preopterećenja pojedinih dionica 220 kV mreže, što može da izazove ozbiljne poremećaje u radu, čak i raspad elektroenergetskog sistema.

Operativno upravljanje i vođenje elektroenergetskog sistema Crne Gore obavlja se u okviru Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) koji raspolaže sa savremenom opremom za praćenje rada i vođenje sistema u realnom vremenu (SCADA - sistem sa svim potrebnim mjerenjima i sistem telekomunikacionih veza sa svim objektima elektroenergetskog sistema). NDC raspolaže bazom podataka koja sadrži satne podatke o proizvodnji i potrošnji direktnih potrošača i o predatim količinama električne energije distributivnom sistemu, kao i o razmjeni i tranzitu energije sa susjednim sistemima. Sva mjerna mjesta na međusistemskim vodovima, elektranama, na mjestima isporuke distribuciji i direktnim potrošačima opremljena su uređajima za daljinski prenos podataka.

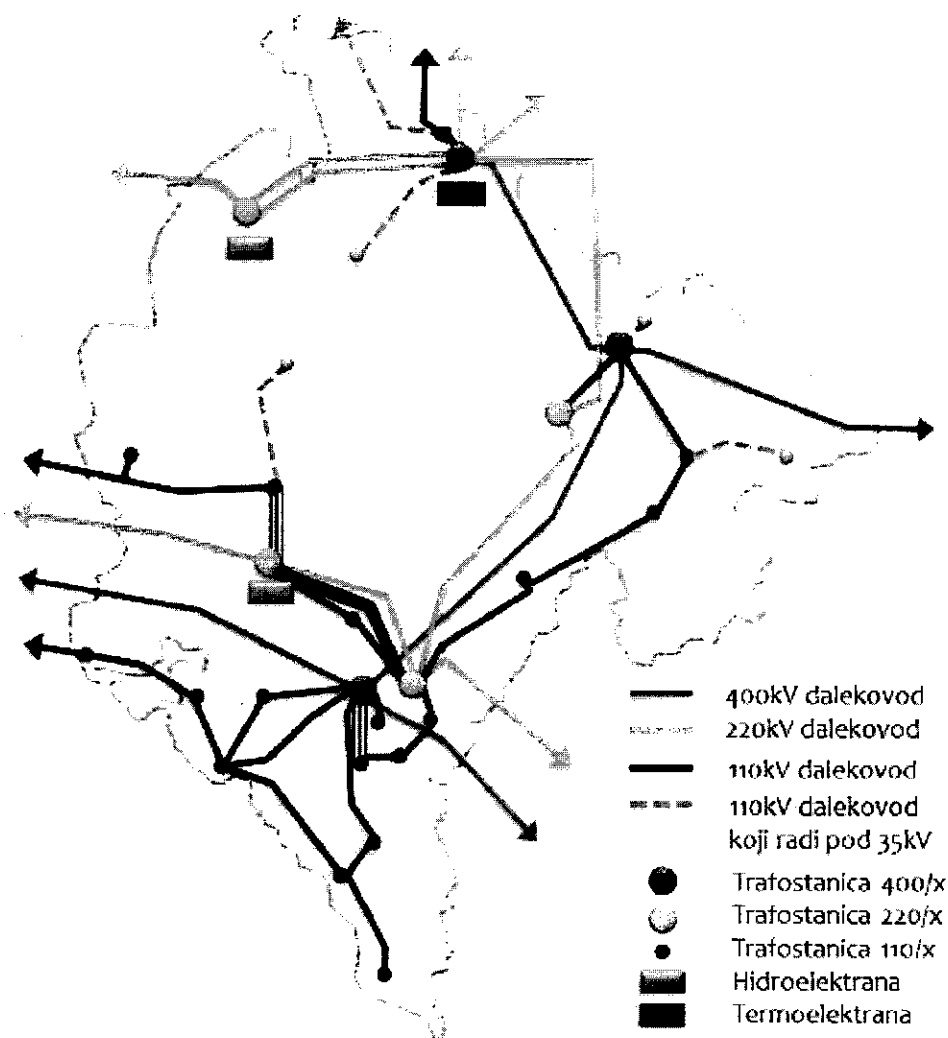
Dominantni tok snaga u regionu jugoistočne Evrope je u pravcima sjever-jug i istok-zapad. Najveća promjena tranzita električne energije u prenosnoj mreži će svakako biti u Crnoj Gori nakon izgradnje DC kabla prema Italiji. Potpuno iskorišćenje kabla (1.000 MW) je predviđeno da se ostvari nakon potrebnih pojačanja, kako internih veza u Crnoj Gori, tako i veza od Crne Gore ka susjednim sistemima (BiH i/ili Srbija).

Novi izvori električne energije, posmatrani kroz dugoročni plan, u Srbiji, BiH, Rumuniji, Kosovu i Albaniji dovešće do značajnog povećanja tranzita na jugu ka Italiji. Za realizaciju navedenog tranzita neophodna

su pojačanja kako u unutrašnjim mrežama zemalja tako i interkonektivnih dalekovoda. Efekat će pojačati i značajan proboj obnovljivih izvora, prije svega vjetroelektrana u regionu.

Značajnije promjene u pravcima postojećih i očekivanih tranzita mogu se očekivati ulaskom u pogon novih elektrana većeg proizvodnog kapaciteta u regionu, što se predviđa za period nakon 2015. godine.

Na narednoj slici je dat prostorni raspored postojećih prenosnih objekata u Crnoj Gori:

1.2.3. Distributivni kapaciteti

Distributivni sistem je dio elektroenergetskog sistema koji služi za prenošenje električne energije od prenosne mreže, ili elektrana priključenih na distributivnu mrežu, do krajnjih kupaca i čini ga sistem vodova i postrojenja naponskih nivoa 35 kV, 10 kV i 0,4 kV. U 2013. godini potrošačima na ovim naponskim nivoima predato je 2530,1 GWh električne energije što je za 2,5% ili 66,1 GWh manje u odnosu na 2012.godinu, odnosno 3,1% ili 80,6 GWh manje od planiranog Energetskim bilansom.

Struktura i osnovne karakteristike distributivnog sistema Crne Gore date su u narednim tabelama:

Vodovi	Dužina (km)
Nadzemni vodovi 35 kV	902,76
Podzemni vodovi 35 kV	78,73
Nadzemni vodovi 10 kV	3.635,34
Kablovski vodovi 10 kV	1.302,44
Nadzemni vodovi 0,4 kV	11.488,94
Kablovski vodovi 0,4 kV	1.666,78
Ukupno:	19.074,99

Vrsta trafostanice	Broj	Inst. snaga (MVA)
Trafostanice 35/10 kV	94	852,8
Trafostanice 35/0,4 35/6 kV	36	100,97
Trafostanice 10/0,4 kV	2.412	1.619,93
Stubne trafostanice 10/0,4 kV	2.281	223,54
Ukupno:	4.823	2.797,24

Zbog jednostavnosti i funkcionalnog razdvajanja elemenata distributivne mreže, definisane su primarna i sekundarna srednje-naponska (SN) distributivna mreža.

Struktura i karakteristike objekata distributivne mreže ukazuju na istorijski razvoj mreže srednjeg napona zasnovan uglavnom na dva stepena transformacije 35/10 kV i 10/0,4 kV. U određenim područjima uglavnom rijetko naseljenim, zastupljena je i transformacija 35/0,4 kV, kao i manji dio transformacija 35/6 kV za potrebe industrije (vodovodna postrojenja i rudnici). No, sa porastom potrošnje električne energije takva koncepcija distributivne mreže postepeno je postala nedovoljna, naročito u urbanim područjima sa većom gustom opterećenja. Sprovedene analize i međunarodna iskustva ukazala su na potrebu uvođenja direktne transformacije 110/10 kV. U Crnoj Gori ovakva praksa je započeta 80-tih godina prošlog vijeka izgradnjom TS 110/10 kV Podgorica 3 i TS 110/10 kV Podgorica 4, a u 2012. godini je finalizirana izgradnja TS 110/10 kV Podgorica 5.

Treba istaći da razvoj distributivne mreže posljednjih godina nije u dovoljnoj mjeri usaglašen sa prostorno planskim dokumentima, usljed čega elektrodistributivni sistem nije u stanju da adekvatno odgovori sve većim zahtjevima potrošnje, odnosno veoma intenzivnoj gradnji, posebno u Podgorici i primorskom dijelu Crne Gore.

1.3. Sektor nafte i gasa

Predmet regulisanja u sektoru nafte i gasa u skladu sa Zakonom su djelatnosti transporta nafte naftovodima, transport naftnih derivata produktovodima i drugi oblici transporta naftnih derivata koji nijesu uređeni posebnim propisom, trgovina na veliko naftnim derivatima, trgovina na malo naftnim derivatima i skladištenje nafte i naftnih derivata. Zbog nepostojanja infrastrukturnih pretpostavki u Crnoj Gori se ne obavlja djelatnost nabavke, skladištenja, prenosa, distribucije i snabdijevanja prirodnim gasom, transporta nafte naftovodima i transporta naftnih derivata produktovodima, pa samim tim nema regulacije tih djelatnosti. Shodno obavezama koje proizilaze iz Direktiva EU, ove djelatnosti su u Zakonu u potpunosti prilagođene konceptu i zahtjevima sadržanim u direktivama EU.

Na tržištu naftnih derivata u Crnoj Gori posluje 63 licencirana subjekta od kojih se trgovinom na malo naftnih derivata i tečnog naftnog gasa, preko maloprodajnih objekata - benzinskih stanica bavi 37 subjekata, dok se trgovinom na veliko bavi 18 subjekata. Od ovog broja licenciranih subjekata, 37 posjeduje i licencu za obavljanje djelatnosti skladištenja naftnih derivata i tečnog naftnog gasa. Komercijalnim transportom naftnih derivata i tečnog naftnog gasa se bavi 8 licenciranih subjekata.

Najveća naftna kompanija u Crnoj Gori je Jugopetrol AD Kotor, čiji je većinski vlasnik grčka naftna kompanija Hellenic Petroleum. Zbog vlasništva nad ključnim skladišnim kapacitetima, uloga Jugopetrola je dominantna. Konkurencija na tržištu ovog sektora je prisutna, s obzirom da je ovaj sektor uglavnom privatizovan, osim Montenegro Bonus DOO Cetinje, koji je u državnom vlasništvu a koji zauzima značajno mjesto u ovom sektoru.

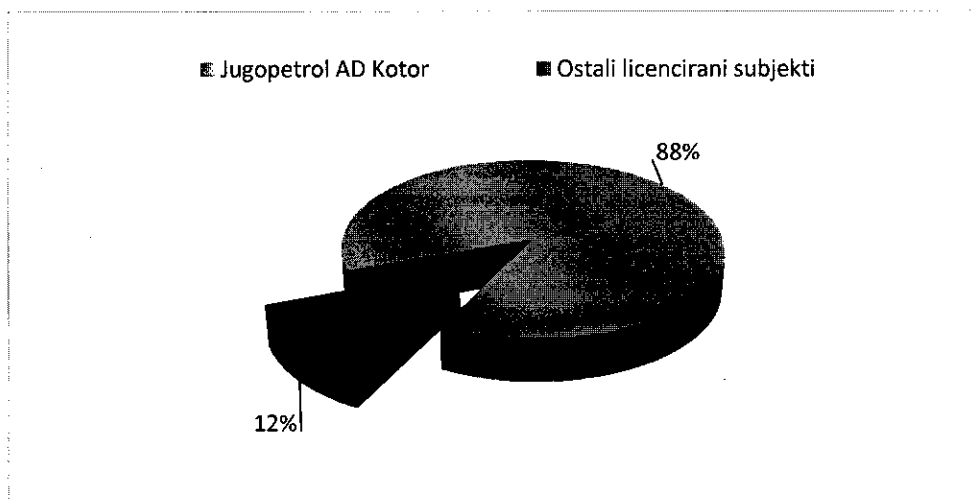
Pored navedenih, na tržištu naftnih derivata prisutne su i druge kompanije kao INA DD Hrvatska, PETROL DD Slovenija i LUKOIL Rusija, koje preko svojih firmi registrovanih u Crnoj Gori doprinose jačanju konkurencije na ovom tržištu.

Izrada propisa koji regulišu ovu oblast, kao i aktivnosti koje se vode na stvaranju pretpostavki za organizovanijom kontrolom kvaliteta naftnih proizvoda, ima za cilj da se u ovom sektoru usluga podigne na što viši nivo. To je, takođe, od vitalnog značaja ne samo za adekvatnu regulaciju tržišta naftnih derivata u Crnoj Gori, već i za poboljšanje parametara u pogledu zaštite životne sredine.

1.3.1. Skladišni kapaciteti

Ukupni licencirani skladišni kapaciteti na kojima se obavlja djelatnost skladištenja naftnih derivata i TNG-a, na kraju 2013. godine, iznosili su 142.440 m³, što je za 933 m³ više u odnosu na stanje korišćenja kapaciteta u 2012. godini. Razlog povećanja skladišnih kapaciteta u 2013. godini je to što su četiri maloprodajna objekata puštena u rad tokom 2013. godine.

Od ukupnog skladišnog kapaciteta, AD Jugopetrol pripada 125.462 m³, dok se preostali dio skladišnog kapaciteta od 16.978 m³ nalazi na maloprodajnim objektima - benzinskim stanicama i jahting servisima ostalih imalaca licenci, što grafičkim prikazom izgleda kao na slici koja slijedi:

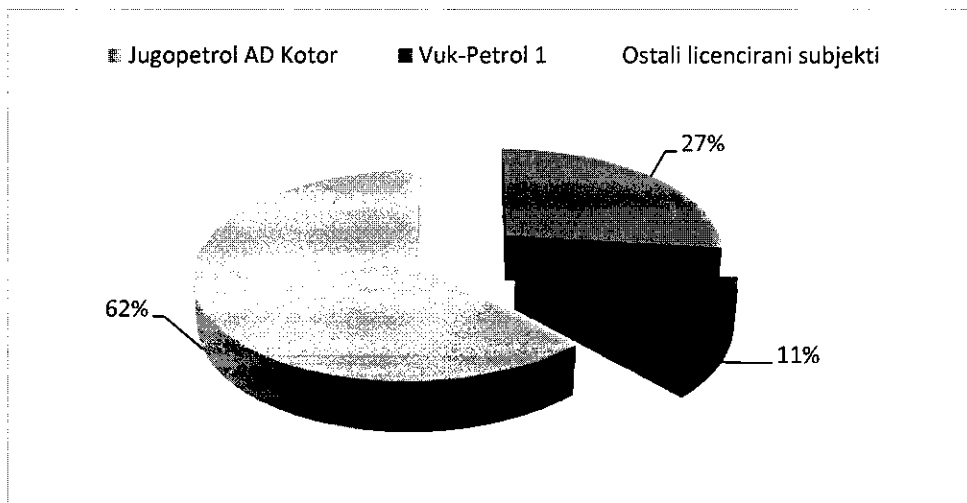

1.3.2. Transportni kapaciteti

U 2013. godini Agencija je za transport naftnih derivata i tečnog naftnog gasa (TNG) izdala četiri licence, tako da računajući i licence izdate u prethodnom periodu, za obavljanje ove djelatnosti izdato je ukupno 25 licenci. Subjekti koji su obavljali ovu djelatnost na kraju 2013. godine raspolagali su sa ukupno 138 transportnih sredstava za prevoz naftnih derivata i TNG. Od navedenog broja transportnih sredstava, u vlasništvu AD Jugopetrol Kotor je 38, u vlasništvu DOO "VUK PETROL 1" Kotor 15, dok su preostalih 85 vozila u vlasništvu ostalih subjekata registrovanih i licenciranih za transport naftnih derivata.

U odnosu na 2012. godinu, broj transportnih sredstava je veći za 7 vozila, zbog povećanijog obima posla kod subjekata koji su licencirani za obavljanje djelatnosti transporta naftnih derivata i TNG-a.

Grafički prikaz transportnih kapaciteta u naftnom sektoru:

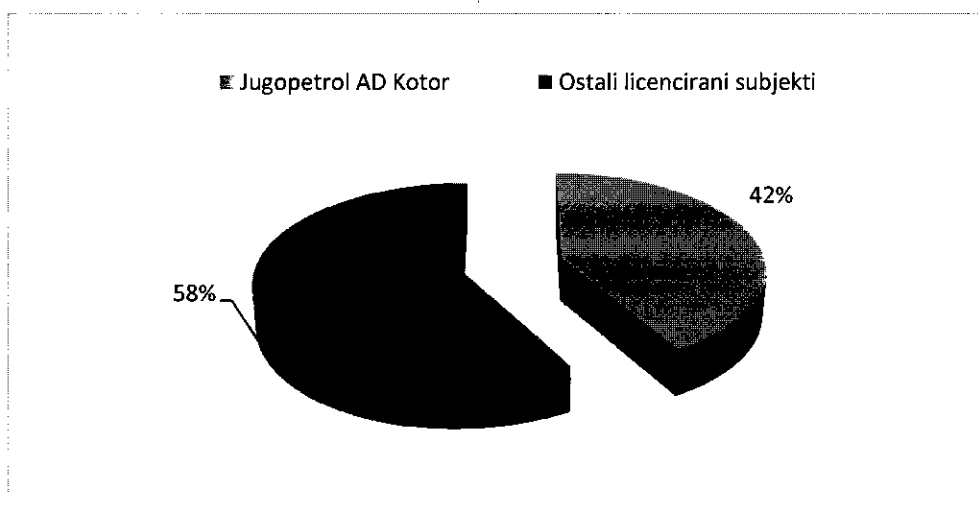

1.3.3. Prodajni kapaciteti

Na kraju 2013. godine, u Crnoj Gori je obavljena djelatnost prodaje naftnih derivata na 95 benzinskih stanica, 5 jahting servisa, 2 avio servisa i jednoj instalaciji. U vlasništvu Jugopetrola su 43 objekta, od čega 37 benzinskih stanica, tri jahting servisa (Budva, Kotor i Herceg Novi), dva avio servisa (Podgorica i Tivat) i jedna instalacija u Baru. Preostalih 58 benzinskih stanica je u vlasništvu drugih licenciranih subjekata. Što se tiče ostala dva jahting servisa, jahting servis - Marina Bar je u zakupu Društva "Petrol Crna Gora MNE" Cetinje, dok je jahting servis u Tivtu u vlasništvu DOO "Adriatic Marinas Services" Tivat.

U toku 2013. godine, puštene su u rad dvije novoizgrađene benzinske stanice za prodaju naftnih derivata i TNG-a u Nikšiću, u vlasništvu DOO "Vjenniko" Nikšić i DOO "Z Petrol" Nikšić.

Na sledećoj slici dat je grafički prikaz prodajnih kapaciteta u naftnom sektoru:

1.3.4. Formiranje strateških rezervi nafte i/ili naftnih derivata

Jedan od segmenata za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU odnosi se i na formiranje obaveznih 90-dnevnih rezervi nafte i/ili naftnih derivata, uspostavljanjem Centralnog tijela za obavezne rezerve nafte i unapređenje skladišnih kapaciteta, a što se odnosi na Direktivu Evropskog savjeta broj 2009/119/EZ od 14. septembra 2009. godine, koja nameće obavezu državama članicama da

održavaju minimalne rezerve sirove nafte i/ili naftnih derivata. Obavezne zalihe nafte i naftnih derivata su zalihe koje se koriste za osiguranje snabdijevanja naftom i naftnim derivatima u slučaju prijetnje energetske sigurnosti države, uslijed vanrednih okolnosti. Prema odredbama Direktive, neophodno je da države imaju rezerve nafte koje odgovaraju količini od 90 dana prosječnog dnevnog neto uvoza ili od 61 dana prosječne dnevne domaće potrošnje, zavisno od toga koja je količina veća.

Aktivnosti koje slijede po ovom pitanju su:

- Izmjena pravnog okvira (Zakona o energetici i Uredbe o načinu obrazovanja maksimalnih maloprodajnih cijena naftnih derivata) i
- Uspostavljanje Centralnog tijela za upravljanje rezervama (CSE) koje će upravljati i vršiti kontrolu pravilne primjene obezbjeđivanja rezervi naftnih derivata i učestvovati u narednim koracima uspostavljanja aktivnosti obezbjeđivanja rezervi naftnih derivata.

Zakon, u članovima 173 i 174, daje opšti okvir uspostavljanja sistema obaveznih rezervi (operativnih i strateških rezervi nafte i naftnih derivata) u Crnoj Gori i predviđa izdavanje propisa koji definišu posebne uslove skladištenja.

U predlogu izmjena Zakona o energetici predviđena je izmjena člana 174, tako što bi se novim članom definisala potreba obezbjeđivanja strateških rezervi nafte i/ili naftnih derivata i definisale nadležnosti Centralnog tijela za strateške rezerve nafte.

Crna Gora se u sprovođenju Direktive o obaveznim strateškim rezervama nafte i/ili naftnih derivata odlučila za tzv. industrijski model. Ovaj model podrazumijeva da vlasništvo nad strateškim rezervama nafte imaju energetske subjekti koji snabdijevaju kupce naftom i naftnim derivatima i kupci naftnih derivata.

Upravljanje strateškim rezervama nafte, vršiće kao javnu uslugu pravno lice tj. Centralno tijelo koje će osnovati Vlada u skladu sa zakonom. Članovi tog Centralnog tijela biće i privredni subjekti.

Energetska zajednica je Odlukom Savjeta broj 2008/03 obavezala članice Energetske zajednice da primjenjuju odredbe EU koje se odnose i na pitanje nafte i/ili naftnih derivata, dok je članom 1 Odluke Savjeta Energetske Zajednice broj 2012/03 proklamovano da strane ugovornice Energetske zajednice implementiraju Direktivu broj 2009/119/EZ do 01.01.2023. godine.

Prema odredbama Direktive, za skladištenje strateških rezervi nafte i naftnih derivata, mogu se koristiti skladišni kapaciteti u Crnoj Gori i drugim državama EU. Centralno tijelo u CG će raspisati javni tender za izbor skladištara za strateške rezerve nafte i/ili naftnih derivata. Osim toga, na osnovu odredaba Direktive, Centralno tijelo će donijeti i Metodologiju za izračunavanje obaveznih rezervi nafte i/ili naftnih derivata.

Kako bi Crna Gora ostvarila rok koji je definisan Odlukom Energetske Zajednice da do 2023. sprovede Direktive o obaveznim rezervama nafte, potrebno je da 2015. formira Centralno tijelo za strateške rezerve.

Crna Gora će 2016. godine obezbijediti strateške rezerve u iznosu koji odgovara količini za 9 dana neto uvoza (10% od ukupne količine), da bi se od 2017-2022. ta vrijednost svake godine povećavala za po 15% (13.5 dana neto uvoza).

U cilju definisanja aktivnosti za stvaranje uslova za formiranje strateških rezervi naftnih derivata u Crnoj Gori, u Ministarstvu ekonomije formirana je Radna grupa koja radi na implementaciji Direktive 2009/119/EC – strateške rezerve naftnih derivata u Crnoj Gori, u kojoj je i predstavnik Agencije, koja aktivno radi na definisanju izmjena postojećeg Zakona ili donošenju posebnog zakona o obaveznim strateškim rezervama nafte i/ili naftnih derivata.

2. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA

Kontrola rada i sprovođenja obaveza propisanih licencama za obavljanje elektroenergetskih djelatnosti vršena je kod Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica, Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica, DOO Zeta energy Danilovgrad i DOO Montenegro Bonus Cetinje, kao i kod subjekata u sektoru nafte i gasa, a kroz analizu mjesečnih, kvartalnih i godišnjeg izvještaja koje subjekti dostavljaju u skladu sa obavezama propisanim licencom ili na zahtjev Agencije, kao i neposrednim nadzorom na licu mjesta.

2.1. Pravno razdvajanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić

Crna Gora, ima obavezu da energetske zakonodavstvo u potpunosti uskladi sa energetske propisima EU, kao i pravno i organizacijski uskladi energetske sektor sa Zakonom i međunarodno preuzetim obavezama. Razdvajanje operatora distributivnog sistema (ODS) od vertikalno integrisane EPCG je uslov za eliminisanje monopola jednog snabdjevača i razvoj maloprodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori. U skladu sa Zakonom Agencija prati i analizira rad i poslovanje EPCG u odnosu na pravno razdvajanje operatora distributivnog sistema električne energije. Zakonom je utvrđena obaveza EPCG da sprovede pravno razdvajanje u roku od godinu dana od stupanja na snagu tog zakona, što znači do kraja maja 2011. godine. Agencija je u toku 2011, 2012. i 2013. godine u sprovođenju nadzora nad radom EPCG u ovom dijelu, preduzela niz mjera i aktivnosti sa ciljem da ubrza i podstakne proces razdvajanja.

EPCG, je krajem 2012. godine Agenciji prezentovala Model razdvajanja ODS-a. Nakon prezentacije, od EPCG je zatraženo dostavljanje dokumenata i objašnjenja kojim će se predstaviti prednosti predloženog modela funkcionisanja ODS-a nacrti opštih akata pravno razdvojenog ODS-a i svih ugovora kojima bi se regulisali odnosi između EPCG, kao matične kompanije, i ODS, analize i prikaz ušteda u troškovima ODS-a, koje će se ostvariti predloženim obavljanjem zajedničkih poslova u okviru EPCG kako je predviđeno modelom.

Dopisom od 25.12.2012. godine EPCG je informisala Agenciju da će tražena dokumentacija i informacije biti dostavljene početkom 2013. godine. Kako EPCG nije ispoštovala rok koji je sama utvrdila, Agencija je dopisima od 24.05.2013. godine i 08.07.2013. godine tražila dostavljanje navedene dokumentacije i informaciju o razlozima kašnjenja.

Elektroprivreda Crne Gore je sredinom jula 2013. godine dostavila nacрте sljedećih akata:

1. Odluku o izdvajanju imovine, obaveza i revalorizacionih rezervi;
2. Odluku o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću;
3. Statut DOO "Elektrodistribucija Crne Gore" Podgorica;
4. Izgled Ugovora o pružanju usluga podrške, koji bi bio zaključen između EPCG i novoosnovanog društva;
5. Program za usklađenost ODS-a;
6. Ugovor o korišćenju distributivne mreže, koji bi bio zaključen između ODS-a i Snabdjevača.

Nakon razmatranja modela razdvajanja i pratećih akata, Agencija je 27.11.2013. godine dala "Mišljenje o dostavljenom modelu pravnog razdvajanja distribucije" u kojem je konstatovano sljedeće:

1. Izabrani model razdvajanja ODS-a ne obezbjeđuje dovoljan nivo nezavisnosti ODS-a od EPCG kao vertikalno integrisanog elektroenergetskog subjekta, iz sljedećih razloga:
 - Predloženim modelom razdvajanja predviđeno je da ODS, osim djelatnosti distribucije električne energije obavlja neenergetsku djelatnost - izgradnju distributivnih elektroenergetskih objekata. U priloženim aktima (odluka o osnivanju i statut) nije regulisan način obavljanja ove djelatnosti, koja bi mogla u okviru poslova ODS-a jedino da se obavlja kao funkcionalno razdvojena djelatnost, i to po tržišnim principima;

- Modelom je utvrđeno da EPCG kao matična kompanija, uslužno obavlja sve "sporedne djelatnosti" za potrebe ODS-a kao zavisnog društva, i to na osnovu Ugovora o pružanju usluga podrške koji je sastavni dio dostavljene dokumentacije, što je suprotno zahtjevu da usluge podrške, kako ih definiše Direktiva 2009/72 EC koja se odnosi na tržište električne energije, moraju biti pružene po tržišnim uslovima i definisane ugovornim odnosom (koji proizilazi iz tog tržišnog odnosa). Pri tome su bez ograničenja i bilo kakve selekcije sporednim djelatnostima obuhvaćeni skoro svi poslovi koji se uobičajeno obavljaju uz osnovnu djelatnost (računovodstveno-finansijski poslovi i kontrola, usluge nabavke, usluge u oblasti informaciono-komunikacione opreme, odnosi sa državnim organima, dakle i sa regulatorom, ljudski resursi i organizacija, radni odnosi i administracija ljudskih resursa, opšte usluge, upravljanje imovinom, pravne usluge, PR usluge, kvalitet, zaštita životne sredine i sigurnost na radu i ostale administrativne, tehničke i menadžerske usluge). Time se povećava rizik u vezi sa prekomjernim oslanjanjem na usluge drugih lica, sa konkurencijom i konfliktom interesa, unakrsnim subvencijama i objektivne mogućnosti realizacije Programa za usklađenost i obavljanjem poslova Službenika za usklađenost.
- 2. Iz Odluke o izdvajanju imovine, obaveza i revalorizacionih rezervi se ne može vidjeti struktura imovine pa prema tome ni zaključiti da li je obuhvaćena imovina koja služi za obavljanje neenergetskih djelatnosti, ako je obuhvaćena da li je jasno razdvojena;
- 3. Predloženi model se zasniva i na direktnoj primjeni navedene Direktive, tj. i onih njenih zahtjeva koji nijesu implementirani u Zakon, iz čega proizilazi i namjera EPCG da razdvajanje sprovede tek nakon donošenja novog Zakona o energetici (ili izmjena postojećeg) kojim će se u potpunosti implementirati direktive Trećeg energetskog paketa.
- 4. U Modelu nije razrađeno utvrđivanje finansijskog plana ODS-a, u realizaciji odredbe člana 105 stav 2 Zakona, koji govori o pravu matičnog društva da odobrava finansijski plan zavisnog društva i postavlja mu granice zaduženosti. Donošenje finansijskog plana i utvrđivanje obima sredstava subjektu, može da bude dobar i jednostavniji način za postizanje nezavisnosti ODS-a, kada je u pitanju funkcionisanje mreže i raspolaganje dozvoljenim sredstvima za njen dnevni rad, održavanje i razvoj. Takvim načinom bi bila izbjegnuta bilo kakva mogućnost da ODS dobija direktne instrukcije u pogledu odluka o izgradnji i razvoju mreže od organa matičnog društva, ili bilo kojeg dijela matičnog društva, odnosno te odluke bi bile isključiva nadležnost izvršnog direktora društva, ako se kreću u okvirima plana.

Funkcionalno razdvajanje, koje kao obaveza postoji od donošenja Zakona o energetici iz 2003. godine, u EPCG nije u potpunosti i dosljedno sprovedeno. ODS, Snabdijevanje i Proizvodnja električne energije su posebne funkcionalne cjeline od 2005. godine, ali EPCG u dosadašnjem radu nije sačinila i objavila odvojen bilans stanja, bilans uspjeha, izvještaj o novčanim tokovima i druge izvještaje, u skladu sa zakonom kojim je uređeno računovodstvo i revizija, za svaku energetsku djelatnost posebno. Takođe ni obaveza razdvajanja računa, odnosno vođenja računovodstva na odvojenim računima za svaku energetsku djelatnost koja se obavlja u okviru istog energetskog subjekta nije dosljedno sprovedena.

Nakon datog mišljenja od strane Agencije EPCG aktivnosti na pravnom razdvajanju nastavile i u toku 2014. godine.

Od 2011. godine od kada je EPCG započela postupak pravnog razdvajanja, Agencija je u skladu sa članom 42 stav 9 Zakona o energetici vršila nadzor nad sprovođenjem ovog postupka. U više navrata Agencija je upozoravala EPCG na obaveznost okončanja ovog postupka, ali usljed nedostatka mehanizma za sankcionisanje energetskog subjekta Agencija nije bila u mogućnosti da preduzme bilo kakve mjere prema energetskom subjektu. S obzirom da je postupak izmjene Zakona o energetici u toku očekuje se da će se sa izmjenama dati Agenciji mogućnost da sankcioniše nepostupanje energetskih subjekata u skladu sa Zakonom.

2.2. Nadzor nad radom energetskih subjekata

U okviru nadležnosti utvrđenih Zakonom, Agencija u kontinuitetu obavlja nadzor nad radom i poslovanjem energetskih subjekata čime kontroliše pravilnost rada i poslovanja, stabilnost snabdijevanja energijom, ispravnost i tačnost u finansijskom poslovanju u odnosu na iskazivanje troškova poslovanja koji mogu da utiču na formiranje cijena korišćenja prenosnih i distributivnih sistema, kao i izvršavanje obaveza utvrđenih Zakonom i podzakonskim aktima.

Agencija je saglasno ovlaštenjima koja su propisana članom 42 Zakona i članom 29 Pravila o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetskih djelatnosti ("Službeni list CG", broj 66/10), u 2013. godini u kontinuitetu vršila nadzor nad radom energetskih subjekata. Kontrola rada energetskih subjekata sprovedena je u skladu sa Planom rada Agencije za 2013. godinu i Programom vršenja nadzora nad radom energetskih subjekata u 2013. godini.

Kontrola u elektroenergetskom sektoru vršena je kod svih licenciranih subjekata: Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić (12 kontrola), kao imaoca licenci za djelatnosti proizvodnje, snabdijevanja i distribucije električne energije, Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica (5 kontrola), Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica (3 kontrole) i Montenegrobonus DOO Cetinje (1 kontrola), kao imaoca licence za djelatnost snabdijevanja električnom energijom. Kontrola navedenih subjekata vršena je na licu mjesta i kroz analizu podataka i dokumentacije koju su subjekti dužni da dostavljaju Agenciji, a odnosi se na:

- zaključivanje ugovora sa kupcima ili drugim energetskim subjektima, u skladu sa Zakonom, Tržišnim pravilima i licencom;
- dostignuti stepen pravnog razdvajanja operatora distributivnog sistema;
- realizaciju investicionih planova i planova tekućeg održavanja;
- pripremljenost pojedinih proizvodnih objekata za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga;
- izradu studije smanjenja gubitaka;
- evidenciju indirektnih potrošača;
- funkcionisanje voznih redova i odstupanja od voznih redova;
- realizaciju projekta zamjene brojila;
- kompenzacione programe i planove;
- funkcionisanje sistema za pružanje usluga korisnicima (uključujući registar žalbi i prigovora kupaca, izvještaje o postupanju po žalbama);
- osposobljenost subjekata za praćenje kvaliteta snabdijevanja električnom energijom;
- potrošnju energije, uvoz i izvoz električne energije;
- programe efikasnosti poslovanja;
- programe mjera za poboljšanje energetske efikasnosti;
- izvršavanje podsticajnih mjera u oblasti obnovljivih izvora energije, uključujući uslove i cijene za priključenje novih proizvođača na prenosne i distributivne sisteme;
- primjenu propisa o prekograničnoj razmjeni energije, kao i rad i poslovanje subjekata koji vrše aukcijsku dodjelu prekograničnih kapaciteta;
- razgraničenje imovine između CGES i EPCG.

Po svakoj izvršenoj kontroli urađen je izvještaj koji sadrži ocjenu rada energetskog subjekta u pogledu poštovanja Zakona i podzakonskih akata, kao i predlog aktivnosti koje subjekat treba da preduzme da bi otklonio uočene nedostatke.

Agencija je posebnu kontrolu vršila u dijelu zaključivanja ugovora između energetskih subjekata, što je kao obaveza propisano Zakonom o energetici i Tržišnim pravilima.

2.2.1. Elektroenergetske djelatnosti

Problemi u funkcionisanju elektroenergetskog sistema u 2013. godini

Usljed veoma nepovoljnih meteoroloških uslova (niska temperatura, ledena kiša, snijeg, olujni vjetar) početkom 2013. godine (januar i februar) došlo je do havarija na elektroenergetskom sistemu Crne Gore koje su za posljedicu imale prekid napajanja potrošača električnom energijom posebno u područjima na sjeveru Crne Gore. Zbog izuzetno velikog dodatnog tereta na vodovima i velike brzine vjetra (vlažni snijeg velike specifične težine, koji se lijepio za provodnike, temperatura je bila oko 0°C, što je uslovljavalo zamrzavanje snijega i nemogućnost njegovog cijedenja sa provodnika, brzina vjetra je često iznosila preko 17 m/s i isti je poprimao karakteristike olujnog), dolazilo je do havarija u elektroenergetskom sistemu odnosno do kidanja provodnika i/ili lomova stubova.

Pored vrlo nepovoljnih vremenskih uslova, pojava havarija je uzrokovana i krađom pojedinih elemenata čelične konstrukcije stubova, što je i bez velikih dodatnih opterećenja, ugrožavalo statičku stabilnost stubova.

Ministarstvo ekonomije je, u skladu sa zaključkom Vlade Crne Gore, formiralo Komisiju sastavljenu od predstavnika Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica i Regulatorne agencije za energetiku, sa zadatkom da utvrdi uzroke višednevnog prekida u napajanju dijela konzuma Crne Gore, činjenično stanje i eventualnu odgovornost za višednevni prekid.

Na osnovu informacija dobijenih od svih relevantnih subjekata, Komisija je pripremila izvještaj, u kojem su navedeni: razlozi zbog kojih je došlo do havarija i prekida u napajanju električnom energijom u drugoj polovini januara i početkom februara 2013. godine, područja u kojima su bili višednevni prekidi u snabdijevanju električnom energijom, broj potrošača koji je imao prekid u snabdijevanju, vrijeme trajanja prekida i procijenjena količina neisporučene električne energije, aktivnosti koje su preduzete od strane EPCG - FC Distribucija i Crnogorskog elektroprenosnog sistema u cilju otklanjanja kvarova i nastali troškovi. Takođe, u ovom izvještaju su navedene i aktivnosti koje su preduzimale opštine i Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbjednost u nastalim okolnostima, a dat je i predlog mjera za umanjeње posljedica prekida u snabdijevanju električnom energijom i otklanjanje nekih uzroka za nastanak havarija i prekida u snabdijevanju električnom energijom u budućnosti.

Zbog prekida provodnika i havarija čelično-rešetkastih stubova na distributivnoj i prenosnoj mreži bez napajanja električnom energijom bili su sljedeći gradovi: Kolašin, Andrijevića, Plav, Šavnik i Plužine. Višednevne prekide u napajanju imala su i druga manja mjesta i reoni: Gusinje, Manastir Morača, Grahovo, Vilusi, Brezna, Čevo. Osim toga, višednevni prekid u napajanju električnom energijom imali su i neki značajni objekti kao što su repetitori na Lovčenu i Bjelasici. Ekipe EPCG - FC Distribucija su intervenisale i uspjele da otklone kvarove i obezbijede napajanje ovim objektima.

Ukupan broj potrošača u navedenim opštinama, koji je u tom periodu ostao bez napajanja je 30.086. Ukupna količina neisporučene električne energije je iznosila 1.274.142 kWh, ili 0,77% od ukupnog distributivnog konzuma Crne Gore, koji je u tom periodu iznosio oko 165.369.000 kWh.

Odmah po nastanku havarija sve ekipe održavanja FC Distribucija su izašle na teren kako bi utvrdile mjesta kvarova, napravile defektažu i pripreme za hitno saniranje. U gradovima koji zbog havarija na prenosnoj mreži nijesu imale napajanje nije bilo moguće ni sagledati obim i vrstu kvara, jer se nije moglo znati da li su distributivni objekti havarisani ili ne. Putevi su bili neprohodni, posebno lokalni i seoski, što je onemogućavalo izlazak ekipa na teren. Od lokalnog stanovništva je traženo da prijavi uočene kvarove na lokalnim 10 kV dalekovodima i niskonaponskim mrežama.

Nakon konstatovanja kvarova na dalekovodima, ekipe održavanja CGES-a su odmah raspoređene na teren, pa su već narednog dana otklonjeni brojni kvarovi i elektroprenosni sistem vraćen u relativno stabilno stanje. Međudržavni dalekovodi 220 kV Pljevlja-Bajina Bašta, 220 kV Perućica - Trebinje i 110 kV Nikšić - Bileća popravljani su po najvišem prioritetu, zbog potrebe očuvanja stabilnosti rada crnogorskog elektroprenosnog sistema, kao cjeline.

Radi umanjenja posljedica prekida u snabdijevanju električnom energijom i eliminisanje nekih uzroka za nastanak havarija i prekida u snabdijevanju električnom energijom u budućnosti, Komisija je predložila da se:

- Formira poseban fond u koji bi EPCG i CGES uplaćivali sredstva koja će se upotrijebiti kao pomoć potrošačima koji su pretrpjeli štete zbog višednevnih prekida u snabdijevanju električnom energijom;
- Naknada štete potrošačima zbog oštećenja kućnih uređaja i aparata (TV, mašine za veš, kompjuteri itd.) koja su uzrokovana prekidima u snabdijevanju električnom energijom u posmatranom periodu vrši po važećoj proceduri EPCG;
- Predloži Ministarstvu unutrašnjih poslova da u novom zakonu o zaštiti i spašavanju detaljno definiše proceduru u slučaju vanrednih situacija, koje se odnose na energetsku infrastrukturu.

Ugovorni odnosi između energetskih subjekata

Zakonom o energetici je utvrđeno da od 01.01.2013. godine prestaje obaveza EPCG AD Nikšić kao javnog snabdjevača, da snabdijeva kvalifikovane kupce električne energije priključene na prenosni sistem, te da isti moraju samostalno nabavljati električnu energiju na tržištu ili pronaći drugog snabdjevača. I pored toga, najveći potrošač u Crnoj Gori, Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP), ušao je u novu kalendarsku godinu bez potpisanog ugovora o snabdijevanju električnom energijom, odnosno bez obezbijedene energije za svoje potrebe, koje čine preko 30% ukupne potrošnje električne energije u zemlji. U takvoj situaciji, a polazeći od odredbi Energetskog bilansa za 2013. godinu, kojim je predviđen rad KAP-a snagom od 84MW, zakonske obaveze obezbijedenja balansa u sistemu, nemogućnosti jednostranog isključenja ovog potrošača sa prenosne mreže u skladu sa mišljenjem Uprave za inspeksijske poslove, te informacija dobijenih od samog KAP-a, kao i ostalih subjekata odgovornih za realizaciju elektroenergetskog bilansa, Operator prenosnog sistema (CGES) je izdao nalog Elektroprivredi Crne Gore, kao jedinom vlasniku proizvodnih jedinica osposobljenih za pružanje pomoćnih usluga, da angažuje rezervu u snazi i pokrije debalans elektroenergetskog sistema. Na taj način se nastali poremećaj zadržao u okvirima crnogorskog elektroenergetskog sistema cijela 53 dana, sve do 22.02.2013. godine.

KAP do 22.02.2013. godine nije obezbijedio snabdjevača električnom energijom, niti je izvršio registraciju sopstvene balansne grupe i preuzeo balansnu odgovornost. Na taj način, balansni mehanizam doveden je u zonu bez raspoloživih finansijskih garancija, zbog čega pružaocima pomoćnih i sistemskih usluga nije bilo moguće garantovati plaćanje isporuke energije za balansiranje (nacionalni balansni mehanizam jasno predviđa da debalans u sistemu pokriva počinilac - u konkretnom slučaju KAP, a naknadu u krajnjem prima pružalac pomoćne usluge - u konkretnom EPCG). Iz navedenog razloga, EPCG ukida raspoloživost sistemске rezerve, pa jedini resurs za balansiranje sistema CGES-u ostaje regulacija snage potrošnje. U skladu sa Pravilima o radu prenosnog sistema, CGES 22.02.2013. godine dostavlja zahtjev KAP-u za hitnu privremenu konzervaciju proizvodnih pogona elektrolize, na način utvrđen prethodno dostavljenim planom konzervacije. Postupanje po zahtjevu CGES-a trebalo je da obezbijedi opštebezbjedno privremeno zaustavljanje rada fabrike, do pronalaženja rješenja za snabdijevanje električnom energijom.

I pored višestrukih urgencija, odluka o privremenoj konzervaciji nije donesena od strane relevantnih organa KAP-a, koji je nastavio sa nezakonitim povlačenjem energije iz sistema, pa je neželjeni debalans sistema u kontrolnoj oblasti Crna Gora prenesen na evropsku elektroenergetsku interkonekciju. Sve do 31.03.2013. godine, debalans crnogorskog elektroenergetskog sistema je, na sreću, koincidirao sa neželjenim debalansom suprotnog smjera elektroenergetskog sistema Srbije, pa je uticaj na ostatak interkonekcije bio zanemarljiv. U periodu od 01.04 - 25.05.2013. godine, neželjena odstupanja sistema akumulirana su u odnosu na evropsku elektroenergetsku interkonekciju, zbog čega je CGES upozoren od strane ENTSO-e (Udruženje evropskih opretora prenosnih sistema).

Nakon višemjesečnog rada sistema sa neuobičajeno visokim neželjenim debalansom, rad kontrolne oblasti Crna Gora vraćen je u regularno stanje 13.06.2013. godine, zahvaljujući angažovanju kompanije Montenegro Bonusa DOO Cetinje. Od ovog datuma počinje puna normalizacija rada crnogorskog elektroenergetskog sektora, a kompenzacioni program isporučen je u skladu sa ustaljenim procedurama, od strane novog snabdjevača KAP-a, Montenegro Bonusa.

Agencija je u okviru nadzora nad radom i poslovanjem energetskih subjekata, u kontinuitetu pratila postupanje istih u situaciji kada je došlo do poremećaja u radu elektroenergetskog sistema, upozoravala na obavezu zaključivanja ugovora u skladu sa Zakonom i Tržišnim pravilima. Agencija je naložila EPCG i CGES da odmah pristupe potpisivanju ugovora, koji su preduslov za rad i poslovanje u normalnim uslovima, i istovremeno ukazivala na posljedice koje mogu nastati zbog nepotpisivanja istih.

Nakon što energetski subjekti nijesu postupili po nalogima, Agencija je u skladu sa Zakonom, u martu i ponovo u septembru 2013. godine, podnijela predloge za pokretanje prekršajnih postupaka protiv EPCG i CGES i odgovornih lica u tim subjektima.

U oktobru 2013. godine energetski subjekti su međusobne odnose uredili ugovorima, pa je Agencija odustala od podnijetih predloga za pokretanje prekršajnih postupaka.

Na zahtjev Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore, Agencija je dostavila Izveštaj o postupanju subjekata po nalogima Regulatorne agencije za energetiku.

U vezi sa nastalom situacijom, Agencija je Odboru za ekonomiju, finansije i budžet podnijela Inicijativu za izmjenu Zakona o energetici. Razlog za pokretanje inicijative je nemogućnost trajnog oduzimanja licenci energetskim subjektima koji, kao jedini, obavljaju određenu energetsku djelatnost, što su prije svega mrežne djelatnosti, prenos i distribucija električne energije. Subjekti koji obavljaju ove djelatnosti, koje su prirodni monopoli, zbog nedostatka realnih sankcija, mogu zloupotrebljavati svoju poziciju i izbjegavati sopstvene obaveze. Po podnijetoj Inicijativi nije došlo do izmjene Zakona o energetici.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić

U sprovođenju nadzora nad radom Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić u 2013. godini po funkcionalnim cjelinama konstatovano je sljedeće stanje:

FC Distribucija

1) Realizacija projekta ugradnje novih, savremenih brojlila na daljinsko očitavanje. U 2013. godini intenzivno se radilo na realizaciji ovog projekta i zaključno sa decembrom ugrađeno je 159.738 brojlila na daljinsko očitavanje (pametna brojlila). Završetak ovog projekta planiran je za 2014. godinu (175.000 brojlila), nakon čega bi se pristupilo proširenju projekta za nabavku i ugradnju dodatnih 80.000 brojlila, čija ugradnja bi trajala oko dvije godine. Dosadašnja realizacija projekta je dala niz pozitivnih efekata koji se ogledaju u sređenijim bazama podataka o kupcima, mogućnosti praćenja gubitaka po trafo reonima, kao i poboljšanju mreže mijenjanjem opreme prilikom zamjene brojlila. Jedan od pozitivnih efekata je i povećanje stope isključenja, koja kod potrošača sa pametnim brojlilima iznosi oko 85%, a kod potrošača sa klasičnim brojlilima 18%. Povećani stepen naplate kod potrošača sa ugrađenim pametnim brojlilima uticao je da se ukupan stepen naplate poveća za oko 12%. Prema Izveštaju EPCG o ugradnji pametnih brojlila za decembar 2013. godine, evidentno je da su gubici u 683 traforeona kod kojih su većina potrošača sa pametnim brojlilima, za taj mjesec ostvareni sa 6,88% što je znatno manje u odnosu na ukupne gubitke u distributivnoj mreži. Navedeno ukazuje na značaj ugradnje pametnih brojlila sa aspekta smanjenja ukupnih gubitaka u distributivnoj mreži. Pravi efekat uticaja na smanjenje gubitaka biće postignut nakon realizacije druge faze projekta čijom realizacijom bi bilo obuhvaćeno 255.000 potrošača. Ovo podrazumjeva da će EPCG formirati uređeniju bazu podataka o pripadnosti kupaca traforeonima na osnovu koje će se moći dobiti pouzdaniji podaci o gubicima.

2) Donošenje desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema. Ni u 2013. godini FC Distribucija nije ispoštovala zakonsku obavezu u pogledu donošenja desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema (član 88 stav 1 tačka 4 Zakona), a kao razlog je navedena činjenica da u većini opština nijesu donijeti detaljni prostorno planski dokumenti, a još uvijek nije usvojena Strategija razvoja energetike do 2030. godine, koja će biti osnov za donošenje plana.

3) Izrada podzakonskih akata. U 2013. godini EPCG - FC Distribucija je donijela Cjenovnik za standardne priključke na distributivni sistem električne energije i Dinamički plan zamjene brojila električne energije koja su u vlasništvu drugih pravnih i fizičkih lica za 2013. i 2014. godinu, i u skladu sa zakonskom obavezom, dostavila Agenciji na odobravanje.

S druge strane, FC Distribucija nije donijela sljedeća akta: 1) program mjera primjene nediskriminatornih uslova za pristup sistemu, 2) sistem za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja i 3) program mjera za otkrivanje, utvrđivanje, dokazivanje i sprječavanje neovlašćenog korišćenja električne energije. O obavezi izrade navedenih akata Agencija je u više navrata upozoravala energetskog subjekta.

Preuzimanje distributivne infrastrukture u skladu sa Zakonom o energetici

U skladu sa članovima 149 i 150 Zakona o energetici Agencija je ovlašćena da daje odobrenje energetskim subjektima za otkup elektroenergetske infrastrukture koja je neophodna za funkcionisanje sistema, a koja se nalazi u vlasništvu korisnika sistema koji su investirali njenu izgradnju.

U 2013. godini od strane EPCG nije bilo zahtjeva za dobijanje odobrenja po osnovu otkupa elektrodistributivne infrastrukture.

Istovremeno, u vezi sa ovim pitanjem Agenciji su se obratili opština Pljevlja i DOO "Zetogradnja" iz Podgorice, koje je Agencija uputila da se prvo obrate EPCG, koja će nakon razmatranja njihovih zahtjeva, ukoliko ih ocijeni opravdanim, podnijeti Agenciji zahtjev za odobravanje otkupa infrastrukture izgrađene od strane investitora.

Razgraničenje imovne između EPCG i CGES

Članom 83 stav 2 Zakona propisano je da prenosni sistem električne energije čine postrojenja 110 kV, transformatori 110/x kV/kV i vodovi 110 kV, kao i postrojenja, transformatori i vodovi višeg naponskog nivoa, do mjesta priključka korisnika sistema i objekti, telekomunikaciona i informaciona oprema i druga infrastruktura neophodna za njegovo funkcionisanje.

Članom 87 stav 2 Zakona propisano je da distributivni sistem električne energije čine postrojenja 35 kV, transformatori 35/x kV/kV i vodovi 35 kV, kao i postrojenja, transformatori i vodovi nižeg naponskog nivoa, do mjesta priključka korisnika sistema, kao i objekti, telekomunikaciona i informaciona oprema i druga infrastruktura neophodna za njegovo funkcionisanje.

Članom 191 stav 1 Zakona, propisano je da su energetski subjekti koji na dan stupanja na snagu Zakona obavljaju energetske djelatnosti, dužni da usklade svoje poslovanje sa ovim zakonom u roku od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu, dok je članom 205 stav 3 Zakona propisano da su operatori prenosnog sistema i korisnici prenosnog sistema dužni da zaključe ugovor o priključenju u skladu sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu.

Crnogorski elektroprenosni sistem i Elektroprivreda Crne Gore nijesu postupili u skladu sa navedenim odredbama zakona u dijelu razgraničenja dva sistema u objektima, odnosno nijesu zaključili ugovor o priključenju na prenosni sistem.

Agencija je u više navrata, u okviru kontrole rada i poslovanja EPCG i CGES, sa aspekta sigurnosti funkcionisanja elektroenergetskog sistema i ispunjavanja zakonskih obaveza, upozoravala energetske subjekte da okončaju postupak razgraničenja, i pristupe zaključivanju ugovora o priključenju.

U nastojanju da podstakne aktivnosti energetskih subjekata na razrješavanju ove problematike, Agencija je subjektima ukazala na nekoliko važnih činjenica i okolnosti koje u daljem postupku usklađivanja granica dva sistema sa odredbama Zakona treba uzeti u obzir, i to:

1. Predmet pažnje je kako u građevinskom tako u tehničko tehnološkom pogledu dvadesetak trafostanica ili djelova trafostanica elektroprenosnog sistema u kojima se koristi napon 220, 110 i 35 kV. Iz ove okolnosti proizilazi potreba da vrijednost sredstava koja iz vlasništva CGES treba da pređu u vlasništvo EPCG, treba procijeniti bez obzira na to koji se model otuđenja sredstava primijeni (prodaja, poklon ili nešto treće). Dakle promjena vrijednosti i strukture imovine slijedi, a to će se odraziti na visinu operativnih i kapitalnih troškova kod oba subjekta, odnosno kod prenosne djelatnosti u smjeru smanjenja, a kod distributivne u smjeru povećanja regulatornog prihoda i cijena.
2. Eksploataciju (uključujući tehničko upravljanje) i održavanje predmetnih 35 kV postrojenja, preko 60 godina vrše generacije obučениh stručnih radnika u okviru elektroprenosne djelatnosti. Oni čine značajan dio od ukupnog broja zaposlenih u ovoj djelatnosti, samim tim imaju značajan uticaj na visinu specifičnih troškova rada.
3. U prošlosti, poslovni odnos subjekata elektroprenosne i elektrodistributivne djelatnosti na mjestima konekcije ili u zajednički izgrađenim objektima, kako u periodima kada su bili posebni pravni subjekti, tako i u periodima kada su bili organizacione cjeline jednog pravnog subjekta EPCG, regulisani su ugovorima i drugim odgovarajućim aktima vezano za sva pitanja koja su od interesa za usaglašen rad na mjestima konekcije ili u objektima zajedničkog vlasništva. U međuvremenu su oba subjekta prošla kroz različite organizacione forme i sada su definitivno dva zasebna akcionarska društva u većinskom vlasništvu države i sa značajnim udjelom u vlasništvu inostranih strateških investitora.
4. U jednom od predmetnih postrojenja 35 kV (Nikšić) nalaze se i tačke razdvajanja sa potrošačem koji ima tretman direktnog potrošača na prenosnoj mreži (Željezara-Tosčelik).

Agencija je uvjerena da navedene činjenice i okolnosti u dovoljnoj mjeri osvjetljavaju složenost daljeg postupka i ukazuje na to da se radi o veoma složenoj problematici koju treba posmatrati sa više aspekata, pravnog, tehničko-tehnološkog i ekonomskog, možda i putem izrade odgovarajućeg elaborata.

Krajem oktobra i početkom novembra 2013. godine, Agencija je održala sastanke sa oba operatora sistema kako bi ukazala na obaveznost ispunjenja zakonskih obaveza i potrebu inteziviranja ovih aktivnosti, uz utvrđivanje konkretne obaveze subjektima da daju svoje viđenje problema, kao i predlože način sprovođenja razgraničenja objekata, i rješavanje ekonomskih i pravnih pitanja koja iz toga proizilaze.

CGES je informisao Agenciju da postoje uslovi da se pitanje razgraničenja dva sistema finalizuje jer je projektna dokumentacija koju posjeduje za objekte naponskog nivoa 35kV na zadovoljavajućem nivou. Istaknuto je da ove objekte CGES održava, ali da ne ulaže u njihov razvoj, što direktno utiče na sigurnost ovog dijela elektroenergetskog sistema.

S druge strane EPCG je informisala Agenciju da je aktiviran rad zajedničke radne grupe za razdvajanje, ali da ne postoji tehnička dokumentacija za 35 kV koja su u vlasništvu CGES, što je smetnja za razdvajanje i zaključenje ugovora o priključenju. To se kao razlog za nesprovođenje ove obaveze navodi od 2010. godine i nema pomaka u njegovom rješavanju i pored postojanja i formiranja zajedničke radne grupe.

Zadržavanjem ovakvog stanja, nesprovođenjem vlasničkog razdvajanja, nema ni odgovornosti subjekata za razvoj i ulaganje u objekte i postrojenja koja su shodno Zakonu dio distributivnog sistema.

Agencija je usljed nemogućnosti preduzimanja zakonskih mjera da subjekte obaveže na sprovođenje postupka razdvajanja imovine, početkom 2014. godine obavijestila Ministarstvo ekonomije u cilju preduzimanja mjera iz svoje nadležnosti.

FC Snabdijevanje

Izrada podzakonskih akata. U 2013. godini FC Snabdijevanje donijela je Metodologiju za utvrđivanje tarifa snabdjevača posljednjeg izbora, i u skladu sa zakonskom obavezom, dostavila Agenciji na

odobranje. Takođe, donijeti su: Program pomoći tarifnim i kvalifikovanim kupcima u ispunjavanju dospelih ugovornih obaveza radi spriječavanja obustave snabdijevanja električnom energijom i Program pomoći snabdijevanja tarifnih i kvalifikovanih kupaca na mjestima udaljenim od urbanih sredina.

Iako je bila dužna da to uradi, FC Snabdijevanje nije donijela program mjera koje se odnose na podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije i podsticanje energetske efikasnosti.

FC Snabdijevanje ne postupa u skladu sa Zakonom na način što na svojoj internet stranici ne objavljuje podatke o broju tarifnih i kvalifikovanih kupaca kojima je bilo obustavljeno snabdijevanje, sa razlozima za obustavu snabdijevanja i drugim podacima, kao i podatke o broju snabdijevanih kupaca, ukupnu količinu isporučene električne energije i prosječni period te vrste snabdijevanja, odvojeno za domaćinstva i ostale kupce. Agencija je kroz vršenje nadzora nad radom subjekta u više navrata ukazivala na ovu obavezu.

DOO Zeta Energy Danilovgrad

DOO Zeta energy je energetski subjekat, imalac licence za proizvodnju električne energije, koje je u zajedničkom vlasništvu Elektroprivrede Crne Gore i NTE Norveška koji su i osnivači Društva.

U sprovođenju nadzora nad radom ovog subjekta u 2013. godini utvrđeno je da isti nije izradio program mjera za poboljšanje energetske efikasnosti, ali je sa Ministarstvom ekonomije - Sektor za energetske efikasnost, započeo postupak definisanja sadržine ovog akta.

Crnogorski operator tržišta električne energije

U toku 2013. godine Agencija je u kontinuitetu vršila nadzor nad radom Crnogorskog operatora tržišta električne energije (COTEE) i konstatovala da je ovaj subjekat otpočeo sa obavljanjem svoje osnovne djelatnosti utvrđene Zakonom i tržišnim pravilima. Konkretno, COTEE je stavio u funkciju svoj informacijski sistem i otpočeo sa aktivnim učestvovanjem u pripremi voznih redova (dnevni ili nedjeljni programi proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije i snage, u skladu sa bilateralnim ugovorima učesnika na tržištu) i sproveo aktivnosti na pripremi i zaključivanju ugovora o učestvovanju na tržištu, ugovora o balansnoj odgovornosti i ugovora o finansijskom poravnanju sa učesnicima na tržištu električne energije. Pored toga, COTEE je počeo i da pravi obračun prometa električne energije, kao i obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja.

U toku 2013. godine, zahtjev za prijem na tržište električne energije u Crnoj Gori, sa potpunom i urednom dokumentacijom, podnijela su 22 energetska subjekta (18 trgovaca, dva snabdjevača, jedan proizvođač i jedan operator prenosnog sistema) i svi su povoljno riješeni.

Među učesnicima tržišta, iz Crne Gore su EPCG, kao proizvođač električne energije, trgovac i snabdjevač, Montenegro Bonus DOO Cetinje, kao snabdjevač i CGES - operator prenosnog sistema, kao kupac električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu, te energije za pomoćne i systemske usluge i za balansiranje sistema.

Pored toga, COTEE je donio sedam odluka o dodjeli statusa nosioca balansne odgovornosti, zaključio je pet ugovora o finansijskom poravnanju balansnog obračuna i jedan ugovor o balansnoj odgovornosti (sa EPCG), a uz to je utvrđena metodologija za određivanje visine iznosa bankarske garancije, u skladu sa kojom je šest učesnika na tržištu već dostavilo propisane garancije.

COTEE je u skladu sa zakonskim i obavezama utvrđenim licencom, u posmatranom periodu pripremio i dostavio Agenciji na odobrenje Cjenovnik usluga evidentiranja ugovora.

U skladu sa obavezom propisanom članom 66 Tržišnih pravila COTEE je donio sljedeća akta:

1. Pravilnik o načinu obračuna odstupanja predaje i prijema električne energije od voznih redova,
2. Pravilnik o obuci i osposobljavanju učesnika na tržištu,

3. Uputstvo za prijavu i izradu voznihi redova,
4. Uputstvo o komunikaciji.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica

U sprovođenju nadzora nad radom Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES), Agencija je posebnu pažnju posvetila sljedećim pitanjima:

1. Analizi podataka koje subjekat dostavlja, i to:

- godišnjeg izvještaja o ostvarenim gubicima u prenosnom sistemu električne energije;
- mjesečnih podataka o ostvarenju veličina iz Energetskog bilansa;
- mjesečnih podataka o proizvodnji u elektranama i isporuci energije direktnim potrošačima, kao i isporuci energije distribuciji za potrebe potrošača priključenih na distributivni sistem;
- podatke koji se odnose na pogonske događaje u prenosnom sistemu, koji su za posljedicu imali beznaponsko stanje određenih konzumnih područja;
- pitanje vraćanja duga u evropsku interkonekciju (problem sa KAP-om) - dio duga je vraćen i odnosi se na ljetnji period, dok je ostalo da se vrati 62.324 MWh, a način vraćanja će se utvrditi dogovorom nadležnih ministarstava Srbije i Crne Gore.

2. Plan razvoja prenosnog sistema

CGES je u više navrata dostavljao Agenciji na odobravanje desetogodišnji plan razvoja prenosnog sistema, koji Agencija nije odobrila jer isti nije bio usaglašen sa Strategijom razvoja energetike do 2025. godine. U međuvremenu, započeta je izrada Strategije razvoja energetike do 2030. godine, koja je prošla fazu javne rasprave i koja će kad bude usvojena poslužiti kao osnov za donošenje desetogodišnjeg plana razvoja. U 2013. godini CGES je dostavio informaciju da je dokument završen ali se čeka završetak Procjene uticaja strategije na životnu sredinu, nakon čega će Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine biti usvojena.

2.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije

Gubici električne energije su neizbježan pratilac svih energetskeg procesa i predstavljaju važan tehnički parametar mreže. Gubici su pokazatelj kvaliteta rada sistema i ekonomsko pitanje koje ukazuje na stepen ekonomičnosti poslovanja energetskeg subjekata i kvalitet obavljanja njihove djelatnosti, zbog čega se nalaze pod stalnom pažnjom regulatora.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u prenosnom sistemu utvrđuju na osnovu trenda ostvarenih gubitaka u prethodne tri godine i ostvarenih investicija u tom periodu i planiranih za naredni period u cilju smanjenja gubitaka, koje su obrazložene u Planu razvoja prenosnog sistema. Posebno treba naglasiti da trošak gubitaka nastalih uslijed tranzita električne energije ne tereti tarife za krajnje kupce.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u distributivnom sistemu utvrđuju na osnovu studije gubitaka, revidovane od strane nadležne institucije, koju je energetskeg subjekat dužan da dostavi uz zahtjev za odobravanje regulatornog prihoda.

Novim Zakonom o energetici jasnije će biti definisan način utvrđivanja nivoa dozvoljenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu, odnosno predloženo je da osnova za određivanje nivoa dozvoljenih gubitaka budu studije gubitaka izrađene od relevantnih institucija. Posebno je potrebno naglasiti da ukoliko se gubici ostvare više od dozvoljenog nivoa, trošak za nabavku energije za njihovo pokrivanje ne tereti tarife za krajnje kupce kao što je slučaj i sada.

a) Gubici u prenosnoj mreži

Za pokrivanje gubitaka električne energije u prenosnoj mreži isporučene domaćem konzumu, EPCG je u 2013. godini isporučila CGES-u 142,1 GWh, što čini 4,3% preuzete električne energije, što je za 1,6% ili 2,3 GWh manje od plana, odnosno manje za 11,7 GWh ili 7,6% u odnosu na prethodnu godinu. Procentualno učešće gubitaka u prenosnom sistemu u odnosu na ukupnu količinu energije koja je ušla u prenosni sistem je na nivou od 2,10%.

b) Gubici u distributivnoj mreži

Ukupni gubici električne energije ostvareni u distributivnoj mreži u 2013. godini iznose 479,6 GWh, odnosno 18,96% preuzete električne energije iz mreže Crnogorskog elektroenergetskog sistema AD i isti su veći od planiranih Energetskim bilansom za 2013. godinu (339,52 GWh) za 140,08 GWh ili 41,25%, odnosno 263,42 GWh više od dozvoljenih od strane Agencije. Trošak za nabavku energije za pokrivanje gubitaka u distributivnoj mreži ostvarenih iznad odobrenih od strane Agencije (9%) ne tereti tarife za krajnje kupce.

Što tačnije mjerenje utrošene električne energije je osnovni preduslov za smanjenje gubitaka, a svjetska praksa je pokazala da je najbolji način mjerenja pomoću sistema sa pametnim brojilima (brojila sa daljinskim očitavanjem). Brojila su izmještena na granicu posjeda, imaju sposobnost memorisanja svih pokušaja zloupotrebe radi krađe energije i slanja podataka u memorijske centre, te omogućavaju potpuni uvid u listu događaja. Na ovaj način se olakšava identifikacija neovlašćene potrošnje električne energije, te se dominantno smanjuju komercijalni gubici električne energije. U 2013. godini gubici električne energije u distributivnoj mreži manji su za 61,4 GWh ili 11,34% u odnosu na gubitke ostvarene u 2012. godini. Smanjenje nivoa gubitaka rezultat je ugradnje pametnih brojila, aktivnosti na izmiještanju mjernih mjesta na granicu posjeda, učestalijih kontrola za otkrivanje neovlašćene potrošnje. Zaključno sa decembrom 2013. godine ugrađeno je 159.738 pametnih brojila što čini 42,25% svih distributivnih kupaca električne energije.

U narednoj tabeli dat je pregled ostvarenih gubitaka po distribucijama:

R.b.	Distribucija	2013. godina					
		Preuzeta energija	Isporučena energija	Gubici		Gubici korigovani za neovlašćenu potrošnju	
				kWh	kWh	kWh	%
1	ULCINJ	87.256.032	70.811.439	16.444.593	18,85	15.657.292	17,94
2	BAR	193.791.522	164.098.532	29.692.990	15,32	28.617.804	14,77
3	BUDVA	212.704.868	192.586.369	20.118.499	9,46	18.389.514	8,65
4	KOTOR	138.300.087	109.343.171	28.956.916	20,94	28.486.087	20,60
5	TIVAT	74.252.329	68.821.075	5.431.254	7,31	5.384.652	7,25
6	HERCEG NOVI	176.846.049	144.398.685	32.447.364	18,35	30.898.898	17,47
7	CETINJE	81.156.484	59.760.229	21.396.255	26,36	20.630.613	25,42
8	PODGORICA	892.777.829	730.168.053	162.609.776	18,21	154.321.563	17,29
9	NIKSIC	247.160.901	188.573.007	58.587.894	23,7	57.174.431	23,13
10	KOLASIN	25.631.150	18.722.544	6.908.606	26,95	6.600.063	25,75
11	MOJKOVAC	18.903.347	15.755.256	3.148.091	16,65	3.034.780	16,05
12	BIJELO POLJE	95.008.803	74.761.838	20.246.965	21,31	19.532.075	20,56
13	BERANE	92.773.599	72.886.820	19.886.779	21,44	19.427.490	20,94
14	ROZAJE	33.704.681	29.545.383	4.159.298	12,34	4.159.298	12,34
15	ZABLJAK	21.353.302	14.567.069	6.786.233	31,78	6.110.744	28,62
16	PLJEVLJA	113.673.673	95.720.123	17.953.550	15,79	17.890.932	15,74
UKUPNO		2.505.294.656	2.050.519.593	454.775.063	18,15	436.316.236	17,42
Gubici na 35kV		24.856.508	-	24.856.508	0,98	24.856.508	0,98
UKUPNO		2.530.151.164	2.050.519.593	479.631.571	18,96	461.172.744	18,23

2.2.3. Rješavanje žalbi kupaca

Poseban vid nadzora od strane Agencije nad radom Elektroprivrede i njenog odnosa prema potrošačima je rješavanje žalbi potrošača.

Članom 49 Zakona propisano je da Agencija odlučuje po žalbama i to:

1. na akt operatora prenosnog ili distributivnog sistema o odbijanju pristupa, odnosno priključenja na prenosni, odnosno distributivni sistem;
2. na uslove izdate u saglasnosti za priključenje;
3. na obračun u slučajevima neovlašćene potrošnje električne energije, i
4. na žalbe krajnjih kupaca u slučaju obustave isporuke električne energije.

U postupku odlučivanja po žalbama u 2013. godini, od ukupno 119 predmeta za koje je Agencija nadležna, odlučeno je po 117 žalbi (od kojih je 45 bilo osnovano, te su iste usvojene, 45 žalbi je odbijeno kao neosnovane, za 16 je odlučeno zaključkom zbog odustanka od žalbe, neblagovremenosti i dr, a 11 žalbi je riješeno pred prvostepenim organom), dok je postupak po dvije žalbe prenijet u 2014. godinu.

Pregled podnijetih žalbi prema prirodi predmeta odlučivanja dat je u sljedećoj tabeli:

R.b.	Vrste žalbi po kojima je Agencija nadležna da odlučuje	Broj predmeta	Riješeno				Postupak u toku
			Usvojeno	Odbijeno	Zaključkom	Riješeno pred prvostepenim organom	
1.	Na akt energetskog subjekta kojima se odbija priključenje	3	1	/	/	1	1
2.	Na uslove izdate u saglasnosti za priključenje	6	3	/	1*	1	1
3.	Na obračun u slučajevima neovlašćene potrošnje električne energije	58	19	35	4**	/	/
4.	U slučaju obustave isporuke električne energije	52	22	10	11***	9	/
5.	Rješavanje sporova putem arbitraže	/	/	/	/	/	/
UKUPNO		119	45	45	16	11	2

* žalba neblagovremena

** žalbe neblagovremene

*** (od 11 žalbi: 4 su odbačene kao neuredne, 1 je odbačena iz razloga što je već odlučivano o toj pravnoj stvari i 6 postupaka je obustavljeno zbog odustanka od žalbi)

U toku 2013. godine Agenciji je podniet veći broj podnesaka za koje nije nadležna, pa su isti u skladu sa zakonom odbačeni donošenjem zaključaka o nenadležnosti ili prosleđivanjem na rješavanje nadležnom organu.

2.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa

U 2013. godini predstavnici Agencije su kontrolisali rad licenciranih subjekata u oblasti nafte i gasa, po pitanju ispunjavanja uslova propisanih licencom za obavljanje djelatnosti, posebno aspekte održavanja

mjernih uređaja i protivpožarnih aparata, poštovanja propisa o zaštiti životne sredine, kao i poštovanja propisa vezanih za kontrolu kvaliteta naftnih proizvoda.

Kontrole su vršene u sjedištima društava i na benzinskim stanicama, odnosno drugim objektima na kojima se obavljaju licencirane djelatnosti, koje se odnose na prodaju naftnih proizvoda (trgovina na malo i trgovina na veliko), skladištenje i transport.

U 2013. godini izvršene su 144 kontrole, i to: 48 kontrola u sjedištima društava, 86 na benzinskim stanicama, dvije na avio servisima, pet na jahting servisima i po jedna kontrola na separaciji mazuta, transportnoj bazi i instalacijama.

Nakon izvršene kontrole, sačinjavani su izvještaji sa ocjenom poštovanja i sprovođenja uslova propisanih licencom, sa predlogom mjera za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti u radu.

Kontrolom subjekata na licu mjesta utvrđeno je da svaku dopremu goriva prati izvještaj o kontroli kvaliteta goriva u skladu sa Uredbom o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla.

Nakon sprovedenih kontrola, u onim slučajevima u kojima su utvrđene nepravilnosti u radu subjekata, preduzimane su odgovarajuće mjere i izdata pisana upozorenja o kršenju licenci ili obavještenja o obavezi otklanjanja uočenog nedostatka, kako bi se djelatnost subjekta uskladila sa Zakonom i Pravilima o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetskeg djelatnosti ("Službeni list CG", br. 66/10).

Od ukupno 144 izvršene kontrole, konstatovana su kršenja licenci kod šest kontrolisanih subjekata. Kod četiri subjekta nepravilnost se odnosila na različit broj transportnih sredstava sa kojima subjekti obavljaju djelatnost u odnosu na broj koji je specificiran u licenci, kod jednog subjekta je utvrđeno poslovanje sa nelicenciranim privrednim društvom, i kod jednog je utvrđeno da se licencirani skladišni kapaciteti ne poklapaju sa stvarnim stanjem. Upozoreni subjekti su u roku koji im je ostavljen otklonili nepravilnosti na koje im je ukazano.

U cjelini gledano, zatečeno stanje prilikom vršenja kontrola subjekata, odnosno poštovanje uslova iz licenci, a naročito primijenjivanje propisa koji se odnose na kontrolu kvaliteta goriva ocijenjeno je kao zadovoljavajuće.

3. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU

3.1. Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić

U toku 2013. godine EPCG je investirala u sopstvenu infrastrukturu 34.095.868 € što je za 511.712 € manje od investicionih ulaganja u 2012. godini.

U narednoj tabeli je prikazan pregled investicionih ulaganja u 2013. godini, po funkcionalnim i organizacionim cjelinama EPCG i njihovim organizacionim djelovima, sa uporednim podacima iz 2012. godine:

Red. br.	Investiciona ulaganja po FC i OC	2013. godina (€)	2012. godina (€)
1.	FC PROIZVODNJA (1.1. + 1.2.)	8.808.204	8.065.882
1.1.	SEKTOR ZA RAZVOJ	3.059.988	2.177.754
	HE Perućica (modernizacija i vanredno održavanje)	175.925	715.163
	HE Piva (modernizacija i vanredno održavanje)	1.881.066	995.317
	TE Pljevlja (modernizacija i vanredno održavanje)	964.481	467.275
	GFD (modernizacija i vanredno održavanje)	38.516	-
1.2.	FC PROIZVODNJA	5.748.216	5.888.128
	HE Perućica	642.825	489.454
	HE Piva	1.687.368	302.273
	TE Pljevlja	3.416.857	5.087.346
	Direkcija FC Proizvodnja	1.166	9.055
2.	FC DISTRIBUCIJA	24.672.161	24.446.475
3.	FC SNABDIJEVANJE	79.482	27.563
4.	GFD (OC Direkcija)	521.302	1.743.250
	EPCG UKUPNO	34.081.149	34.283.170
5.	Zeta Energy	14.719	324.410
	EPCG GRUPA UKUPNO (1+2+3+4+5)	34.095.868	34.607.580

Od ukupnih kapitalnih ulaganja, u proizvodne kapacitete je investirano 8.808.204 € ili 25,83%, u distributivnu infrastrukturu 24.672.161 € ili 72,36%, u osnovna sredstva Snabdijevanja 79.482 € ili 0,23 %, a u idejne i razvojne projekte i izradu projektne dokumentacije 521.302 € ili 1,53%. U Zeta Energy je investirano 14.719 € ili 0,04% od ukupnih investicija.

3.1.1. FC Proizvodnja

Od ukupnih kapitalnih ulaganja u FC Proizvodnja u 2013. godini od 8.808.204 €, preko Sektora za razvoj, u modernizaciju i vanredno održavanje proizvodnih objekata (HE "Perućica", HE "Piva" i TE "Pljevlja") investirano je 3.059.988 € ili 34,74%, dok je u objekte FC Proizvodnja uloženo 5.748.216 € ili 65,26%, od čega:

- u TE Pljevlja je investirano 3.416.857€ ili 59,44 %,
- u HE Perućica je investirano 642.825€ ili 11,18 %,
- u HE Piva je investirano 1.687.368€ ili 29,35% i
- u Direkciju FC Proizvodnja je investirano 1.166€ ili 0,02%.

U narednoj tabeli prikazan je obim i struktura kapitalnih ulaganja u FC Proizvodnja:

Red. br.	Obim i struktura kapitalnih ulaganja - FC Proizvodnja	2013. godina (€)	2012. godina (€)
1.	FC PROIZVODNJA (1.1. +1.2.)	8.808.204	8.065.882
1.1.	SEKTOR ZA RAZVOJ	3.059.988	2.177.754
	HE Perućica (modernizacija i vanredno održavanje)	175.925	715.163
	HE Piva (modernizacija i vanredno održavanje)	1.881.066	995.317
	TE Pljevlja (modernizacija i vanredno održavanje)	964.481	467.275
	GFD (modernizacija i vanredno održavanje)	38.516	-
1.2.	FC PROIZVODNJA	5.748.216	5.888.128
	HE Perućica	642.825	489.454
	HE Piva	1.687.368	302.273
	TE Pljevlja	3.416.857	5.087.346
	Direkcija FC Proizvodnja	1.166	9.055

3.1.2. FC Distribucija

Zbog nedovoljnog investiranja u prethodnim godinama, distributivni sistem je u prilično nepovoljnom stanju koje zahtijeva velika ulaganja u narednom periodu.

U skladu sa Zakonom, kao i za potrebe odobravanja regulatorno dozvoljenog prihoda za ODS, EPCG je dostavila Agenciji Investicioni plan FC Distribucija za period 2012-2014. godine.

Plan je urađen sa ciljem da distributivna mreža bude dimenzionirana tako da u stanju raspoloživosti svih elemenata mreže (normalni pogon), vrijednosti svih pogonskih veličina (napon, struja) budu unutar dopuštenih granica bez obzira na nivo opterećenja i gubici električne energije budu na nivou planiranih.

Plan investicija FC Distribucija obuhvatio je projekte koji se odnose na:

- Tehnološka unapređenja mreže, sa ciljem povećanja pouzdanosti i optimizacije funkcionisanja sistema, smanjenja gubitaka, smanjenja broja težih kvarova i havarija.
- Izgradnju i rekonstrukciju objekata kojima će se obezbijediti propisane performanse sistema (dostizanje tehničkih standarda);
- Izgradnju i rekonstrukciju objekata koji će omogućiti zadovoljenje planiranog rasta potrošnje;

Kao rezultat ulaganja, FC Distribucija je planirala:

- povećanje pouzdanosti i sigurnosti napajanja potrošača,
- dostizanje tehničkih standarda i/ili poboljšanje naponskih prilika,
- povećanje kapaciteta u cilju priključenja novih potrošača,
- smanjenje gubitaka električne energije, prije svega osavremenjavanjem sistema mjerenja električne energije.

Agencija je u junu 2012. godine odobrila Investicioni plan za trogodišnji period, čime su stvorene osnovne pretpostavke za veća ulaganja u distributivni sistem, odnosno stabilan rad i sigurno snabdijevanje kupaca električnom energijom u budućem periodu.

Ukupno realizovana vrijednost svih investicija za period 01.01. - 31.12.2013. godine iznosi 24.672.161 €, od čega 21.564.527 € odnosi na investicije koje su planirane za 2013. godinu, a preostalih 3.107.634 € na investicije započete u 2011. godini, investicije iz planova za 2012. i 2014. godinu, kao i investicije koje nijesu bile u Planu.

U narednoj tabeli dat je pregled realizacije plana investicija za 2013. godinu:

R.b.	OPIS	2013. godina	
		Plan €	Realizacija €
	1	2	3
1	Primarna mreža	1.741.390	609.190
2	Sekundarna mreža	4.703.045	1.065.128
3	AMR i mjerna mjesta	13.405.669	19.315.159
4	Ostale investicije	894.000	260.498
5	Ostala osnovna sredstva	710.000,00	314.552
UKUPNO		21.454.104	21.564.527

U dijelu primarne i sekundarne mreže, Plan investicija je realizovan u manjem iznosu od planiranog, a glavni razlozi za neispunjenje Plana investicija za 2013. godinu su:

- Nedostatak prostorno planske dokumentacije, odnosno obezbjeđivanje lokacija za planirane elektroenergetske objekte, uglavnom trafostanice 10/0,4 kV zbog rješavanja imovinsko pravnih pitanja, kupovine zemljišta ili zbog odobrenja za izvođenje radova ili potvrda o svojini i prikupljanja neophodne dokumentacije u cilju dobijanja građevinske dozvole (UTU i druga dokumentacija i dozvole i saglasnosti). Elektrodistribucije su planirale značajan broj objekata (trafostanice i kablovske vodove) u naseljima gdje nijesu usvojeni DUP-ovi jer je u tim područjima izgrađen značajan broj objekata bez građevinske dozvole a na tom području su zbog nerazvijene mreže, najveći problemi u snabdijevanju električnom energijom.
- Sprovođenje tenderske procedure za nabavku opreme i izvođenje radova. Nabavka opreme i radova po važećim postupcima nabavke, zbog vremenski dugih rokova je ugrozila predviđenu dinamiku izgradnje i rokove završetka. To se naročito odnosi na slučajeve kada se u toku procedure odabira ponuđača pojave žalbe na odluke o izboru najpovoljnijeg ponuđača. Odlučivanje po žalbama značajno utiče na kašnjenje pri odabiru ponuđača, a samim tim i dinamiku isporuke i ugradnju opreme.

Investicije u primarnu mrežu

Planom investicija za 2013. godinu ulaganja u primarnu mrežu predviđena su u iznosu od 1.741.390 €, a do 31.12.2013. godine realizovana u iznosu od 609.190 €.

Ulaganja u primarnu mrežu po objektima:

Zamjena 35 kV užeta na 35 kV DV od TS "Virpazar" do TS "Vranjina", na dijelu preko Skadarskog jezera: U cilju povećanja kapaciteta 35 kV dalekovoda sa 9 MVA na 16 MVA od Vranjine do Virpazara, na dijelu preko Skadarskog jezera, kao i obezbjeđenja sigurnijeg napajanja električnom energijom područja Zete, predviđena je izgradnja ovog objekta, sa definisanom dinamikom izgradnje i odobrenim sredstvima. U Planu 2012-2014. godine predviđeno je da se u 2012. godini uradi Glavni projekat, a u 2013. godini izvrši nabavka opreme i izvođenje radova na zamjeni postojećeg čeličnog užeta 35 kV presjeka 70 mm² sa kompozitnim provodnicima presjeka 105mm², u dužini od jednog kilometra. Zbog imovinsko pravnih problema ova investicija nije realizovana u 2013. godini.

Izgradnja DV 35 kV "Cetinje - Rijeka Crnojevića – Podgor": Postojeći DV 35 KV je bio u lošem stanju da je bilo potrebno izgraditi novi. Izgradnja ovog dalekovoda je značajna zbog napajanja crpnih postrojenja za snabdijevanje vodom Cetinja i Budve. Realizacija investicije započeta je u 2010. godini. Projektom je definisana izgradnja dalekovoda na čelično-rešetkastim stubovima i provodnicima presjeka 95mm² u dužini od 17,40km. Započete aktivnosti u 2012. godini su nastavljene i u 2013. godini od stubnog mjesta

br. 22 do stubnog mjesta br. 50. Radovi nijesu završeni na dva stubna mjesta zbog imovinsko pravnih problema, čije je rješavanje u toku.

TS 35/10kV "Račica" Tivat: Planirana je zamjena transformatora 35/10kV. Radovi su okončani tokom marta mjeseca 2013. godine.

Rekonstrukcija TS 110/10 kV "Podgorica 3": Projekat započet u ranijem periodu, zbog sigurnosti napajanja i potrebe za obezbjeđenjem snage na lijevoj obali Morače (naselja Masline, Konik, Stari Aerodrom, Drač). Investicija se realizuje zbog dostizanja tehničkih standarda. Oprema je nabavljena preko kredita Vlade Francuske. Planirana su ulaganja za nabavku opreme, građevinske i elektromontažne radove. Planirana ulaganja u 2013. godini predviđena su za građevinske radove i za elektromontažne radove. Izdata je građevinska dozvola broj Up. 08-361/12-428 od 09.01.2013. godine. Radovi na objektu su završeni. Podnijet je zahtjev za pribavljanje upotrebne dozvole.

TS 35/10 kV "Petrovac": Projekat je započet u ranijem periodu zbog povećanja potrošnje u primorskom dijelu (Opština Budva) i sigurnosti napajanja. Planirana ulaganja u ovu investiciju odnose se na opremu, građevinske i elektromontažne radove. Oprema je nabavljena preko kredita Vlade Francuske. Novi objekat ima šest 35 kV ćelija, osamnaest 10 kV ćelija i dva energetska transformatora snaga 16 MVA. Završeni su građevinski radovi i montirana oprema na trafostanici TS 35/10 kV "Petrovac". Otklonjene su primjedbe Komisije za tehnički pregled objekta, koje se odnose na građevinski dio, dok su u toku elektro radovi (podešavanje SCADA-e i parametrizacija kao i ispravke na ispravljaču). Zbog imovinsko pravnih problema nije izvršeno uklapanje u 35 i 10 kV mrežu. Realizacija se očekuje u 2014. godini.

Izgradnja DV 35 kV - "Priključni 35 kV DV na TS 35/10 kV Odžak Pljevlja - ulaz-izlaz": Investicija obuhvata izgradnju dalekovoda 35 kV u dužini od 800 metara na čelično rešetkastim stubovima sa užetom tipa Al-Fe 120 mm². Izgradnja predmetnog priključka je predviđena u cilju poboljšanja selektivnosti pri isključivanju potrošača za slučaj kvara duž voda. Investicija se realizuje zbog smanjenja broja i trajanja ispada i povećanja kapaciteta. U toku 2013. godine urađen je Glavni projekat. Zaostale aktivnosti se odnose na rješavanje imovinsko pravnih odnosa radi dobijanja građevinske dozvole od Ministarstva za uređenje prostora.

Rekonstrukcija TS 35/10 kV "Trebjesa" Nikšić: Zbog lošeg stanja postojeće TS 35/10 kV "Trebjesa" planirana je realizacija ove investicije koja je započeta u ranijem periodu. Planirana ulaganja predviđena su za nabavku opreme i izvođenje elektromontažnih radova. U ranijem periodu nabavljena je oprema za 10 kV postrojenje. Nastavak realizacije investicije u 2013. godini nije bio moguć, jer je uslovljen realizacijom projekta uzemljenja neutralne tačke 10 kV. U toku je izrada Elaborata o bezopasnosti u distributivnim trafostanicama 10/0,4 kV koje se napajaju iz trafostanica "Trebjesa", za režim rada sa uzemljenom neutralnom tačkom 10 kV mreže. U toku 2013. godine urađen je projektni zadatak i specifikacija za rekonstrukciju TS 35/10 kV "Trebjesa" i obnovljen je zahtjev za odobrenje sredstava za raspisivanje tendera.

Projektovanje i izgradnja kablovskog voda 35 kV od TS 220/110/35 kV "PG 1" do TS 35/10 kV "Centar" Podgorica: Glavni razlog za izgradnju ovog kablovskog voda je preopterećenje i loše stanje kabela. Izgradnjom ovog objekta će se smanjiti broj i trajanja ispada, a samim tim povećati pouzdanost i sigurnost napajanja potrošača i povećati kapacitet u cilju priključenja novih potrošača. Projekat podrazumijeva izgradnju kablovskog voda 35 kV u dužini 3,4km. U toku 2013. godine pripremljena je tenderska dokumentacija i dozvola.

Investicije u sekundarnu mrežu

Planom investicija za 2013. godinu predviđena su ulaganja u sekundarnu mrežu u iznosu od 4.703.045 €, a realizovana ulaganja do 31.12.2013. godine iznosila su 1.065.128 €.

Ulaganja u sekundarnu mrežu se najvećim dijelom odnose na izgradnju i rekonstrukciju TS 10/0,4 kV, izgradnju DTS 10/0,4 kV, izgradnju podzemnih vodova 10 kV, izgradnju NDTs 10/0,4 kV, kablovske vodove 10 kV, rekonstrukciju DV 10 kV, izgradnju TS 110/10 kV, izgradnju STS 10/0,04 kV.

U toku 2013. godine, osim planiranih investicija za 2013. godinu, realizovane su i investicije: koje su započete a nijesu završene u toku 2011. godine; koje su započete a nijesu završene u toku 2012. godine; dio investicija koje su planirane za 2014. godinu i investicije koje nijesu obuhvaćene planom investicija.

Investicije iz 2011. i 2012. godine su realizovane u 2013. godini jer se radilo na završavanju poslova po pitanjima tehničkog prijema, otklanjanja nedostataka po zapisnicima komisija za tehnički prijem i dr., dok je realizacija investicija iz Plana za 2014. godinu urađena za one investicije za koje je u 2013. godini raspisan javni poziv i sklopljen Ugovor o građenju, Ugovor za isporuku opreme i ugovori o izvođenju radova.

Ukupna vrijednost realizovanih investicija koje nijesu obuhvaćene planom za 2013. godinu iznosi 3.107.634€.

Planirana ulaganja u AMR (Projekat unaprijeđenja sistema mjerenja) i mjerna mjesta predviđena Planom investicija za 2013. godinu iznose 13.405.669 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2013. godine iznosila su 19.315.159 €.

Planirana ulaganja u ostale investicije (Upravljanje distributivnom mrežom) predviđena Planom investicija za 2013. godinu iznose 894.000 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2013. godine iznosila su 260.498 €. U okviru ove stavke predviđena je bila nabavka SCADA-e (upravljanje distributivnom mrežom). Investicija nije realizovana zbog problema sa nabavkom.

Planirana ulaganja u ostala osnovna sredstva predviđena Planom investicija za 2013. godinu iznose 710.000 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2013. godine iznosila su 314.552 €.

3.1.3. FC Snabdijevanje

U FC Snabdijevanje je u 2013. godini investirano ukupno 79.482 €.

U narednoj tabeli dat je pregled realizacije plana investicija i nabavke ostalih osnovnih sredstava za 2013. godinu:

R.br.	Opis	2013. godina	
		Plan €	Realizacija €
1	Kontakt centar	124.020	0
2	Kupovina, rekonstrukcija i adaptacija poslovnih prostora	100.000	6.083
3	Ukupno (1+2)	224.020	6.083
4	Nabavka ostalih osnovnih sredstava - Oprema	65.000	73.400
5	Vozila	15.000	0
6	Računarska oprema (računari, štampači...)	40.000	26.148
7	Ostala oprema (kancelarijski namještaj i ostalo)	10.000	47.215
UKUPNO (3+4)		289.020	79.482

Investicija pod nazivom „Kontakt centar“ planirana je u 2012. godini, ali se zbog usvajanja nove organizacije FC Snabdijevanje, koja predstavlja osnovu za izradu projektnog zadatka „Kontakt centar“ pomjerila za 2013. godinu. Planirano je da će do kraja marta 2013. godine, biti pokrenuta procedura za objavu tendera a da će čitava investicija biti realizovana do kraja 2013. godine. Međutim, iz objektivnih razloga, tender za nabavku opreme za „Kontakt centar“ je raspisan u novembru 2013. godine, a Odluka o izboru najpovoljnijeg ponuđača je donešena krajem januara 2014. godine, tako da se trenutno radi na usaglašavanju ugovora između izabranog ponuđača i EPCG AD Nikšić. Očekuje se da će ova investicija u potpunosti biti realizovana do kraja 2014. godine.

Planom za 2013. godinu je predviđena i investicija za „Kupovinu, rekonstrukciju i adaptaciju poslovnih prostora“ u iznosu od 100.000 €, međutim u toku 2013. godine realizovano je svega 6.083 €. U 2013. godini izdvojena su značajna sredstva za unapređenje poslovnih prostorija FC Snabdijevanje, prvenstveno onih koja FC Snabdijevanju služe za direktnu komunikaciju sa potrošačima.

Iako je bilo planirano da se u 2013. godini realizuje kupovina poslovnog prostora za potrebe Regionalnog centra FC Snabdijevanje u Bijelom Polju ista nije realizovana iz razloga što još nije usvojen DUP Bijelo Polje – Centar, dijelu grada u kom je planirana nabavka poslovnog prostora.

3.2. Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica

U 2013. godini vođene su aktivnosti na realizaciji svih planiranih investicionih projekata. Prema podacima iz Izveštaja o realizaciji investicija CGES-a, navedeno je da su na realizaciju plana investicija značajno uticale procedure javnih nabavki, u skladu sa novim Zakonom o javnim nabavkama koji je u primjeni od 01.01.2012. godine. Zakon o javnim nabavkama je ostavio mogućnost dostavljanja prigovora u svakoj fazi postupka javne nabavke, što proces čini jako složenim i vremenski zahtjevnim, a u krajnjem utiče na realizaciju Plana javnih nabavki, a time i na realizaciju Plana investicija. Takođe problem su bile teškoće u pripremi tenderske dokumentacije i činjenica da i ponuđači često prave formalne propuste. Procedurom odabira najpovoljnijeg ponuđača prema Zakonu se ne vrednuju reference izvođača, što dovodi do toga da se često kao najpovoljniji biraju ponuđači koji nemaju dovoljno iskustva u obavljanju poslova koji su predmet nabavke, što se dalje odražava na brzinu i kvalitet izvedenih radova.

U daljem tekstu je dat opis investicionih projekata i aktivnosti, vođenih u 2013. godini, koji su tiču povezane i dodatne infrastrukture, a koja je vezana za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora:

Povezana infrastruktura za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora

Projekti: Izgradnja 400 kV dalekovoda Lastva-Pljevlja (Čevo-Pljevlja), skretanje 400 kV dalekovoda Podgorica 2-Trebinje i ulaz-izlaz na Lastvu (Lastva-Čevo) i Izgradnja trafostanice 400/110 kV Lastva predstavljaju povezanu infrastrukturu za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora.

Trafostanica 400/110 kV Lastva podrazumijeva izgradnju trafostanice snage 2x300 MVA. Izgradnja 400 kV dalekovoda Lastva-Čevo podrazumijeva ulaz-izlaz Lastve do dalekovoda Podgorica 2-Trebinje i dio 400 kV dalekovoda Lastva-Pljevlja. Dalekovod 400 kV od Lastve do Čeva je dug oko 35 km, sa paralelnim jednim jednosistemskim i jednim dvosistemskim vodom. Dalekovod 400 kV od Čeva do Pljevalja se izvodi kao jednostruki u dužini oko 115 km od čega je dvostruki vod u dužini od 40km od Brezana do Kosanice. Ovim projektom će se zatvoriti interni crnogorski prsten i poboljšati pouzdanost elektroenergetskog sistema.

U 2013. godini za dio projekta koji se odnosi na trafostanicu Lastva završen je proces eksproprijacije osim pristupnog puta, sprovedena tenderska procedura za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“ i potpisan ugovor.

Za dio projekta koji se odnosi na DV Lastva-Čevo u 2013. godini je završen idejni projekat, dobijeni urbanističko-tehnički uslovi, proces eksproprijacije završen 90%, i objavljen tender za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“.

Dodatna infrastruktura za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora

Projekti: Izgradnja 400 kV dalekovoda Pljevlja 2-Višegrad i 400 kV dalekovoda Pljevlja 2-Bajina Bašta predstavljaju dodatnu infrastrukturu za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora.

Nove interkonekcije između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije su obaveze iz Ugovora o kordinaciji projekta u pogledu realizacije visokonaponskog jednosmjernog podmorskog kabla između Crne Gore i Italije.

U 2013. godini za 400 kV dalekovod Pljevlja 2-Višegrad izrađena je tehno-ekonomska analiza (dugoročna studija mreže).

Ostali projekti

Osim navedenih projekata koji se tiču povezane i dodatne infrastrukture vezane za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora, investicioni plan CGES-a obuhvatio je i aktivnosti na sljedećim projektima:

- Digitalizacija sinoptičke table, oprema i radovi za uključanje novih i rekonstruisanih TS u sistem daljinskog upravljanja i nadzora iz NDC
- Rekonstrukcija 110 kV DV Budva - Lastva
- Pripremni radovi za rezervni dispečerski centar u zgradi CGES
- Rekonstrukcija postrojenja (TS Bar, TS Herceg Novi, TS PG4, TS Mojkovac, TS Pljevlja 1)
- Izgradnja TS 110/35kV Nikšić (Kličevo) i priključni dalekovodovi 110kV
- Rekonstrukcija sistema zaštite u cijeloj mreži
- Izgradnja TS 400/110 kV Brezna
- Rekonstrukcija 400 kV postrojenja u TS Pljevljima 2 i TS Ribarevine
- Izgradnja TS 110/35/10kV Kotor (Škaljari) i 110kV DV Tivat-Kotor
- SCADA za novi dispečerski centar sa EMS sistemom (uključujući i procjenu N-1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu)
- Proširenje TS 220/110/35kV Mojkovac i priključak na 220kV DV Podgorica1-Pljevlja2 po principu „ulaz-izlaz“
- Izgradnja 110 kV DV Lastva - Kotor
- Projekat izgradnje TK sistema (OPGW+TK)
- Obezbeđenje dvostranog napajanja TS 110/10 Podgorica 4
- Izgradnja TS 110/35 kV Kolašin (Drijenak) i puštanje 110 kV DV Mojkovac-Kolašin pod napon koji trenutno radi pod naponom 35kV, iako je konstruisan za 110kV
- Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS
- Rekonstrukcija 110 kV DV Lastva - Tivat - II faza
- Izgradnja spojnog polja u TS 110/35kV Pljevlja1
- Izgradnja TS 110/x kV Zeta + antena 110kV DV Podgorica5-Zeta (Golubovci)
- Rekonstrukcija postrojenja (TS Podgorica 1, TS Podgorica 2, TS Nikšić)
- Izgradnja TS 110/10kV Podgorica5 i priključenje na 110 kV mrežu
- Zamjena transformatora u TS 110/10 kV Podgorica 3 (40 MVA)
- Revitalizacija TS 110/35kV Nikšić (sanacija betonskih portala)
- Izmiještanje 110 kV DV Nikšić-Bileća iz Dragove Luke
- Izgradnja TS 110/35kV Žabljak
- Izgradnja 110kV DV Virpazar-Ulcinj ~ 30km
- Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja (FMIS) - DataCode
- Nabavka baterija za objekte CGES-a
- Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema
- Unapređenje hardvera i softvera u NDC SCADA sistemu
- ETS Hardver i softver
- Ostala investiciona ulaganja

U narednoj tabeli dat je pregled svih projekata sa vrijednostima realizovanim u 2013. godini:

R.b.	PROJEKTI	Realizovano u 2013. godini (x1000 €)
1	Izgradnja 400 kV DV Lastva-Pljevlja (ČEVO-PLJEVLJA)	8.300
2	Skretanje 400 kV DV Podgorica 2-Trebinje i ulaz-izlaz na Lastvu (LASTVA-ČEVO)	
3	Izgradnja TS 400/110 kV Lastva	
4	Izgradnja 400kV DV Pljevlja2-Višegrad i Izgradnja 400kV DV Pljevlja2-Bajina Bašta	81
5	Izgradnja TS 110/35kV Nikšić (Kličevo) i priključni dalekovodovi 110kV	8
6	Rekonstrukcija sistema zaštita u cijeloj mreži	445
7	Izgradnja TS 400/110 kV Brezna	24
8	Rekonstrukcija 400 kV postrojenja u TS Pljevljima 2 i TS Ribarevine	538
9	Izgradnja TS 110/35/10kV Kotor (Škaljari) i 110kV DV Tivat-Kotor	1878
10	SCADA za novi dispečerski centar sa EMS sistemom(uključujući i procjenu N-1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu)	156
11	Ostala investiciona ulaganja	571
12	Proširenje TS 220/110/35kV Mojkovac i priključak na 220kV DV Podgorica1-Pljevlja2 po principu „ulaz-izlaz“	460
13	Izgradnja 110 kV DV Lastva - Kotor	3
14	Projekat izgradnje TK sistema (OPGW+TK)	1175
15	Obezbeđenje dvostranog napajanja TS 110/10 Podgorica 4	3
16	Izgradnja TS 110/35 kV Kolašin (Drijenak) i puštanje 110 kV DV Mojkovac-Kolašin pod napon koji trenutno radi pod naponom 35kV, iako je konstruisan za 110kV	0,3
17	Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS	369
18	Rekonstrukcija 110 kV DV Lastva – Tivat - II faza	0
19	Izgradnja spojnog polja u TS 110/35kV Pljevlja1	26
20	Izgradnja TS 110/x kV Zeta + antena 110kV DV Podgorica5-Zeta (Golubovci)	8
21	Rekonstrukcija postrojenja (TS Podgorica 1, TS Podgorica 2, TS Nikšić)	413
22	Izgradnja TS 110/10kV Podgorica5 i priključenje na 110 kV mrežu	999
23	Zamjena transformatora u TS 110/10 kV Podgorica 3 (40 MVA)	511
24	Revitalizacija TS 110/35kV Nikšić (sanacija betonskih portala)	0
25	Izmiještanje 110 kV DV Nikšić-Bileća iz Dragove Luke	48
26	Izgradnja TS 110/35kV Žabljak	14
27	Izgradnja 110kV DV Virpazar-Ulcinj (30km)	1
28	Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja (FMIS) - DataCode	124
29	Nabavka baterija za objekte CGES-a	147
30	Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema	146
31	Unapređenje hardvera i softvera u NDC SCADA sistemu	42
32	ETS Hardver i softver (prva i druga faza)	3
33	Digitalizacija sinoptičke table, oprema i radovi za uključenje novih i rekonstruisanih TS u sistem daljinskog upravljanja i nadzora iz NDC	219
34	Rekonstrukcija 110 kV DV Budva - Lastva	0,19
35	Pripremni radovi za rezervni dispečerski centar u zgradi CGES	233
36	Rekonstrukcija postrojenja (TS Bar, TS Herceg Novi, TS PG4, TS Mojkovac, TS Pljevlja 1)	67
UKUPNO		17.012

4. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2013. GODINI

4.1. Odobreni troškovi i regulatorni prihod u 2013. godini

Agencija je krajem 2011. odnosno početkom 2012. godine donijela Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje prenosnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje distributivnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdijevanje električnom energijom i Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta.

Na osnovu ove regulative, Agencija je 02.07.2012. godine donijela odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa energetskim kompanijama za trogodišnji regulatorni period tj. period od 01.08.2012 - 31.07.2015. godine.

Ukupan odobreni prihod regulisanih kompanija za 2013. godinu sastoji se od dijela prihoda za prvu regulatornu godinu koji se odnosi na period 01.01. - 31.07.2013. godine i dijela prihoda za drugu regulatornu godinu koji se odnosi na period 01.08. - 31.12.2013. godine.

Struktura troškova i regulatorno dozvoljenog prihoda, za djelatnosti prenosa, distribucije, operatora tržišta i javnog snabdjevača uključujući električnu energiju za isporuku kupcima i za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu, prikazani su u sljedećoj tabeli:

R.b.	2013. godina	Odobreno odlukom 01.01.2013-31.07.2013.g.* - €	Odobreno odlukom 01.08.2013-31.12.2013.g.** - €	Odobreni prihod za 2013.g €	Struktura odobrenog RDP-a %
1	Opex	120.260.441	60.371.342	180.631.783	79,41
2	Amortizacija	11.256.844	8.598.685	19.855.528	8,73
I	Ukupno (1+2)	131.517.285	68.970.027	200.487.311	-
3	Povrat na sredstva	15.323.999	11.667.635	26.991.634	11,87
II	Odobreni prihod sa povratom (I+3)	146.841.283	80.637.662	227.478.945	-
III	Odobreni RDP (prihod na godišnjem nivou)	251.727.914	193.530.389	227.478.945	100,00

* proporcionalni troškovi/prihodi za sedam mjeseci u odnosu na odobrene na godišnjem nivou, u ukupnom iznosu od 251.727.914 €

** proporcionalni troškovi/prihodi za pet mjeseci u odnosu na odobrene na godišnjem nivou, u ukupnom iznosu od 193.530.389 €

U strukturi regulatorno dozvoljenog prihoda učešće operativnih troškova je oko 80%, dok je učešće kapitalnih troškova (CAPEX) oko 20% (amortizacija i povrat na sredstva).

4.2. Odobrene cijene po kategorijama kupaca

U periodu januar - jul 2013. godine važile su cijene utvrđene na osnovu odluka za trogodišnji regulatorni period, dok za period avgust-decembar 2013. godine utvrđene su cijene na osnovu odluka o korekcijama iz jula 2013. godine. Cijene koje su važile u 2013. godini date su u narednoj tabeli:

Cijene u 2013. godini	Odobreno	Odobreno	Ostvareno
	01.01-30.07.2013.	01.08-31.12.2013.	2013. godina
	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh
- 35 kV	5,4232	5,2429	5,5428
- 10 kV	6,8111	6,6860	7,3108
- Distributivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga mjeri	10,0725	10,1612	10,5375
- Distributivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri dvotarifno mjerenje	8,1345	8,3283	8,2747
- Distributivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri jednotarifno mjerenje	9,5178	9,7189	9,7248

4.3. Poslovanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić

Elektroprivreda Crne Gore je akcionarsko društvo sa sljedećom vlasničkom strukturom: Država Crna Gora 55% akcija, italijanska kompanija A2A S.p.A. 43,71% i manjinski akcionari 1,29%.

a) Rezultat poslovanja u 2013. godini

U 2013. godini ostvarena je proizvodnja energije od 3.809 GWh, što je za 667,4 GWh odnosno 21,2% više od plana, odnosno za 1.094 GWh ili 40,3% više od proizvodnje u 2012. godini.

Ukupna prodaja električne energije u Crnoj Gori iznosila je 3.280.16 GWh, što je u odnosu na plan više za 488,25 GWh ili 17,5%, a u odnosu na ostvarenje iz prethodne godine manje za 651,6 GWh ili 16,6%.

Gubici električne energije na distributivnoj mreži iznosili su 479,6 GWh, odnosno za 61,4 GWh manje od iznosa iz 2012. godine (distributivni gubici iznose 18,96% od preuzete električne energije iz mreže CGES). Gubici su ostvareni uz značajno prekoračenje u odnosu na odobrene (9%), što nameće obavezu energetskog subjekta na preduzimanju energičnijih mjera za smanjenje gubitaka u narednom periodu, ali i obavezu regulatora da pitanje gubitaka drži pod posebnom pažnjom.

Poslovanje EPCG toku 2013. godine karakterisalo je sledeće:

- odlična hidrološka situacija (proizvodnja u HE Perućica je za 424 GWh veća nego 2012. Godine, a HE Piva za 391 GWh),
- ostvaren je visok stepen sigurnosti rada elektroenergetskog sistema Crne Gore (izuzev perioda od sredine januara do 03. februara zbog havarija uzrokovanih obilnim sniježnim padavinama) kao i veoma visok stepen pouzdanosti i raspoloživosti elektrana,
- povoljna hidrološka situacija i ostvarena potrošnja su direktno uticali na povećanje raspoložive energije za prodaju (koja je veća za 414 GWh ili za 17 mil.€ u odnosu na prošlu godinu), smanjenje potreba za nabavkom električne energije (za 762 GWh ili 49 mil.€ manje nego u 2012. godini) i pozitivne efekte u iznosu od 8,5 mil.€ po osnovu razmjene električne energije sa EPS-om,
- gubici ostvareni u distributivnoj mreži u 2013. godini su u odnosu na 2012. manji za 61,4 GWh,
- plan naplate za 2013. godinu je ostvaren u potpunosti, u 2013. godini je naplaćeno oko 14,2 mil.€ više nego u 2012. godini (što predstavlja povećanje za 7,8%), dok je stopa naplate povećana u prosjeku za 0,8% u toku 2013. godine u odnosu na 2012. godinu,
- zahvaljujući naprijed navedenom EPCG je u ovoj godini uspjela realizovati značajne investicione projekte i izmiriti svoje obaveze prema trgovcima električnom energijom,
- ostvarena neto dobit kompanije u 2013. godini je 25,1 mil.€.

EPCG sastavlja finansijske iskaze kao jedinstveno pravno lice, i pored toga što ima tri funkcionalne cjeline: FC Proizvodnja, FC Distribucija i FC Snabdijevanje, što nije u skladu sa Zakonom kojim je utvrđeno da funkcionalno razdvajanje treba da obuhvati razdvajanje računa, upravljanja i informacija. Osim toga, EPCG je u toku 2011. godine organizacionu cjelinu Elektrogradnja pripojila funkcionalnoj cjelini Distribucija iako se radi o neenergetskoj djelatnosti i na taj način se još više udaljila od Zakonom utvrđene obaveze funkcionalnog i pravnog razdvajanja djelatnosti.

U 2013. godini Elektroprivreda je prema Izveštaju o poslovanju koji je dobijen od menadžmenta kompanije, a koji nije verifikovala Skupština akcionara Društva, ostvarila ukupan prihod u iznosu od 293,9mil € (poslovni prihod u iznosu od 280 mil € i finansijski prihod u iznosu od 13,9 mil €), a ukupan rashod u iznosu od 266,6 mil € (poslovni rashod u iznosu od 265 mil € i finansijski rashod u iznosu od 1,6 mil €). Dobit prije oporezivanja iznosi 27,3 mil €, odnosno dobit nakon oporezivanja iznosi 25.1 mil €.

Ostvareni ukupni prihodi u 2013. godini, na nivou Društva, su za 5,36% veći a ostvareni ukupni rashodi manji za 5,66% u odnosu na ostvarenje iz 2012. godine.

Pregled ukupnih prihoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	PRIHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
		€	€	u %	u %
		I-XII 2013	I-XII 2012	2013	ost.13/ost.12
1.	Prihodi od prodaje	277.064.940	261.612.324	98,90	5,91
2.	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	-	1.053.223	0,00	-100,00
3.	Ostali poslovni prihodi	3.102.979	3.252.707	1,10	49,05
UKUPNO		280.167.919	265.918.254	100,00	5,36

Pregled ukupnih rashoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	RASHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
		€	€	u %	u %
		I-XII 2013	I-XII 2012	2013	ost.13/ost.12
1.	Sirovine i utrošeni materijal	103.307.418	147.192.072	39,00	-70,18
2.	Troškovi primanja zaposlenih	48.013.628	50.485.712	18,12	-4,90
3.	Amortizacija	38.451.051	30.506.856	14,51	26,04
4.	Ostali poslovni rashodi	75.161.782	52.646.659	28,37	42,76
UKUPNO		264.933.878	280.831.300	100,00	-5,66
5.	Finansijski prihodi/rashodi-neto	-12.069.875	-12.093.447	-	-
UKUPNO		252.864.003	268.737.853	-	-

Pregled fakturisane (sa PDV-om) i naplaćene realizacije dat je u tabeli koja slijedi:

R.b.	Grupa potrošača	Fakturisano u 2013.godini - €	Naplaćeno u 2013.godini - €	Ostvarena naplata u %
1.	Direktni potrošači	6.126.593,00	5.141.126,00	83,91
2.	Distributivni potrošači	205.692.604,01	196.927.093,86	95,73
2.1.	Domaćinstva	125.519.215,86	117.048.958,19	93,25
2.2.	Ostali potrošači	80.173.388,15	79.878.135,67	99,63
UKUPNO (1+2)		211.819.197,01	202.068.219,86	95,39

Najveći stepen naplate potraživanja ostvaren je kod ostalih distributivnih potrošača, a najmanji kod direktnih potrošača. Agencija nije za 2013. godinu odobrila troškove koji nastaju na osnovu rezervisanja za nenaplaćena potraživanja.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna poslovna sredstva EPCG na dan 31.12.2013. godine, iznosila su 1.140 mil € što je više za 54 mil. ili 5,01% od stanja na dan 31.12.2012. godine. U okviru ukupne imovine stalna imovina je imala vrijednost od 865 mil €, što je za 2 mil. € više nego 2012. godine.

U strukturi stalne imovine povećanja, u odnosu na prethodnu godinu su na poziciji nekretnina, postrojenja i opreme, dok su smanjenja evidentirana na pozicijama nematerijalna ulaganja, dugoročna finansijska sredstva i odložena poreska sredstva.

Obrtna imovina je imala vrijednost od 276 mil. €, što je za 37 mil. €, ili 23 %, više u odnosu na 2012. godinu.

Kod obrtnih sredstava došlo je do smanjenja zaliha 8%, povećanja potraživanja po osnovu prodaje za 1,54% povećanja kratkoročnih finansijskih plasmana (za 56 miliona €) i smanjenja gotovine za 15% što je uticalo na povećanje koeficijenta opšte likvidnosti sa 2,11 u prethodnoj godini na 2,27 u 2013. godini.

Koeficijent trenutne likvidnosti je pogoršan u odnosu na 2012. godinu kad je iznosio 0,24 i iznosi 0,18, odnosno kratkoročne obaveze su veće od iznosa gotovine i gotovinskih ekvivalenata.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2013. godine iznosila je 1.140 mil €. U odnosu na 2012. godinu pasiva je povećana za 5,01%. Do povećanje pasive je došlo zbog povećanja kapitala za 25 mil. €, ukupnih dugoročnih obaveza za 14 mil. € i povećanja kratkoročnih obaveza za 16 mil. €.

Dugoročne obaveze su povećane za 14 mil € ili 11% (u okviru njih su krediti 5 mil. € ili 6,90%). Kratkoročne obaveze su povećane za 16 mil. € ili 14,7% (obaveze za poreze i doprinose 33%, tekuće dospijeće dugoročnih kredita za 13,6%, dok su kratkoročne finansijske obaveze smanjene za 4% a kratkoročne obaveze iz poslovanja i druge obaveze za 4,61%).

Struktura pasive, odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 878 mil €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 262 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 77:23% u korist vlasničkog kapitala, što je neznatna razlika u odnosu na 2012. godinu u kojoj je ovaj odnos bio 78:22%.

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, Agencija sprovodi regulatornu politiku koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja na kraju 2013. godine iznosi 0,87, dok je na kraju 2012. godine iznosio 0,91, odnosno u obje godine je manji od 1 iz čega se zaključuje da su ispunjeni uslovi za održavanje dugoročne finansijske stabilnosti.

Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže za 2013. godinu iznosi 1,15 i viši je od koeficijenta u 2012. godini koji je iznosio 1,10, odnosno na jedinicu dugoročno vezanih sredstava preduzeće ima 1,15 jedinica dugoročnih izvora finansiranja, što doprinosi održavanju sigurnosti poslovanja.

c) Prihodi, rashodi i poslovni rezultat regulisanih djelatnosti u EPCG

U narednoj tabeli prikazana je struktura ostvarenog prihoda po kategorijama kupaca:

POTROŠAČ	Ukupno 2013. godina		
	Potrošnja	Fakturisano	€/MWh
	(MWh)	(€)	
KAP / Montenegro bonus/ CGES	549.467	21.117.910	38,43
ŽNK	29.435	1.901.229	64,59
ŽCG	19.945	1.278.399	64,10
RUP	1.094	56.617	51,75
1. Ukupno direktni potrošači	599.941	24.354.155	40,59
35kV	79.611	4.412.681	55,43
10kV	294.778	21.552.018	73,11
Ukupno 0,4kV	1.676.131	143.519.078	85,63
0,4kV I stepen	139.045	14651.376	105,37
0,4 kV II stepen	320.498	25.526.617	79,65
0,4 kV domaćinstva	1.216.588	103.341.085	84,94
Korekcija storno	-	-6.139	-
Racunovodstvena korekcija*	-	-413.763	-
Popust	-	4.346.505	-
2. Ukupno distributivni potrosaci-neto	2.050.520	164.717.369	80,33
3. TE Pljevlja sopstvena potrošnja	9.043	635.917	70,32
Bruto konzum (1+2+3)	2.659.504	189.707.442	71,33
4. Izvoz	629.449	29.184.596	46,37
5. Prihod od Prenosa-za pokrice gubitaka	142.118	5.249.304	36,94
UKUPNO (1+2+3+4+5)	3.431.071	224.141.342	65,33
6. Prodaja elektricne energije-EPS	1.293.648	55.251.398	42,71

*Računovodstvena korekcija u iznosu od -413.763€ odnosi se na razgraničene prihode zbog čitanja potrošnje u januaru 2013. godine

U narednoj tabeli dat je pregled ostvarenih rashoda Društva kao cjeline, kao i pregled rashoda funkcionalnih i organizacionih cjelina Društva:

R.b.	RASHODI	EPCG (€)	Proizvodnja (€)	Distribucija (€)	Snabdijevanje (€)	Direkcija (€)
1.	Nabavna vrijednost prodane robe	51.093.695	51.093.695	0	0	0
2.	Troškovi materijala	52.213.723	44.378.486	7.259.334	139.058	436.844
3.	Troškovi zarada, naknada zarada i ostali licni rashodi	48.013.628	10.121.268	22.011.384	2.873.476	13.007.499
4.	Troškovi amortizacije i rezervisanja	38.451.051	18.222.667	16.826.693	287.271	3.114.420
5.	Ostali poslovni rashodi	46.164.587	10.249.443	8.947.580	20.853.364	6.114.200
6.	Ostali rashodi	28.997.195	5.074.070	3.123.228	17.033.732	3.766.165
UKUPNO		264.933.878	139.139.630	58.168.219	41.186.902	26.439.128

Shodno zakonskim ovlaštenjima Agencija je za 2013. godinu Elektroprivredi Crne Gore odobrila regulatorno dozvoljeni prihod za Operatora distributivnog sistema i Javnog snabdjevača, dok proizvodnja kao tržišna djelatnost, ne podliježe ekonomskoj regulaciji.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova Operatora distributivnog sistema u 2013. Godini, bez varijabilnih troškova za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u distributivnom sistemu.

R.b.	RASHODI	Distribucija		Razlika %
		Ostvareno €	Odobreno €	(2/3)
	1	2	3	4
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	52.212.821	34.296.985	52
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	20.857.469	6.015.119	247
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	6.286.751	4.793.796	31
3.	Troškovi zarada, nakn. zarada i ostali lični rashodi	22.669.497	20.622.032	10
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja	558.103	1.019.188	-45
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	287.594	178.536	61
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	1.553.407	1.668.314	-7
b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	2.177.688	1.895.770	15
7.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	2.177.688	1.895.770	15
8.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	0	0	0
c.	Amortizacija	12.565.810	12.674.118	-1
UKUPNO		66.956.319	48.866.873	37

Ostvarene veličine unesene su iz Izveštajnih obrazaca za 2013. godine koje je EPCG-Operator distributivnog sistema dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/694 - 71 od 02.07.2012. godine

Operator distributivnog sistema je ostvario prekoračenje troškova na najvećem broju troškovnih pozicija. Najveće prekoračenje ostvareno je kod troškova usluga trećih lica i matične kompanije.

Ukupno ostvareni troškovi veći su za 37% u odnosu na odobrene.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova javnog snabdjevača u 2013. godini.

R.br.	RASHODI	Snadbijevanje		Razlika %
		Ostvareno €	Odobreno €	(2/3)
	1	2	3	4
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	8.497.403	5.101.993	67
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	2.909.438	607.529	379
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	87.998	74.648	18
3.	Troškovi zarada, nakn. zarada i ostali lični rashodi	2.988.961	3.131.944	-5
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja	1.607.486	1.160.143	39
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	43.507	47.500	-8
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	860.014	80.229	972

b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	57.797	146.803	-61
7.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	57.797	146.803	-61
8.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	0	0	0
c.	Amortizacija	236.263	248.900	-5
UKUPNO		8.791.463	5.497.696	60

Ostvarene veličine unesene su iz Izveštajnih obrazaca za 2013. godinu koje je EPCG - Javni snabdjevač dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/694 - 72 od 02.07.2012. godine

Javni snabdjevač je ostvario prekoračenje troškova na najvećem broju troškovnih pozicija. Najveće prekoračenje ostvareno je kod ostalih troškova poslovanja koji se mogu kontrolisati i troškova usluga trećih lica i matične kompanije. Ukupno ostvareni troškovi veći su za 60 % u odnosu na odobrene.

Osim troškova poslovanja operatoru distributivnog sistema i javnom snabdjevaču, Agencija je u 2013. godini odobrila javnom snabdjevaču troškove za nabavku električne energije za isporuku kupcima po regulisanim tarifama i pokrivanje odobrenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu u ukupnom iznosu od 136 mil € i troškove za plaćanje usluga prenosa, distribucije, snabdijevanja i operatora tržišta u iznosu od 91 mil€.

Ukupan regulatorno dozvoljeni prihod na godišnjem nivou, koji je u skladu sa odlukama Agencije transponovan u tarife, cijene i naknade u 2013.godinu, iznosio je 227 mil. €.

Ukupno ostvareni prihod od prodaje električne energije direktnim i distributivnim potrošačima, prihod za pokriće gubitaka u prenosnom sistemu i ostali prihodi u istom periodu iznosili su 212 mil. €.

Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.07.2013. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati, uključene su kod obračuna korekcija za prvu regulatornu godinu i primijenjene u drugoj regulatornoj godini, u skladu Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u drugoj regulatornoj godini tj. u periodu od 01.08.2013 - 31.07.2014. godine biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za drugu regulatornu godinu u skladu sa Pravilima i primijenije se u trećoj regulatornoj godini tj. u periodu 01.08.2014 - 31.07.2015. godine.

d) Mišljenje revizora na finansijske iskaze EPCG

Revizorska kuća „Pricewaterhouse Coopers” je dala mišljenje na finansijske iskaze EPCG za 2013. godinu sa iznijetom rezervom zbog nepostojanja dokumentacije o vlasništvu nad pojedinim djelovima imovine Društva tj. osnovnih sredstava. Revizor je u mišljenju naveo da preduzeće ima kontrolu nad ekonomskim koristima koje pritiču u preduzeće po osnovu korišćenja sredstava koja su upisana u registar osnovnih sredstava, kao i da Vlada Crne Gore, prema Ugovoru o kupoprodaji koji je zaključila sa A2A S.p.A., garantuje da je ukupna imovina iskazana u finansijskim izvještajima EPCG na dan potpisivanja ugovora, u vlasništvu EPCG. U skladu sa navedenim rukovodstvo Društva vjeruje u ispravnost priznavanja navedenih sredstava u okviru imovine Društva i ulaže napore da upotpuni dokumentaciju o vlasništvu. U vezi sa tim revizor nije u mogućnosti da procijeni eventualne korekcije, koje bi mogle nastati, na stavkama imovine kao i efekte eventualnih korekcija na bilansima za 2011. i 2012. godinu. Po istom pitanju izvještaj revizora je bio modifikovan i za 2012. godinu.

4.4. Poslovanje Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica

Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES) funkcioniše kao nezavisno pravno lice od 01.04.2009. godine, nakon izdvajanja iz EPCG. Ukupan broj akcionara Društva na dan 31.12.2013. godine je bio 8.169. Država Crna Gora posjeduje 55% akcija, strateški partner italijanski operator prenosnog sistema Terna Rete

Elettrica Nazionale SpA-Italija 22,09% i ostali akcionari 22,91% (fizička lica 9,76%, fondovi zajedničkog ulaganja 5,17%, kastodi računi 4,78% i pravna lica 3,20% akcija). Deset najvećih vlasnika Društva posjeduje gotovo 90% akcija.

a) Rezultat poslovanja u 2013. godini

Prema finansijskim izvještajima za 2013. godinu CGES je ostvario ukupan prihod u iznosu od 28,27 mil € i to:

- prihod od korišćenja prenosne mreže u iznosu od 16,76 mil.€,
- prihod od alokacije prenosnih kapaciteta 3.69 mil.€,
- prihod od nadoknada za gubitke u prenosnoj mreži u iznosu od 4,56 mil.€,
- finansijski prihod 0.78 mil. €,
- ostale poslovne prihode u iznosu 2,48 mil.€.

U istom periodu CGES ostvario je rashode u iznosu od 25,62 mil € i to:

- nabavna vrijednost prodane robe u iznosu od 5,9 mil €
- troškove zaposlenih u iznosu od 6,7 mil €,
- troškove amortizacije i rezervisanja 7,01 mil €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 5,51 mil €, i
- troškove materijala u iznosu od 0,5 mil.€.

odnosno ostvario je dobit u iznosu od 2.64 mil €.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih troškova za 2013. godinu:

R.b.	RASHODI	CGES		Razlika
		Ostvareno €	Odobreno €	(2/3) %
	1	2	3	4
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	11.462.131	6.892.052	66
1.	Troškovi usluga trećih lica	1.470.645	712.165	107
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	553.269	653.891	-15
3.	Troškovi zarada, nakn. zarada i ostali licni rashodi	6.427.430	4.889.168	31
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja	253.885	306.895	-17
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	214.382	113.820	88
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	2.542.520	216.112	1076
b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	1.383.187	996.713	39
1.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	453.204	405.796	12
2.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	450.996	113.820	296
3.	Troškovi za obezbjeđenje pomoćnih i sistemskih usluga	136.083	84.215	62
4.	Troškovi koji nastaju na osnovu međunarodnih ugovora	0	107.967	-100
5.	Troškovi za zaštitu životne sredine	342.903	101.709	237
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	0	183.206	-100
c.	Amortizacija	6.609.907	6.850.466	-4
UKUPNO		19.455.225	14.739.230	32

*Ostvarene veličine unesene su iz Izvještajnih obrazaca za 2013. godinu koji je CGES dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/695 - 53 od 02.07.2012. godine

Iz prethodne tabele se vidi da je CGES ostvario veće troškove na većini troškovnih pozicija u odnosu na odobrene. Najveće prekoračenje ostvareno je kod ostalih troškova poslovanja koji se mogu kontrolisati, ostalih troškova poslovanja koji se ne mogu kontrolisati, troškova za zaštitu životne sredine i troškova usluga trećih lica. Ukupno ostvareni troškovi veći su za 32% u odnosu na odobrene.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih prihoda za 2013. godinu:

R.br.	PRIHODI	CGES		Razlika
		Ostvareno €	Odobreno €	(2/3) %
	1	2	3	4
1	Prihodi od korišćenja prenosne mreže	16.992.002	14.614.871	16
2	Prihodi od gubitaka u prenosnom sistemu	4.566.319	5.732.363	-20
3	Ostali prihodi	4.904.973	4.949.677	-1
UKUPNO		26.463.294	25.296.911	5

CGES ostvario je manje ostale prihode i prihode od gubitaka u prenosnom sistemu, dok je ostvario veće prihode od korišćenja prenosne mreže u odnosu na odobrene.

Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.07.2013. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati, uključene su kod obračuna korekcija za prvu regulatornoj godini i primijenjene u drugoj regulatornoj godini, u skladu sa Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u drugoj regulatornoj godini tj. u periodu od 01.08.2013 - 31.07.2014. godine, biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za drugu regulatornu godinu u skladu sa Pravilima i primijenice se u trećoj regulatornoj godini tj. u periodu 01.08.2014 - 31.07.2015. godine.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva Društva na dan 31.12.2013. godine iznosila je 210 mil. € i u odnosu na datum Bilansa stanja za 2012. godinu aktiva je povećana za 5,64%. U okviru ukupne imovine stalna imovina je imala vrijednost od 154 mil €, što je za 10 mil €, odnosno 6,86% više u odnosu na 2012. godinu.

U strukturi stalne imovine značajno povećanje, u odnosu na prethodnu godinu, je kod nekretnina (10 miliona € ili 7 %).

Obrtna imovina je imala vrijednost od 56 mil. €, što je za 2,45 % više u odnosu na 2012. godinu. Kod obrtnih sredstava došlo je do povećanja zaliha za 10% i povećanja kratkoročnih potraživanja za 2%. Koeficijent opšte likvidnosti smanjen je sa 4,84 u prethodnoj godini na 4,05 u 2013. godini.

Koeficijent trenutne likvidnosti je povećan u odnosu na 2012. godinu, kad je iznosio 1,73 i iznosi 2,72, ali i dalje su kratkoročne obaveze skoro trostruko manje od gotovine i gotovinskih ekvivalenata.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2013. godine iznosila je 210 mil €. U odnosu na datum Bilansa stanja za 2012. godinu pasiva je povećana za 5,64%. Povećanje pasive uslijedilo je zbog povećanja kratkoročnih obaveza Društva za 16%, dugoročnih obaveza za 28%, a istovremeno je kapital Društva povećan za 1,44% odnosno za 2,3 mil € u odnosu na 2012. godinu i iznosi 167 mil. €.

Struktura pasive odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 167 mil. €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 43 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 80:20% u korist vlasničkog kapitala.

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, Agencija sprovodi regulatornu politiku koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja na 31.12.2013. godine iznosi 0,79, i poboljšan je u odnosu na 2012. godinu kada je iznosio 0,78, odnosno u obje godine manji je od 1 iz čega se zaključuje da su zadovoljeni uslovi dugoročne finansijske stabilnosti.

Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže na kraju 2013. godine iznosi 1,26 i niži je od koeficijenta u 2012. godini, koji je iznosio 1,29 odnosno na jedinicu dugoročno vezanih sredstava preduzeće ima 1,29 jedinica dugoročnih izvora finansiranja. Dugoročna finansijska ravnoteža nije narušena iako je pokazatelj niži u odnosu na prethodnu godinu.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze CGES

Na finansijske iskaze CGES-a Revizorska kuća KPMG je dala pozitivno mišljenje u kojem je navedeno da finansijski iskazi prikazuju istinito i objektivno finansijsko stanje Društva na 31.12.2013. godine.

Istovremeno je revizor skrenuo pažnju na: a) činjenicu da Društvo nije evidentiralo obavezu prema EPCG koja se odnosi na angažovanje systemske rezerve za potraživanja od EPCG u periodu 01.01 - 01.10.2013. godine u iznosu od 8 mil. € jer ne postoji zakonska ili ugovorna osnova za ove obaveze i b) fakture za korišćenje prenosne mreže za period 01.01 - 15.06.2013. godine su predmet rasprave CGES i EPCG. Osnova za ispostavljanje faktura EPCG-u od strane CGES-a za korišćenje prenosne mreže u gore navedenom periodu, je primjena Metodologije za utvrđivanje regulatornog dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije i Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije CGES-u za period od 01.08.2012. godine do 31.07.2015. godine (broj 12/695-53 od 2. jula 2012. godine), a u skladu su sa Zakonom, i ne podliježe pregovorima za preuzimanje energije. Za sada krajnji ishod nije moguće odrediti.

4.5. Komentar rezultata analize troškova EPCG i CGES

Analizom troškova EPCG ostvarenih u 2013. godini utvrđeno je da su ukupni ostvareni troškovi značajno veći od odobrenih, dok je ostvareni prihod od kupaca u zemlji nešto niži od odobrenog. I pored takvog stanja EPCG je za 2013. godinu iskazala pozitivan finansijski rezultat koji je nastao usljed ostvarenja drugih prihoda (izvoz, finansijski prihodi i slično). Adekvatnijom kontrolom troškova poslovanja, pozitivan rezultat bio bi značajno veći.

Kod operatora distributivnog sistema, operatora prenosnog sistema i javnog snabdjevača evidentno je značajno prekoračenje troškova na koje subjekti mogu uticati, što upućuje na potrebu da se uspostavi kontrola nad tim troškovima s obzirom da subjekti obavljaju djelatnosti koje predstavljaju javnu uslugu u oblasti energetike u skladu sa Zakonom.

S obzirom na činjenično stanje navedeno u ovom izvještaju procijenjeno je da elektroenergetski sektor u budućnosti može da poboljša efikasnost poslovanja, poveća sigurnost snabdijevanja potrošača i postiže u kontinuitetu pozitivne finansijske rezultate, što bi svakako doprinijelo povoljnijem stanju energetskog sektora u cjelini.

Poboljšanje poslovnog rezultata u narednom periodu energetski subjekti treba da zasnivaju na energičnom suzbijanju ključnih troškova koje mogu kontrolisati (troškovi zarada i ostalih ličnih primanja, troškovi usluga trećih lica, troškovi rezervnih djelova (potrebno bolje upravljanje zalihama) i ostali troškovi koji su u 2013. godini ostvareni u većem iznosu od odobrenih od strane Agencije. U tom smislu

Agencija će, u okviru svojih ovlašćenja i odgovornosti, nastaviti da odobrava ove troškove u skladu sa načelom odobravanja razumnih operativnih troškova koji će dovesti do utvrđivanja razumnih cijena u narednom periodu.

4.6. Poslovanje Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica

a) Rezultat poslovanja u 2013. godini

Prema finansijskim iskazima za 2013. godinu Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) je ostvario ukupan prihod u iznosu od 578.439 € i to:

- prihod od prodaje u iznosu od 533.123 €,
- ostali poslovni prihod u iznosu od 42.599 €,
- ostale prihode u iznosu od 2.372 € i
- finansijske prihode u iznosu od 345 €.

U istom periodu COTEE ostvario je rashode u iznosu od 469.962€ i to:

- troškove materijala u iznosu od 6.942 €
- troškove zarada, naknada zarada u iznosu od 237.811 €,
- troškove amortizacije i rezervisanja 44.286 €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 86.631 €,
- ostale rashode u iznosu od 94.200 € i
- finansijske rashode u iznosu od 92 €,

odnosno ostvario je dobit prije oporezivanja u iznosu od 108.477 €.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva Društva na dan 31.12.2013. godine iznosila je 426.194 € i sastojala se od stalne imovine u iznosu od 149.734 € i obrtnih sredstava u iznosu od 276.460 €.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2013. godine iznosila je 426.194 €, a sastojala se od kapitala 197.815€, odloženih poreskih obaveza u iznosu od 3.322 € i kratkoročnih obaveza 225.057 €.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze COTEE

Na finansijske iskaze COTEE revizor „UHY MONT AUDIT“ je dao pozitivno mišljenje u kojem je navedeno da finansijski iskazi istinito i fer prikazuju finansijski položaj COTEE, njegovu finansijsku uspješnost i njegove novčane tokove za 2013. godinu, u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

4.7. Poslovanje Rudnika uglja AD Pljevlja

Zakon se ne primjenjuje na djelatnosti koje se odnose na istraživanje i eksploataciju uglja. Međutim, zbog značaja uglja kao energenta za proizvodnju električne energije i potrebe praćenja ostvarenja troškova uglja za proizvodnju u TE Pljevlja, ovdje su dati osnovni pokazatelj poslovanja ovog privrednog subjekta.

U 2013. godini Rudnik uglja AD Pljevlja ostvario je ukupan prihod u iznosu od 45.734.620 €, što je za 9,25% manje u odnosu na 2012. godinu, ukupne rashode u iznosu od 44.585.262 €, što je za 15,06% manje u odnosu na 2012. godinu, odnosno ostvario dobitak u iznosu od 1.149.358 €. Istovremeno, ostvareni prihod od prodaje uglja TE "Pljevlja" iznosi 44.208.195 €. Prihodi ostvareni prodajom uglja manji su od planom utvrđenog iznosa za 7.252.305 € ili za 14,1%.

Ukupna vrijednost aktive, odnosno imovine Društva na dan 31.12.2013. godine, iznosila je 89.395.461 € i manja je od one prije godinu dana za 8.602.539 €, ili za 9,62%.

Kod stalne imovine došlo je do smanjenja vrijednosti stavke nekretnine, postrojenja i oprema koja se smanjila za 4.272.655 € ili za 6,19% i iznosi 69.042.605 €. Ostale stavke u okviru ove globalne pozicije ostale su na približno istom nivou ili sa smanjenjima koja nemaju većeg značaja.

Kod obrtne imovine do smanjenja je došlo na poziciji potraživanja za iznos od 3.452.917€, ili za 9,62%

U strukturi pasive, sopstveni kapital učestvuje sa 20,90%, dok pozajmljeni kapital učestvuje sa 79,10%, od čega se na kratkoročni kapital odnosi 47,24%.

Prosječno ostvarena cijena koštanja uglja u 2013. godini, iznosila je 26,34 € po toni.

4.8. Finansijsko poslovanje subjekata iz oblasti nafte i gasa

Opštim uslovima licenci je propisano da su subjekti iz oblasti nafte i gasa dužni da do kraja juna tekuće godine dostave Agenciji izvještaj o poslovanju za prethodnu godinu. Navedeni izvještaj treba da obuhvati tehničke, operativne, administrativne i finansijske aspekte licencirane djelatnosti.

Od ukupno 63 licencirana subjekta, do izrade ovog izvještaja, 42 subjekta su dostavila Agenciji izvještaj o poslovanju za 2013. godinu, i to: TIMI DOO Podgorica, Montenegro Lubricants DOO Kotor, CMC AD Podgorica, Euro Oil Company DOO Podgorica, Sutomore Petrol DOO Sutomore, Kalamper DOO Bar, Dely Tours DOO Ulcinj, AP-Petrol DOO Bijelo Polje, IK Real DOO Podgorica, Jugopetrol AD Kotor, Senić Petrol DOO Podgorica, Lukoil Montenegro DOO Podgorica, Vadaviro DOO Podgorica, Lukana DOO Podgorica, EC Autotrade DOO Podgorica, Rapax DOO Nikšić, Zetatrans AD Podgorica, Energogas DOO Podgorica, Dak Petrol DOO Podgorica, Transpetrol DOO Podgorica, Neksan DOO Nikšić, Montenegro DOO Petrol, KMR Trans DOO Danilovgrad, Montenegro gas DOO Berane, Virage DOO Podgorica, Vihor DOO Podgorica, Z Petrol DOO Nikšić, MGS Energy DOO Podgorica, Albino DOO Podgorica, Petrol Tank DOO Podgorica, INA Crna Gora DOO Podgorica, Alba Petrol DOO Podgorica, Adriatic Marinas Services DOO Tivat, Euro Gas DOO Podgorica, Pollo&Co DOO Pljevlja, Mercator CG DOO Podgorica, Vuk Petrol DOO Kotor, Vuk petrol 1 DOO Kotor, Sanus DOO Podgorica, Dekar DOO Podgorica, Senca DOO Podgorica i Junčaj Petrol Comerc DOO Podgorica.

Analizom dostavljenih izvještaja za 2013. godinu, utvrđeno je, da su od 42 naprijed navedenih subjekata, 30 ostvarila pozitivan finansijski rezultat, a da su TIMI DOO Podgorica, AP Petrol DOO Bijelo Polje, Lukoil Montenegro DOO Podgorica, Energogas DOO Podgorica, Dak Petrol DOO Podgorica, KMR Trans DOO Danilovgrad, Albino DOO Podgorica, Petrol Tank DOO Podgorica, INA Crna Gora, Alba Petrol DOO Podgorica Vuk Petrol DOO Kotor i Vuk petrol 1 DOO Kotor, ostvarili negativan finansijski rezultat.

Najveći snabdjevač naftnim derivatima na tržištu Crne Gore je Jugopetrol AD Kotor. Prema Izvještaju o poslovanju za 2013. godinu, Jugopetrol AD Kotor je u toku 2013. godine, ostvario ukupnu prodaju derivata nafte od 256.360 m³, što je za 2 % manje u odnosu na 2012. godinu. Smanjenje je uglavnom nastalo kod prodaje u komercijalnom i industrijskom sektoru, smanjenog izvoza, kao i smanjenog snabdijevanja jahti i brodova. Negativni ekonomski trendovi u ukupnom privrednom okruženju imali su veliki uticaj na obim prodaje, kao i činjenica da Jugopetrol AD Kotor više ne prodaje robu preko benzinskih stanica u Bosni i Hercegovini i da više ne drže u zakup jahting servis u Marini Bar.

Ukupno ostvareni prihod Jugopetrola u 2013. godini, iznosio je 182.978.011 €, što je za 7,56 % manje nego prethodne godine. Jugopetrol AD Kotor je ovu poslovnu godinu završio pozitivnim finansijskim rezultatom od 4.485.714 €, što je za 2.307.405 € više nego prethodne godine.

Prema navodima iz Izvještaja o izvršenoj reviziji finansijskih izvještaja za 2013. godinu, urađenom od strane Društva za reviziju finansijskih iskaza EUROREV DOO Podgorica, Montenegro Bonus DOO Cetinje je za period 01.01-31.12.2013. godine, ostvarilo dobitak iz poslovanja u iznosu od 714.000 €.

Montenegro Bonus DOO Cetinje je pokrenuo sudski spor protiv Jugopetrol AD Kotor, radi utvrđivanja prava dijela vlasništva i predaje u posjed instalacija i zemljišta u Bijelom Poljem i instalacija i infrastrukture rezervoara u Baru i Lipcima. Navedeni spor je kasnije u svojstvu tužioca preuzela Država Crna Gora, kojom prilikom je Montenegro Bonus AD Cetinje postao tuženi drugog reda. Postupci po ovim sporovima su u toku i vode se pred Osnovnim sudovima u Baru, Bijelom Polju i Kotoru.

5. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE

Donošenjem Odluke o otvaranju tržišta, Odluke o tarifnim kupcima i Odluke o javnom snabdjevaču, tržište električne energije u Crnoj Gori je zvanično otvoreno 1. januara 2009. godine. Istovremeno, svi krajnji kupci izuzev kategorije domaćinstva, postali su kvalifikovani, odnosno stekli su pravo da se snabdijevaju na tržištu, po cijenama koje sami dogovaraju sa izabranim snabdjevačem. Ipak, stvaranje normativnih uslova za novi način snabdijevanja je manje - više ostalo samo formalnost, jer zbog objektivnih okolnosti (prevashodno, nepostojanje konkurencije u snabdijevanju), nije došlo do nekih suštinskih promjena u načinu snabdijevanja kupaca, već je svim kvalifikovanim kupcima omogućeno da nastave sa snabdijevanjem na stari način, tj. po regulisanim tarifama kod javnog snabdjevača.

Takav način snabdijevanja je ostao do kraja 2012. godine, nakon čega su, u skladu sa Zakonom, kupci koji su direktno priključeni na prenosni sistem morali da pređu na tržišno snabdijevanje, odnosno da pronađu svog snabdjevača. Stoga se u 2013. godini, ovi kupci snabdijevaju kod odabranih snabdjevača i to:

- Kombinat aluminijuma, kod Montenegro Bonus DOO Cetinje, i
- Željezara Nikšić, Željeznička infrastruktura i TE Pljevlja kod EPCG FC Snabdijevanje

pri čemu se snabdijevanje ne obavlja po regulisanim tarifama, već po cijenama dogovorenim u skladu sa bilateralnim ugovorima, zaključenim na tržišnim principima, zbog čega se može reći da 2013. godina predstavlja početak nove etape u otvaranju tržišta električne energije u Crnoj Gori.

Otvaranje tržišta i uvođenje konkurencije u obavljanju elektroenergetskih djelatnosti predstavlja veliku promjenu u načinu poslovanja sektora u cjelini, koja prije svega podrazumijeva razdvajanje tržišnih djelatnosti (proizvodnja, trgovina i snabdijevanje) od netržišnih (prenos i distribucija), kao i formiranje novih energetskeg subjekata, od kojih neki moraju biti potpuno razdvojeni od vertikalno integrisanog elektroprivrednog preduzeća (EPCG). Shodno tome, u Crnoj Gori je prethodnom periodu izvršeno:

- Obezbijeden je regulatorno - pravni okvir neophodan za organizovanje, rad i razvoj tržišta električne energije u Crnoj Gori, odnosno donijeta su sva Zakonom propisana akta (metodologije, pravilnici, pravila, uputstva i sl.) kojima se uređuju sva pitanja u vezi sa tržištem (organizovanje i upravljanje, prava i obaveze učesnika, pristup i korišćenje prenosnog i distributivnog sistema, način obračuna, dostavljanje podataka, procedure);
- Potpuno pravno i vlasničko izdvajanje „Elektroprenos“-a od „Elektroprivrede Crne Gore“ i formiranje novog energetskeg subjekta „Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica“, koji je u potpunosti tehnički opremljen i stručno - kadrovski osposobljen za obavljanje funkcije operatora prenosnog sistema, u skladu sa zahtjevima Evropske asocijacije operatora prenosnih sistema (ENTSO E). Na taj način je svim potencijalnim korisnicima, iz Crne Gore i inostranstva, omogućen slobodan i ravnopravan pristup prenosnoj mreži, što predstavlja jedan od osnovnih preduslova za organizovanje veleprodajnog tržišta električne energije (to je tržište na kojem učestvuju proizvođači, trgovci i snabdjevači i na kojem se energija ne kupuje radi zadovoljenja sopstvenih potreba potrošnje, već radi dalje prodaje).

Da su promjene u CGES-u uspješno izvršene, najbolje potvrđuje već ustaljena praksa dodjele slobodnih prenosnih kapaciteta na međusistemskim vodovima (interkonektori) koja se obavlja na tržišnim principima, tj. putem eksplicitnih aukcija (godišnje, mjesečne i dnevne) na kojima učestvuju više desetina energetskeg subjekata, mahom trgovaca, iz više evropskih zemalja. Aukcije putem kojih CGES ostvaruje snatan prihod se vrše u skladu sa Pravilima o dodjeli kapaciteta, koja je odobrila RAE i do sada nije bilo nikakvih prigovora na njihovu primjenu;

- Konstituisanje „Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica“, kao nezavisnog operatora, čija je osnovna djelatnost organizovanje i upravljanje radom tržišta u Crnoj Gori. Nakon

početnog perioda tehničkog opremanja i stručnog osposobljavanja, može se reći da je tokom 2013. godine COTEE dostigao neophodan tehničko - stručni i institucionalni nivo koji mu omogućava obavljanje osnovne djelatnosti u skladu sa Zakonom i Tržišnim pravilima. Stavljene su u funkciju informacioni sistem i otpočelo se sa aktivnim sudjelovanjem u pripremi voznih redova (dnevni ili nedjeljni programi proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije i snage, u skladu sa bilateralnim ugovorima učesnika na tržištu), kao i sprovođenjem aktivnosti na pripremi i zaključivanju (sa učesnicima na tržištu električne energije) ugovora o učestvovanju na tržištu, ugovora o balansnoj odgovornosti i ugovora o finansijskom poravnanju. Pored toga, COTEE je počeo i da pravi obračun prometa električne energije, kao i obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja.

U toku 2013. godine, zahtjev za prijem na tržište električne energije u Crnoj Gori, sa potpunom i urednom dokumentacijom, podnijela su 22 energetska subjekta (18 trgovaca, dva snabdjevača, jedan proizvođač i jedan operator prenosnog sistema) i svi su povoljno riješeni;

- Vrlo intenzivno obavljanje poslova na realizaciji Projekta modernizacije mjerenja u distributivnom sistemu, kao aktivnosti od posebnog značaja za pojavu većeg broja novih snabdjevača, odnosno za realno i potpuno otvaranje tržišta u Crnoj Gori. Realizacija ovog projekta treba da obezbijedi ugradnju novih, savremenih, multifunkcionalnih brojila električne energije, koja će omogućiti precizno i pouzdano mjerenje utroška električne energije u svim vremenskim okvirima, što je jedan od bitnih uslova za normalno funkcionisanje maloprodajnog tržišta električne energije (to je tržište na kojem učestvuju samo snabdjevači i krajnji kupci, gdje se energija prodaje krajnjim kupcima koji je koriste za sopstvene potrebe).

Pored aktivnosti vezanih za otvaranje nacionalnog tržišta, tokom 2013. godine se intenzivno radilo na pripremi legislative i organizacionom jačanju „Kancelarije za koordinisane aukcije u Jugoistočnoj Evropi“ (CAO SEE), sa sjedištem u Crnoj Gori, čije osnivanje treba da dovede do uspostavljanja jedinstvenih pravila za aukciju slobodnih prenosnih kapaciteta na interkonektivnim vodovima u JIE, što samo po sebi predstavlja značajan podstrek otvaranju i zaživljavanju regionalnog tržišta električne energije.

Pojava novih snabdjevača i stvaranje konkurencije u snabdijevanju, bez čega nema realnog otvaranja i zaživljavanja tržišta električne energije u Crnoj Gori (kao i u svim zemljama u okruženju u kojima su u prošlosti sve elektrenergetske djelatnosti obavljane u okviru jednog državnog, vertikalno integrisanog elektroprivrednog preduzeća), odvija se sporo i sa dosta teškoća. Razloga za to ima više, ali se kao dominantni izdvajaju:

- postojeće regulisane cijene energije, čiji je nivo ispod realnog ekonomskog, tako da slobodni tržišni snabdjevači teško mogu da budu konkurentni javnom snabdjevaču,
- neodgovarajući status, odnosno neizvršeno razdvajanje operatora distributivnog sistema (u skladu sa Zakonom), kao i njegova nedovoljna tehnička opremljenost da odgovori svim zahtjevima tržišta (omogućavanje potpuno slobodnog pristupa mreži svim korisnicima pod istim uslovima, kao i pravovremeno obezbjeđenje preciznih podataka o izmjerene veličinama) i
- inertnost (nezainteresovanost) kvalifikovanih kupaca za promjenu načina snabdijevanja, koja može biti posljedica nedovoljne upućenosti u mogućnosti i prednosti tržišnog snabdijevanja.

Realno otvaranje i zaživljavanje slobodnog i likvidnog tržišta je složen i dug proces čije dalje uspješno odvijanje zahtijeva da svi subjekti u Crnoj Gori, uključeni u te aktivnosti, odgovorno i u punom kapacitetu izvršavaju svoje obaveze.

6. KLJUČNE NORMATIVNE AKTIVNOSTI REGULATORA

Tokom 2013. godine Odbor Agencije je održao 29 redovnih i 3 vanredne sjednice, na kojima je odlučivano o pitanjima iz nadležnosti Agencije.

Prilikom donošenja podzakonskih akata Agencija se rukovodila zakonskim načelom transparentnosti rada, te je organizovanjem javnih rasprava omogućila zainteresovanim subjektima aktivno učešće pri utvrđivanju konačnih tekstova dokumenata.

Pored zakonskih obaveza Agencija je posebnu pažnju posvetila učešću u radu na realizaciji Sporazuma o formiranju Energetske zajednice jugoistočne Evrope, preuzimanju pravne tekovine Evropske unije u sklopu tematskih poglavlja koja se tiču sektora energetike, i u drugim ne manje važnim međunarodnim aktivnostima.

6.1. Podzakonska akta Agencije

Tokom 2013. godine Agencija je donijela sljedeća akta:

1. Pravila za izmjenu tarifa za električnu energiju ("Službeni list CG", broj 22/13). Ovim Pravilima propisani su način, uslovi i postupak utvrđivanja privremenih tarifa od strane Agencije, izmjena regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa tokom perioda primjene na zahtjev energetskeg subjekta i izmjena regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa tokom perioda primjene na inicijativu Agencije. Navedenim aktom zamijenjena su Pravila za izmjenu tarifa za električnu energiju na zahtjev energetskeg subjekta, odnosno na inicijativu Agencije ("Službeni list CG", broj 59/12);
2. Pravila o sadržaju i načinu vođenja registra povlašćenog proizvođača ("Službeni list CG", broj 49/13). Povlašćeni proizvođač je proizvođač električne energije iz obnovljivih izvora energije ili visokoefikasne kogeneracije koji ima poseban status i pravo na podsticajnu cijenu. Ovim pravilima propisan je način vođenja i sadržaj registra povlašćenih proizvođača, koji vodi Regulatorna agencija za energetiku;
3. Pravila o sadržaju i načinu vođenja registra garancija porijekla ("Službeni list CG", broj 49/13). Garancija porijekla je dokument u elektronskoj formi kojim proizvođač električne energije potvrđuje da je određena količina električne energije proizvedena iz obnovljivih izvora energije ili visokoefikasne kogeneracije. Ovim pravilima se utvrđuje način vođenja i sadržaj registra garancija porijekla, otvaranje, sadržaj i zatvaranje korisničkog računa i transakcije garancijama porijekla;
4. Pravila o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetskeg djelatnosti ("Službeni list CG", broj 61/13). Ovim pravilima propisani su uslovi za izdavanje licence za obavljanje energetske djelatnosti, način podnošenja zahtjeva za izdavanje licence, dokazi koji se dostavljaju uz zahtjev, sadržaj i izgled licence, postupak izdavanja, izmjene i oduzimanja licence, period na koji se izdaje licenca, postupak produženja i skraćanja perioda važenja licence, mirovanje obaveza iz licence, izuzeci od licenciranja, način kontrole ispunjavanja uslova utvrđenih licencom, razmjena informacija sa energetskeg subjektima, način plaćanja naknada za licencu i sadržaj registra izdatih licenci. Navedenim aktom zamijenjena su Pravila istog naziva i sadržine ("Službeni list CG", broj 66/10), zbog većeg obima izmjena istih;
5. Pravila o uslovima za izdavanje odobrenja na osnovu kojih proizvođači i snabdjevači električne energije mogu snabdijevati kvalifikovane kupce preko direktnog voda ("Službeni list CG", broj 61/13). Direktni vod je električni vod koji povezuje proizvođača direktno sa kupcem i nije povezan sa jedinstvenim prenosnim sistemom. Ovim pravilima propisani su uslovi i postupak za izdavanje odobrenja na osnovu kojeg proizvođači električne energije i snabdjevači električnom energijom mogu da vrše snabdijevanje kvalifikovanih kupaca preko direktnog voda;

6. Metodologija za utvrđivanje naknada za licence ("Službeni list CG", broj 15/13). Ovom metodologijom propisan je način utvrđivanja iznosa naknada koje su licencirani energetski subjekti dužni da plaćaju Regulatornoj agenciji za energetiku, i to: naknade za izdavanje licence i godišnja naknade za korišćenje licence;
7. Metodologija o izmjeni i dopuni Metodologije za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 57/13). Ovom metodologijom su propisani uslovi za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja, koje su operatoru prenosnog sistema neophodne za uspješno upravljanje i vođenje elektroenergetskog sistema. Utvrđeno je za koje se usluge pružaocu plaća naknada, kao i koje usluge pružilac pruža bez naknade, propisan je način utvrđivanja cijena za nabavku usluga koje se plaćaju i definisani pružaoci usluga i način izračunavanja cijena. Izmjenama navedenog akta propisano je da se cijena korišćenja tercijarne regulacije utvrđuje ugovorom koji pružalac usluga zaključuje sa OPS i ne može biti viša od dvostruke prosječne cijene uvoza električne energije ili dvostruke prosječne cijene izvoza, ukoliko je ta cijena viša od cijene uvoza, ostvarene u proteklih 12 mjeseci. Ukoliko u nekom obračunskom intervalu nije bilo korišćenja tercijarne rezerve, za osnovnu cijenu odstupanja u tom intervalu uzeće se cijena korišćenja tercijarne rezerve utvrđena navedenim ugovorom;
8. Metodologija za utvrđivanje cijena za korišćenje prenosnog ili distributivnog sistema koje plaćaju korisnici direktnog voda kada je on priključen na prenosni ili distributivni sistem ("Službeni list CG", broj 61/13). Ovom metodologijom propisan je način utvrđivanja cijena za korišćenje prenosnog ili distributivnog sistema koje plaćaju korisnici direktnog voda kada je on priključen na te sisteme. Primjenjuju se na korisnike koji su priključeni na direktni vod visokog napona 110 kV i višeg, srednjeg napona 35 kV, srednjeg napona 10 kV i niskog napona 0,4 kV;
9. Metodologija o izmjenama i dopunama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 61/13). Izmjena metodologije je izvršena iz sledećih razloga:

Proizvođači električne energije, čiji su objekti priključeni na prenosni sistem, kao i potrošači su aktivni korisnici tog sistema, što je u skladu sa Zakonom kojim je utvrđeno da je korisnik sistema pravno ili fizičko lice koje koristi prenosni sistem električne energije za predaju energije sistemu ili prijem energije iz sistema. Istovremeno, Zakonom je utvrđeno da je prenos električne energije regulisana djelatnost, kao i to da se regulatorno dozvoljeni prihod operatora prenosnog sistema transponuje u tarife i naknade po kojima korisnici sistema plaćaju električnu energiju i usluge.

Do donošenja Zakona, proizvodnja električne energije u Crnoj Gori je bila regulisana djelatnost što znači da je regulator odobravao regulatorno dozvoljeni prihod za proizvođača (opravdane troškove poslovanja, amortizaciju i povrat na sredstva), pa u tim uslovima ne bi imalo uticaja da je dio troškova za korišćenje prenosnog kapaciteta bio raspodijeljen i na proizvođače, jer bi istima taj trošak bio priznat kroz odobravanje regulatornog prihoda, odnosno bio bi sadržan u cijeni električne energije.

Strukturnim reformama energetskog sektora i liberalizacijom tržišta električne energije, dolazi do razdvajanja vertikalno integriranih kompanija, pri čemu je kao obavezno, izvršeno razdvajanje OPS-a. Uporedo sa ovim sistemskim promjenama, umjesto principa socijalizacije, koji je primjenjivan u prethodnom periodu, uvodi se princip „korisnik plaća“ pri čemu se proizvođač nalazi u ulozi korisnika mreže, pa je dužan da učestvuje u podmirivanju regulisanog prihoda OPS-a (u terminologiji evropske energetske regulative poznatog kao „g“-komponenta) jer se više ne nalazi u okviru iste kompanije sa OPS-om. Ovim se uspostavlja pravedniji odnos između proizvođača i potrošača, s obzirom da se prenosni sistem ne koristi samo za snabdijevanje domaćih kupaca (u čiji je račun uključen dio za korišćenje prenosne mreže), već i za izvoz proizvedene električne energije.

Uz prethodno navedene okolnosti, razlozi za primjenu g-komponente od 01. januara 2014. godine, su sljedeći:

Dok je proizvodna cijena električne energije utvrđivana od strane regulatora na osnovu troškova koje je imao proizvođač, sve troškove je kroz odobrenu cijenu plaćao potrošač, pa i trošak uvoza električne energije. Prihod od izvoza električne energije, koji je sadržao i trošak korišćenja prenosne mreže jer se energija izvozila franko granica Crne Gore, oduziman je od odobrenog regulatornog prihoda proizvođača, koji se transponovao u tarife, odnosno kroz umanjenu cijenu električne energije je vraćan potrošaču. Iz tog razloga nije postojala potreba da se od proizvođača posebno naplaćuje trošak korišćenja prenosne mreže za potrebe izvoza.

Zakon nije predvidio utvrđivanje proizvodne cijene električne energije po osnovu troškova, niti je predvidio donošenje posebne metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda proizvođaču, već je regulator, u okviru ukupnih aktivnosti za što skorije zaživljavanje slobodnog tržišta, utvrdio dinamiku rasta ove cijene i njenog približavanja tržišnoj cijeni.

Globalna ekonomska kriza, koja se odrazila i na elektroenergetski sektor Crne Gore, naročito u 2012. i 2013. godini, dovela je do poremećaja u radu velikih industrijskih sistema - potrošača električne energije, posebno u industrijama aluminijuma i čelika. Poremećaj je naročito izražen kod KAP-a, gdje je potrošnja sa oko 1,5 milijardi kWh godišnje smanjena na oko milijardu kWh u 2012. i na 736 mil. kWh u 2013. godini, odnosno opterećenje sistema od strane KAP-a koje je 2012. godine, kada je Agencija utvrdila tarife za trogodišnji regulatorni period, iznosilo 163 MW, smanjeno krajem 2012. i u 2013. godini na 84 MW.

Stoga se Agencija, u cilju ostvarivanja regulatorno dozvoljenog prihoda CGES-a a time i očuvanja funkcionalno - tehničke spremnosti prenosnog sistema, opredijelila za uvođenje „g“ - komponente, odnosno za prenošenje dijela troškova prenosnog sistema na proizvodnju, kao aktivnog korisnika tog sistema.

Analizom trenutne situacije na tržištu električne energije u Crnoj Gori, prakse ostalih regulatora, izvještaja pod nazivom »Pregled prenosnih tarifa u Evropi: Sintezna 2013. godine« (Overview of transmission tariffs in Europe: Syntesis 2013.) urađenog od strane Udruženja operatora prenosnih sistema Evrope za električnu energiju (ENTSO-E), evidentno je da se prilikom raspodjele troškova za korišćenje prenosnih kapaciteta opterećuje i proizvođač, kao korisnik sistema.

Međutim, najsnažnije uporište za konkretno postupanje Agencije po ovom osnovu je sadržano u obavezi Crne Gore da sprovodi Ugovor o osnivanju Energetske zajednice. Potpisivanjem Ugovora Crna Gora je postala punopravna članica Energetske zajednice i obavezala se na njegovo dosljedno sprovođenje. Odlukom 2013/01/PHLG-EnC od 23. oktobra 2013. godine, donijetom od strane Energetske zajednice, zemlje potpisnice su obavezane da od 1. januara 2014. godine implementiraju Uredbu EU 838/2010 o mehanizmu kompenzacije između operatora prenosnog sistema i zajedničkom regulatornom pristupu kod tarifiranja prenosa električne energije.

Ovakav način naplate troškova korišćenja prenosne mreže ne primjenjuje se samo u zemljama sa razvijenim tržištem, što ilustruje primjer Bosne i Hercegovine, koja je septembra 2011. godine, Metodologijom za izradu tarifa za usluge prenosa električne energije uvela „g“-komponentu. Prema izvještaju Energetske zajednice za 2011. godinu, to je shvaćeno kao spremnost Bosne i Hercegovine da ispuni obaveze prihvaćene potpisivanjem Ugovora o osnivanju Energetske zajednice.

Radi pronalaženja što realnijeg metodološkog postupka za proračun učešća proizvođača u troškovima korišćenja prenosnog kapaciteta, Agencija je izvršila sljedeće analize:

- konfiguracije elektroenergetskog sistema,
- vrijednosti sredstava prenosnog sistema od isključivog značaja za interkonekciju (interkonektivni dalekovodi i djelovi trafostanica iz kojih izlaze interkonektivni dalekovodi),
- vrijednosti preostalih sredstava prenosnog sistema od značaja za prenos električne energije iz

elektrana domaćih proizvođača potrošačima unutar sistema Crne Gore (preostali dalekovodi i preostali djelovi trafostanica iz kojih izlaze interkonektivni dalekovodi i svih drugih trafostanica)

- uticaja broja i rasporeda ključnih elemenata elektroprenosnog sistema (transformatora, transformatorskih, dalekovodnih i spojnih polja, sistema sabirnica),
- uticaja broja zaposlenih angažovanih na eksploataciji, upravljanju i održavanju prenosnog sistema.

Na osnovu navedenih parametara utvrđene su formule na osnovu kojih je izvršen proračun procenta učešća proizvođača u pokrivanju ukupnih fiksnih troškova operatora prenosnog sistema na godišnjem nivou.

Izmjena metodologije i odluka donesena na osnovu nje u svemu je urađena u skladu sa Zakonom i podzakonskim aktima, a rezultat je višemjesečne analize nastalih problema u elektroenergetskom sistemu Crne Gore i potrebe da se obezbijedi održivost sistema na način potpunog pokrivanja opravdanih troškova poslovanja energetskog subjekta (uz amortizaciju i povrat na sredstva).

10. Nakon usvajanja Finansijskog plana za 2014. godinu od strane Skupštine Crne Gore, Agencija je donijela Odluku o utvrđivanju naknada za licence za 2014. godinu, krajem 2013. godine ("Službeni list CG", broj 61/13). Donošenjem ove odluke obezbijeđen je način vršenja obračuna godišnjih naknada za korišćenje već izdatih licenci i iznosi naknada za izdavanje licenci koje će u 2014. godini plaćati subjekti koji podnesu zahtjev za izdavanje licenci.

6.2 . Akta na koja je Agencija dala saglasnost

Tokom 2013. godine Agencija je odobrila sljedeća akta:

1. Cjenovnik za standardne priključke na distributivni sistem električne energije, broj 10-00-1419 od 22.01.2013. godine, koji je Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić podnijela na odobravanje;
2. Cjenovnik usluga evidentiranja ugovora, broj 168 od 09.04.2013. godine, koji je Crnogorski operator tržišta električne energije DOO Podgorica podnio na odobravanje;
3. Metodologiju za utvrđivanje tarifa snabdjevača poslednjeg izbora ("Službeni list CG", broj 61/13) koju je Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić podnijela na odobravanje. Ovom Metodologijom, propisana su pravila u skladu sa kojima snabdjevač poslednjeg izbora utvrđuje regulisane tarife po kojima snabdijeva krajnjeg kupca električnom energijom bez zahtjeva kupca, u slučaju kada snabdijevač koji je snabdijevao krajnjeg kupca nije više u mogućnosti da vrši ugovoreno snabdijevanje usljed bankrota, odnosno insolventnosti ili ozbiljnog poremećaja na tržištu, a kupac je bez mogućnosti da utiče na nastale okolnosti i bez zaštite gubi snabdijevanje.

U okviru kontinuiranog praćenja rezultata primjene donesenih akata, Agencija je u novembru 2013. godine otpočela analizu primjene važećih metodologija i pravila za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za regulisane djelatnosti (prenosa i distribucije električne energije, javnog snabdjevača i operatora tržišta električne energije), kao i vezana akta koja se odnose na oblast ekonomske regulacije cijena električne energije, u susret mogućim promjenama za naredni regulatorni period od 2016. – 2018. godine. Aktivnost se nastavlja u 2014. godini.

6.3. Akta koja se odnose na utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa za trogodišnji regulatorni period

U okviru svojih nadležnosti, vezano za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa, Agencija je donijela sljedeće odluke:

1. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za period 01.08.2013 - 31.07.2014. godine, ("Službeni list CG", br. 33/13 i 36/13);
2. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Operatora distributivnog sistema koje će se primjenjivati u periodu 01.08.2013 - 31.07.2014 godine, ("Službeni list CG", broj 33/13);
3. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije naknade za snabdijevanje i iznosa cijene korekcije aktivne električne energije Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Javnog snabdjevača koja će se primjenjivati u periodu 01.08.2013 - 31.07.2014. godine, ("Službeni list CG", broj 33/13);
4. Odluku o odobravanju tabela sa iznosima cijena korekcija Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić u svojstvu Javnog snabdjevača ("Službeni list CG", broj 34/13);
5. Odluku o izmjeni Odluke o odobravanju naknade za rad Crnogorskom operatoru tržišta električne energije DOO Podgorica, za period 01.08.2012 - 31.07.2015. godine.
6. Odluku o utvrđivanju naknada i cijena koju plaćaju proizvođači električne energije Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014 - 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", broj 62/13). Navedena odluka je donesena kako bi se spriječio negativan uticaj poremećaja na tržištu, do kojeg je došlo usljed značajnog smanjenja potrošnje kod kupaca direktno priključenih na prenosni sistem, na cijene za korišćenje prenosnog sistema koje plaćaju kupci. Imajući to u vidu, a koristeći evropsku praksu i nove regulative iz kojih se zaključuje da je princip koji se koristi prilikom raspodjele troškova za korišćenje prenosnih kapaciteta - opterećivanje i proizvođača, kao korisnika sistema, Agencija se opredijelila da se i proizvodnja u Crnoj Gori, kao korisnik prenosnog sistema, optereti dijelom troškova prenosa za angažovani kapacitet.

U toku 2013. godine pred Upravnim sudom Crne Gore osporene su odluke Agencije koje se odnose na regulatorno dozvoljeni prihod, cijene i tarife, kako je prikazano u sljedećoj tabeli:

R.b.	Tužioci	Broj predmeta	Predmet tužbe	Ishod spora
1.	Željezara AD Nikšić	U. broj 1161/13 od 29.04.2013. godine	Odluka, broj 13/893-1 od 28.03.2013. godine, o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	Odluka poništena, donijeta Odluka broj 14/842-2 od 03.04.2014. godine
2.	Grupa građana: Stevo Muk, Goran Đurović i Daliborka Uljarević	U. broj 1182/13 od 30.04.2013. godine	Odluka, broj 13/893-1 od 28.03.2013. godine, o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	Odluka poništena, donijeta Odluka broj 14/842-2 od 03.04.2014. godine
3.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 1264/13 od 14.05.2013. godine	Odluka o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za operatora distributivnog sistema, broj 13/909-2 od 04.04.2013. godine	Tužba je odbačena

4.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 1265/13 od 14.05.2013. godine	Odluka o utvrđivanju tabela sa cijenama za električnu energiju koje će se primjenjivati u periodu od 01.01. do 31.12.2010. godine	Tužba je odbačena
5.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 1347/13 od 27.05.2013. godine	Odluka o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača, broj 13/1144-2 od 19.04.2013. godine	Odluka poništena, donijeta Odluka 14/795-1 od 27.03.2014. godine
6.	Željezara AD Nikšić	U. broj 1611/13 od 25.06.2013. godine	Odluka o utvrđivanju tabela sa cijenama za električnu energiju, broj 13/1525-2 od 29.05.2013. godine	Odluka poništena, Presudom U.br.1611/13 od 30.05.2014. godine
7.	CGES AD Podgorica	U. broj 1660/13 od 28.06.2013. godine	Odluka, broj 13/433-20 od 29.05.2013. godine, o usvajanju "Izvještaj o procjeni prinostne vrijednosti osnovnih sredstava koja služe obavljanju djelatnosti preduzeća Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica na dan 1. januara 2011. godine", broj 13/433-17 od 14.05.2013. godine	Odluka poništena, donijeta Odluka broj 14/68-13 od 28.03.2014. godine
8.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 1887/13 od 26.07.2013. godine	Odluka o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 13/1712-20 od 02.07.2013. godine	Tužba je odbačena
9.	Grupa građana: Stevo Muk, Goran Đurović i Daliborka Uljarević	U. broj 1939/13 od 02.08.2013. godine	Odluka o utvrđivanju iznosa korekcije naknade za snabdijevanje i iznosa cijene korekcije aktivne električne energije, broj 13/1712-20 od 05.07.2013. godine	Odluka poništena donijeta Odluka broj 14/1112-2 od 29.04.2014. godine
10.	CGES AD Podgorica	U. broj 1940/13 od 02.08.2013. godine	Odluka o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 1713-19 od 05.07.2013. godine	Postupak u toku
11.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2237/13 od 12.09.2013. godine	Odluka o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 1713-19 od 05.07.2013. godine	Tužba je odbačena
12.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2238/13 od 26.07.2013. godine	Odluka o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 13/1712-21 od 02.07.2013. godine	Tužba je odbačena

6.4. Saradnja Agencije sa međunarodnim organizacijama

Aktivnim djelovanjem u Energetskoj zajednici Crna Gora potvrđuje svoju opredjeljenost za reformu energetskog sektora, liberalizaciju tržišta energije i usklađivanje svog rada sa politikom Energetske zajednice.

U tom smislu u 2013. godini nastavljen je rad na implementaciji Sporazuma o formiranju Energetske zajednice koji je realizovan kroz Projekat "Podrška Regulatornoj agenciji za energetiku u ekonomskoj regulaciji sektora energetike", finansiran od strane Evropske unije preko Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori (EUD).

Realizacija Projekta je otpočela u novembru 2012. godine, od strane konsultantske firme EXERGIA S.A. (GR) koja radi na međunarodnom nivou u oblasti energetike i zaštite životne sredine.

Glavna svrha Projekta bila je pružanje tehničke pomoći pri kompleksnom pregledu i usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU, uzimajući u obzir najbolja pravna i regulatorna iskustva. U tom smislu Projektom je obuhvaćeno regulatorno računovodstvo, standardi kvaliteta snabdijevanja električnom energijom i implementacija Trećeg energetskog paketa.

1. U okviru projekta regulatornog računovodstva razvijen je regulatorni kontni plan, kao dodatak na postojeći kontni plan, koji primjenjuju energetski subjekti, sa ciljem obezbijedenja podataka o imovini, troškovima i prihodima potrebnim za odobravanje regulatorno dozvoljenog prihoda, tarifa i cijena. Agencija je krajem 2013. godine donijela Pravilnik o regulatornom kontnom planu sa Uputstvom za njegovu primjenu i navedena akta dostavila energetskim subjektima radi primjene u 2014. godini.
2. Radna grupa za standarde kvaliteta snabdijevanja je pripremila Nacrt Pravila o standardima minimuma kvaliteta snabdijevanja električnom energijom, koji je dostavljen energetskim subjektima, na davanje primjedbi i sugestija. Nakon dobijanja primjedbi, subjektima su dostavljeni obrasci za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja električnom energijom, kako bi se počelo sa implementacijom sistema za prikupljanje potrebnih podataka. Subjekti su obavezani da iste primjenjuju i dostavljaju na traženje Agencije od 01. januara 2014. godine.
3. Transpozicija zakonodavstva EU je sprovedena na način koji osigurava puno usklađivanje između crnogorskog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u sektoru električne energije do utvrđenog roka, odnosno do 1. januara 2015. godine. Krajnji rezultat projekta su predlozi dva nova zakona, i to zakona o energetici i zakona o korišćenju prenosnih sistema za prekograničnu razmjenu električne energije i prirodnog gasa.

Što se tiče međunarodne saradnje ključne aktivnosti Agencije su i u posmatranom periodu bile usmjerene na Energetsku zajednicu, što se naročito ogledalo u imenovanju člana Odbora Agencije za predsjednika Regulatornog odbora Energetske zajednice i dalji nastavak učešća zaposlenih u radnim grupama ove organizacije. Kratak osvrt na prioritetna pitanja ovih radnih grupa ogleda se u sledećem:

- Radna grupa za električnu energiju je akcenat stavila na projekat nadzora tržišta jugoistočne Evrope čiji je cilj uspostavljanje praćenja dodjele prekograničnih kapaciteta na regionalnom nivou i implementaciju mrežnih kodeksa čije je usvajanje obavezno nakon implementacije Trećeg energetskog paketa;
- Radna grupa za kvalitet usluga i zaštitu potrošača aktivnosti je naročito usmjerila na pripremu dokumenata koja se odnose na pitanja tretmana ugroženih potrošača, ugovora koji se zaključuju između snabdjevača i potrošača, te utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda za djelatnosti za koje je Agencija nadležna;
- Radna grupa za gas posebnu pažnju je posvetila praćenju projekata Trans-jadranskog i Jadransko-jonskog gasovoda, analizi postojećih balansnih mehanizama u regionu jugoistočne Evrope i traženje mogućnosti za njihovo unapređenje.

Osim učešća u Energetskoj zajednici, Agencija je ostvarivala saradnju kroz članstvo u Regionalnoj asocijaciji energetskih regulatora (Energy Regulators Regional Association – ERRA) i Asocijaciji mediteranskih regulatora za električnu energiju i gas (Association of the Mediterranean Regulators for Electricity and Gas – MEDREG), po prvi put je dobijena uloga posmatrača u Savjetu Evropskih energetskih regulatora (Council of European Energy Regulators - CEER) i Asocijaciji akreditacionih tijela (Association of Issuing Bodies – AIB) koja izdaju garancije porijekla za proizvedenu energiju.

6.5. Izveštaji Evropske Komisije i Energetske zajednice

Evropska komisija usvaja na godišnjem nivou set dokumenata čija se sadržina odnosi na obavještanje o napretku postignutom u svakoj zemlji posebno. U okviru ove dokumentacije je izveštaj o napretku u kojem je prikazana procjena o tome što je svaka zemlja koja je kandidat ili potencijalni kandidat, postigla tokom prethodne godine.

U Izveštaju o napretku Crne Gore za 2013. godinu, koji obuhvata vremenski period od oktobra 2012. do septembra 2013. godine, pozitivno je ocijenjeno djelovanje Agencije u procesu obezbjeđivanja uslova za funkcionisanje tržišta električne energije, a dat je osvrt na gubitak prava velepotrošača da se od početka ove godine snabdjevaju po regulisanim tarifama, ukazano je na probleme koje je izazvao KAP u elektroenergetskom sistemu Crne Gore, kao i na činjenicu da regulativa koja se odnosi na obnovljive izvore energije nije usklađena sa evropskim zakonodavstvom, te da još uvijek nije usvojen akcioni plan za obnovljive izvore energije. Opšta ocjena Evropske komisije je da je Crna Gora postigla umjereni napredak u oblasti energetike, uz obavezu donošenja akata koji se odnose na naftne rezerve i desetogodišnji akcioni program za obnovljive izvore energije.

Osim Evropske komisije, Energetska zajednica u okviru svojih nadležnosti donosi godišnje implementacione izveštaje u kojima analizira stanje energetskog sektora u zemljama potpisnicama Sporazuma o formiranju Energetske zajednice i iste prezentira pred parlamentima članica. U izveštaju za 2013. godinu detaljno je analizirano stanje u sektoru električne energije sa aspekta djelovanja svih učesnika ove oblasti, a u dijelu koji se odnosi na rad Agencije, konstatovano je da su kroz postupak donošenja ili odobravanja akata ispunjeni zadaci vezani za zakonodavni okvir za konkurentno tržište. Pod posebnom pažnjom je bio KAP i konstatovano je da je situacija predstavljala ozbiljnu prijetnju koja je mogla dovesti u pitanje čitav koncept balansne odgovornosti u Crnoj Gori.

Dat je osvrt i na: ciljeve razvoja energetske infrastrukture kroz strategiju energetike koju je utvrdila Vlada; nediskriminatoran pristup treće strane korisnicima koji ispunjavaju potrebne uslove i akta koja definišu ovaj postupak; tržište električne energije koje je otvoreno za konkurenciju za sve potrošače osim domaćinstava.

Konstatovano je kršenje Direktive 2003/54/EZ o pravilima za unutrašnje tržište električne energije u dijelu koji se odnosi na funkcionalno razdvajanje cjelina unutar EPCG.

Izveštaj sadrži i komentare vezane za rad na pripremi novog zakona o energetici koji će biti usklađen sa Trećim energetskim paketom propisa i zaključeno je da će usklađivanjem sa evropskim zakonodavstvom biti obezbijeđen efikasan način implementacije pravila i propisa koja regulišu funkcionisanje tržišta, te da će se poboljšati transparentnost aktivnosti, naročito mrežnih operatora, u odnosu na informacije o uslovima i rokovima za priključenje, pristup i korišćenje mreže, cijenama i tarifama, metodima plaćanja.

Tokom februara 2013. godine direktor Sekretarijata Energetske zajednice održao je sastanak sa predstavnicima Agencije na kojem je posebna pažnja posvećena pitanju podmorskog kabla koji energetski povezuje Crnu Goru i Italiju, pitanju usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa Trećim energetskim paketom i ostala pitanja vezana za redovno obavljanje regulatornih poslova Agencije. Zbivanja oko KAP-a bila su u centru pažnje u novembru 2013. godine, prilikom predavljanja Izveštaja Energetske zajednice Odboru za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore, gdje je bio prisutan i predstavnik Agencije. Tom prilikom je direktor Sekretarijata Energetske zajednice vrlo oštro osudio višemjesečno nelegalno preuzimanje električne energije KAP-a iz evropske interkonekcije, naglašavajući da je takav slučaj nedopustiv. Energetska zajednica, analizirajući cjelokupan sektor energetike u okviru ove problematike, je konstatovala da Agencija nije imala mogućnosti da reaguje, osim pokretanja postupka oduzimanja licence, što bi, po riječima direktora Sekretarijata Energetske zajednice, prouzrokovalo još veću štetu.

6.6. Učešće Agencije u Evropskim integracijama

Preuzimanje i usklađivanje pravne tekovine Evropske unije za crnogorskim zakonodavstvom u sektoru energetike odnosi se na pregovaračka poglavlja 8 - Konkurencija, 15 - Energetika i 28 - Zaštita potrošača i zdravlja. Agencija, preko svoja četiri predstavnika učestvuje u radu stalnih radnih grupa za navedena poglavlja.

Za Poglavlje Energetika i Poglavlje Zaštita potrošača i zdravlja, su već održani sastanci na nivou radnih grupa sa predstavnicima Evropske komisije, i to u februaru 2013. godine eksplanatori tj. analitički pregled i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske unije, i u aprilu 2013. godine bilateralni skrining, odnosno utvrđivanje vremenskog perioda koji će biti potreban za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

7. REFORME CIJENA ZA POTROŠAČE U PERIODU JUL 2007 - DECEMBAR 2013. GODINE

7.1. Efekti šestogodišnje ekonomske regulacije cijena u elektroenergetskom sektoru

a) Opšte napomene

U periodu ekonomske regulacije prihoda i cijena od sredine 2007. zaključno sa julom 2012. godine, u kojem je energetskeim subjektima utvrđivan regulatorno dozvoljenji prihod, korišćen je princip godišnje regulacije odnosno dvanaestomjesečnog regulatornog perioda u skladu sa Zakonom o energetici.

Donošenjem metodologija za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena na osnovu istog zakona krajem 2011. godine, počela je druga etapa u razvoju ekonomske regulacije elektroenergetskog sektora u Crnoj Gori od 2012. do 2015. godine.

Nove metodologije koje su stupile na snagu u januaru 2012. godine, a primijenjene od 01. avgusta 2012. godine, odnose se na regulisane mrežne djelatnosti prenosa i distribucije električne energije, na regulisanu djelatnost javnog snabdjevanja koju shodno Zakonu po Uredbi Vlade, u Crnoj Gori obavlja Elektroprivreda Crne Gore, kao i na djelatnost Operatora tržišta kojega je radi organizovanja i upravljanja tržištem električne energije formirala Vlada Crne Gore.

U novim metodologijama je primijenjen podsticajni metod regulacije, koja ima za cilj da ograniči dozvoljeni prihod energetskeg subjekta i poveća njegovu efikasnost primjenjujući regulatorne periode koji su duži od jedne godine, tokom kojih je energetskeim subjektu dozvoljeno da zadrži uštede od smanjenja troškova poslovanja na koje može uticati. Metodologijama je propisano da se pri utvrđivanju osnove sredstava uzimaju u obzir i investicije u toku, odnosno planirane investicije, što predstavlja dobru osnovu za privlačenje investicija u energetskei sektor. Uveden je i faktor efikasnosti poslovanja kod operativnih troškova na koje subjekat može uticati.

Prilikom donošenja pojedinačnih odluka na osnovu ovih metodologija, Agencija vodi računa o primjeni principa na kojima se metodologije zasnivaju, koji se pretežno odnose na jednak tretman tarifnih i kvalifikovanih kupaca priključenih na distributivni sistem koji su se opredijelili za snabdjevanje kod javnog snabdjevača i obezbjeđenje da se regulisana djelatnost koju javni snabdjevač obavlja kao javnu uslugu vrši na nediskriminatoran, transparentan i lako provjerljiv način.

Takođe je svim zainteresovanim stranama omogućen jednostavan i lako dostupan pristup dokumentaciji koja je osnov za odlučivanje Agencije po ovom pitanju, čime se maksimalno doprinosi transparentnosti njenog rada i omogućava javnosti da se upozna sa radom Agencije.

Izveštajna 2013. godina je karakteristična po tome što je sa 31.12.2012. godine prestala obaveza snabdjevanja potrošača koji su direktno priključeni na prenosni sistem po regulisanim cijenama za električnu energiju, tako da će, kada su u pitanju cijene električne energije kod krajnjeg potrošača, ovdje biti obrađeni samo podaci koji se odnose na kupce priključene na distributivni sistem koji i dalje, do 01.01.2015. godine mogu koristiti snabdjevanje po regulisanim tarifama javnog snabdjevača.

b) Značajne činjenice u vezi sa kretanjem cijena električne energije kod kupaca na distributivnoj mreži u 2013. godini

Ova godina uključuje sedam mjeseci prve i pet mjeseci druge regulatorne godine trogodišnjeg regulatornog perioda, 01.08.2012. do 31.07.2015. godine, za koji je Agencija donijela odluke o godišnjim regulatorno dozvoljenim prihodima i cijenama za prenos i distribuciju, odluke o godišnjim regulatorno dozvoljenim prihodima i naknadama za javnog snabdjevača i operatora tržišta, kao i odluku o godišnjim tarifama za krajnje kupce koji se snabdjevaju po regulisanim tarifama javnog snabdjevača.

Takođe, prvi put su primijenjene odredbe metodologija o korekcijama za pojedine operativne troškove i odredbe o korekcijama (smanjenje odobrenog prihoda) zbog neizvršenja odobrenih investicionih ulaganja u prvoj godini regulatornog perioda, koje su primijenjene u drugoj godini. Ključni karakteristični pokazatelji u vezi sa cijenama električne energije i usluga su sljedeći:

- Kao posljedica primijenjenih korekcija po osnovu razlike u ostvarenju troškova, prihoda i baznih energetskih veličina, u drugoj godini regulatornog perioda je došlo do smanjenja prosječnih cijena za krajnje potrošače svih kategorija potrošnje u odnosu na odobrene za prvu regulatornu godinu.

U narednoj tabeli prikazane su odobrene prosječne cijene kod krajnjeg potrošača za 2013. godinu po kategorijama potrošnje za period 01.01-31.07.2013. (drugi dio prve regulatorne godine), i period 01.08-31.12.2013. (prvi dio druge regulatorne godine) za potrošače koji su priključeni na distributivni sistem, uključujući i korekcije za prvu godinu regulatornog perioda koje se primjenjuju u drugoj godini regulatornog perioda:

Prosječne odobrene cijene kod krajnjeg distributivnog kupca po kategorijama potrošnje po osnovu javnog snabdijevanja u 2013. godini	01.01. – 31.07. 2013. I regulatorna godina	01.08.- 31.12. 2013. II regulatorna godina	Korekcije I reg.god. 01.08-31.12. 2013.	Smanjenje u II reg.god. zbog korekcije
	c€/KWh	c€/KWh	c€/KWh	(4 : 3) %
1	2	3	4	5
DISTRIBUTIVNI KUPCI - UKUPNO	8,0364	8,1460	- 0,3085	-3,79
Distributivni kupci 35 kV	5,4232	5,2429	- 0,3749	-7,15
Distributivni kupci 10 kV	6,8111	6,6860	- 0,3397	-5,08
Distributivni kupci 0,4kV sa mjerenjem snage	10,0725	10,1612	- 0,2234	-2,20
Distributivni kupci 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri, dvotarifno mjerenje (sa domaćinstvima)	8,1345	8,3283	- 0,3078	-3,70
Distributivni kupci 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri, jednotarifno mjerenje (sa domaćinstvima)	9,5178	9,7189	- 0,3115	-3,21

U periodu avgust - decembar 2013. godine (period koji pripada drugoj godini regulatornog perioda), zbog korekcija za prvu godinu regulatornog perioda je došlo do prosječnog smanjenja cijena kod krajnjeg distributivnog kupca za 3,79%. Ovo smanjenje je uslijedilo zbog smanjenja cijene isporučene električne energije, cijene električne energije gubitaka u prenosu i gubitaka u distribuciji, kao i naknade za snabdijevanje kod svih kategorija potrošnje. Kod srednjenaponskih potrošača (35 kV i 10 kV) je došlo do blagog smanjenja cijene korišćenja prenosnog i distributivnog kapaciteta, dok su kod niskonaponskih potrošača (0,4 kV) ove cijene neznatno porasle.

- Ostale su na snazi tarife koje je sredinom 2012. godine Agencija u skladu sa svojom nadležnošću utvrđenom Zakonom donijela za ugrožene kupce. Tarife za snabdijevanje električnom energijom ugroženih (ranjivih) kupaca utvrđene su u iznosu koji je za 50 % niži od regulisanih tarifa za električnu energiju, korišćenje prenosnog sistema, korišćenje distributivnog sistema, naknade za rad operatora tržišta i naknade za snabdijevanje.
- Cijene za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja elektroenergetskog sistema, donijete na zahtjev CGES-a u 2012. godini u skladu sa Metodologijom za pomoćne i sistemske usluge, nijesu promjenjene u 2013. godini.

7.2. Obim prodaje, fakturisana realizacija i cijene za potrošače

Analiza ostvarenog obima prodaje, posmatrano iz ugla isporučenih količina električne energije i fakturisane realizacije kupcima na distributivnoj mreži u toku šest godina i šest mjeseci trajanja ekonomske regulacije cijena električne energije u Crnoj Gori (01.07.2007. do 31.12.2013. godine, u daljem tekstu: period regulacije) i upoređenje sa odgovarajućim parametrima u troipogodišnjem

predregulacionom periodu (januar 2004. - jun 2007. godina, u daljem tekstu: predregulacioni period), upućuje na sljedeće zaključke:

- Prosječna godišnja isporučena količina električne energije u periodu regulacije je 16,51% veća;
- Zabilježen je značajan rast prosječne godišnje fakturisane realizacije 38,35%, pri čemu je rast posljedica intenzivnijeg rasta cijena i povećanja broja kupaca kod svih kategorija potrošnje izuzev kod kupaca na 35 kV naponskom nivou gdje je zabilježeno i smanjene cijene i smanjenje broja kupaca;
- Rast cijene električne energije kod kategorije potrošnje domaćinstva je posljedica ukidanja zatečenog unakrsnog subvencioniranja iz predregulacionog perioda što je, uz povećanje potrošnje, dovelo i do rasta prosječne godišnje fakturisane realizacije.

7.2.1. Obim prodaje

Ukupno ostvareni obim prodaje električne energije elektrodistributivnim kupcima iznosio je 12.874,03 GWh ili prosječno godišnje 1.699,96 GWh, što je za oko 16,51% više u odnosu na predregulacioni period, i to: kod 10 kV potrošača 38,38%, kod 0,4 kV potrošača 15,77% (kod domaćinstava 10,70%, kod potrošača koji nisu domaćinstva 32,91%). Jedino je kod potrošača na 35 kV mreži zabilježen pad prosječne potrošnje u regulacionom u odnosu na predregulacioni period za 15,98%.

7.2.2. Fakturisana realizacija

Ukupna fakturisana realizacija za prodatu električnu energiju elektrodistributivnim kupcima u periodu regulacije iznosila je 1.098,32 mil.€ ili prosječno godišnje 168,97 mil.€ što je za 38,35% više u odnosu na troipogodišnji prosjek predregulacionog perioda, i to: kod 10 kV potrošača 27,35%, kod 0,4 kV potrošača 42,18% (kod domaćinstava 81,14%, kod potrošača koji nisu domaćinstva 2,28%). Jedino je kod potrošača na 35 kV mreži zabilježen pad prosječne potrošnje u regulacionom u odnosu na predregulacioni period za 9,24%.

7.2.3. Ostvarene cijene kod krajnjih potrošača

Prosječna cijena električne energije kod krajnjeg distributivnog potrošača u periodu regulacije je porasla za 18,75% u odnosu na predregulacioni period, i to:

- ostvaren je porast cijene kod 35 kV potrošača je 8,02% a kod domaćinstava 63,62%
- ostvareno je smanjenje cijene kod 10 kV od 7,97% a kod kupaca na 0,4 kV naponu koji nisu domaćinstva 23,22%.

Na početku ekonomske regulacije cijena i tarifa sredinom 2007. godine, zbog veoma niske cijene električne energije za domaćinstva, zatečene su enormne razlike u cijenama grupa tarifnih kupaca na štetu ostalih potrošača na niskom naponu. Zakonom o energetici iz 2003. godine propisano je da se unakrsno subvencioniranje postepeno smanjuje i potpuno ukine, što je ujedno obrazloženje za ostvareni rast cijene domaćinstava i smanjenje cijene ostalih potrošača na niskom naponu.

Odlukama o utvrđivanju cijena mrežnih djelatnosti prenosa i distribucije iz 2009. godine i Odlukom o odobravanju regulatornog prihoda i cijena regulisanim elektroenergetskim subjektima (mrežne djelatnosti i djelatnost javnog snabdijevanja) iz marta 2011. godine, potpuno je ukinuto unakrsno subvencioniranje koje je postojalo između grupa tarifnih kupaca na niskom naponu, tako da od tada svi kupci u Crnoj Gori plaćaju električnu energiju i usluge po cijenama koje odražavaju realne troškove prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom koje pričinjavaju sistemu. Proizvodnja i snabdijevanje kvalifikovanih kupaca su tržišne djelatnosti s tim da na cijenu električne energije za isporuku po regulisanim tarifama regulator ima uticaj.

U tabelama koje slijede prikazani su rezultati šestipogodišnjeg perioda regulacije (01.07.2007 - 31.12.2013. godine) u odnosu na troipogodišnji predregulacioni period (01.01.2004 - 30.06.2007. godine).

**UPOREĐENJE OSTVARENJA GODIŠNJIH OBIMA PRODAJE (Tabela -1), FAKTURISANE REALIZACIJE (Tabela -2) I PRODAJNIH CIJENA (Tabela -3)
JAVNOG SNABDJEVAČA DISTRIBUTIVNIM KUPCIMA U ŠESTOGODIŠNJEM PERIODU REGULACIJE (01.07.2007 - 31.12.2013.)
SA TROIPOGODIŠNJIM PREDREGULACIONIM PERIODOM (01.01.2004 - 30.06.2007.)**

TABELA - 1 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	(1+2+3+4)/3.5		(5+6+7+8+9+10+11)/6.5		Trend
Ostvareni obim prodaje	prije regulacije 2004 - ppg 2007.				ekonomska regulacija cijene dpj 2007 -2013.							2004 -ppg 2007.pr		dpj 2007-2013.pr.		14./12.
Potrošač/Period	GWh	GWh	GWh	ppg GWh	ppg GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	pr. GWh	Učešće %	pr. GWh	Učešće %	% +/-
a. 35 kV	118,02	84,99	85,79	42,77	42,67	75,72	71,10	76,92	87,48	83,83	79,61	94,73	5,57	79,59	4,02	-15,98
b. 10 kV	206,66	191,94	174,34	86,34	110,75	222,03	234,90	252,65	286,40	292,80	294,78	188,37	11,08	260,66	13,16	38,38
I.1. sum SN (a+b)	324,67	276,93	260,12	129,12	153,42	297,75	306,00	329,57	373,88	376,64	374,39	283,10	16,65	340,25	17,18	20,19
c. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	87,79	93,99	101,04	51,55	58,71	122,87	126,56	132,89	137,78	139,37	139,04	95,53	5,62	131,88	6,66	38,05
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	225,33	226,38	226,63	119,42	135,36	277,79	288,57	291,14	309,98	313,95	320,50	227,93	13,41	298,04	15,05	30,76
e. 0.4 kV Domaćinstva	1072,80	1092,25	1096,59	565,25	562,73	1178,00	1203,88	1245,05	1236,40	1225,23	1216,59	1093,40	64,32	1210,44	61,11	10,70
I.2. sum NN (c+d+e)	1385,92	1412,62	1424,26	736,22	756,80	1578,66	1619,01	1669,08	1684,16	1678,55	1676,13	1416,86	83,35	1640,37	82,82	15,77
I sum ED (I.1. + I.2.)	1710,60	1689,55	1684,39	865,34	910,22	1876,41	1925,01	1998,65	2058,04	2055,19	2050,52	1699,96	100,00	1980,62	100,00	16,51

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

TABELA - 2 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	(1+2+3+4)/3.5		(5+6+7+8+9+10+11)/6.5		Trend
Fakturisana realizacija	prije regulacije (2004 - ppg 2007.)				ekonomska regulacija cijene (dpg 2007 -2013.)							2004 -ppg 2007.pr.		dpg 2007 -2013.pr.		14./12.
Potrošač/Period	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	pr. mil. €	Učešće %	pr. mil. €	Učešće %	% + -
a. 35 kV	4,57	4,59	5,11	3,02	2,61	5,09	4,74	3,73	4,31	4,25	4,41	4,94	4,05	4,48	2,65	-9,24
b. 10 kV	12,73	13,96	14,83	8,75	8,12	18,07	18,56	14,97	17,77	19,82	21,55	14,36	11,76	18,29	10,82	27,35
I.1. sum SN (a+b)	17,30	18,54	19,94	11,77	10,73	23,17	23,30	18,70	22,08	24,08	25,96	19,30	15,80	22,77	13,48	17,98
c. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	11,21	13,19	15,05	9,25	9,68	19,92	20,01	14,63	13,45	14,42	14,65	13,92	11,39	16,42	9,72	18,03
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	33,04	34,79	37,76	23,52	24,44	49,21	50,17	31,55	25,44	24,68	25,54	36,89	30,20	35,54	21,03	-3,66
e. 0.4 kV Domaćinstva	45,49	49,40	54,23	32,97	37,03	87,78	102,54	93,61	90,33	97,91	103,34	52,02	42,60	94,24	55,77	81,14
I.2. sum NN (c+d+e)	89,73	97,38	107,04	65,75	71,15	156,90	172,72	139,79	129,21	137,01	143,53	102,83	84,20	146,20	86,52	42,18
I sum ED (I.1. + I.2.)	107,03	115,92	126,98	77,52	81,88	180,07	196,02	158,49	151,29	161,08	169,49	122,13	100,00	168,97	100,00	38,35

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

TABELA – 3 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	prosječna cijena		prosječna cijena		Trend
Ostvarene prodajne cijene	prije regulacije 2004 - ppg 2007.				ekonomska regulacija cijene dpj 2007 -2013.							2004 -ppg 2007. pr.		dpj 2007 - 2013. pr.		14./12.
Potrošač/Period	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	% +-
a. 35 kV	3,87	5,40	5,96	7,07	6,11	6,72	6,67	4,85	4,93	5,07	5,54	5,22	5,63	8,02		
b. 10 kV	6,16	7,27	8,51	10,13	7,33	8,14	7,90	5,93	6,20	6,77	7,31	7,62	7,02	-7,97		
I.1. Prosječno SN (a, b)	5,33	6,70	7,67	9,12	6,99	7,78	7,62	5,68	5,91	6,39	6,94	6,82	6,69	-1,84		
c. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	12,77	14,04	14,90	17,94	16,49	16,21	15,81	11,01	9,76	10,34	10,54	14,57	12,45	-14,50		
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	14,66	15,37	16,66	19,70	18,05	17,71	17,39	10,84	8,21	7,86	7,97	16,18	11,92	-26,32		
e. 0.4 kV Domaćinstva	4,24	4,52	4,95	5,83	6,58	7,45	8,52	7,52	7,31	7,99	8,49	4,76	7,79	63,62		
I.2. Prosječno NN (c, d, e)	6,47	6,89	7,52	8,93	9,40	9,94	10,67	8,38	7,67	8,16	8,56	7,26	8,91	22,81		
I Prosječno ED (I.1., I.2.)	6,26	6,86	7,54	8,96	9,00	9,60	10,18	7,93	7,35	7,84	8,27	7,18	8,53	18,75		

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

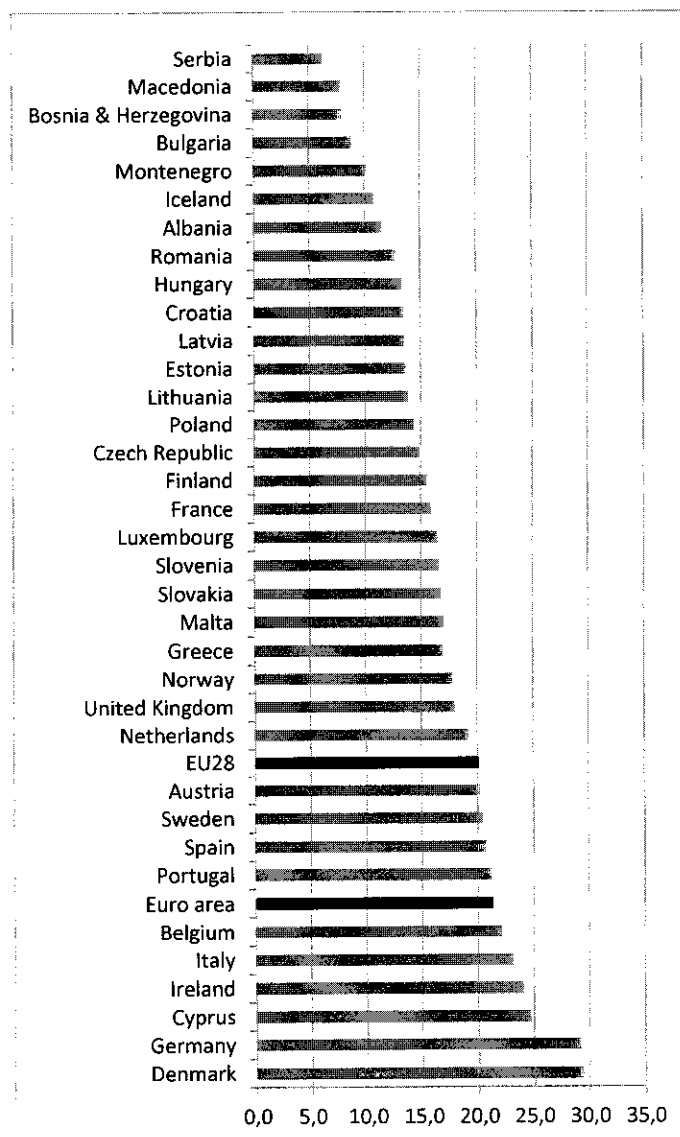
7.2.4. Odnos tarifa za korišćenje električne energije za domaćinstva u Evropi u 2013. godini

Prema izvještaju Eurostat-a objavljenom u maju 2014. godine, cijena električne energije za domaćinstva u 28 zemalja EU je u prosjeku porasla za 2,88% (u Crnoj Gori 2,38%) u periodu između druge polovine 2012. i druge polovine 2013. godine, nakon povećanja od 6,6% u periodu između druge polovine 2011. i 2012. godine.

Promjena u cijenama električne energije se kretala od smanjenja od 15% na Kipru do povećanja od 22% u Estoniji.

U periodu između druge polovine 2012. godine i druge polovine 2013. godine, najveće povećanje cijena električne energije za domaćinstva u nacionalnoj valuti bilo je registrovano u Estoniji 22%, Grčkoj 20%, Rumuniji 17%, Francuskoj 10%, Litvaniji 10% itd. Najveće smanjenje bilo je registrovano na Kipru 15%, u Mađarskoj 14% i Bugarskoj 8%. Cijene su u većini zemalja članica ostale uglavnom stabilne sa nižim povećanjem cijena od 2%, dok su u Letoniji, Finskoj i na Malti ostale nepromijenjene.

Iskazano u eurima, prosječne cijene električne energije za domaćinstvo u drugoj polovini 2013. godine bile su najniže u Bugarskoj 8,8 €/c po kWh, Rumuniji 12,8 i Mađarskoj 13,3 a najviše u Danskoj 29,4, Njemačkoj 29,2, Kipru 24,8 i Irskoj 24,1. Prosječna cijena električne energije u 28 zemalja EU bila je 20,1 €/c po kWh. Prema Odluci Agencije od 1. avgusta 2013. godine, prosječna tarifa za domaćinstva sa dvotarifnim brojlilima u Crnoj Gori iznosi 9,8 €/c uključujući sve takse i PDV (odnosno 8,2 €/c po kWh bez PDV i taksu).

REZIME

Agencija je u skladu sa zakonskom obavezom sačinila Izveštaj o stanju u energetskeg sektoru u kojem je obradila propisana poglavlja. Bitno je ukazati da je isti znatno proširen, jer su detaljno obrađene i druge aktivnosti koje regulator energetskeg sektora obavlja i obavezan je sprovoditi shodno zakonskim ali i drugim međunarodnim pravima i obavezama. U tom smislu ovaj izveštaj sadrži i prikaz normativnog okvira regulacije, dio o podršci Agenciji u ostvarivanju njene funkcije u ekonomskoj regulaciji sektora energetike, dio o sprovođenju Sporazuma o osnivanju Zajednice Jugoistočne Evrope, tabele uporednih cijena sa zemljama EU i regiona, rezultate reforme potrošačkih cijena od početka regulacije (period jul 2007. - decembar 2013. godine) upoređene sa odgovarajućim predregulacionim periodom, osvrt na postignute rezultate i uticaj regulacije cijena i tarifa na elektroenergetski sektor.

Međutim, ono što bi okarakterisalo stanje u energetskeg sektoru u 2013. godini, ogleda se najprije u problemima u funkcionisanju elektroenergetskog sistema. U prvom redu zbog havarije dalekovoda „Berane - Andrijevića”, preko kojih se napaja konzumno područje Andrijevice i Plava, što je posljedica nepovoljnih meteoroloških uslova. Prekid u snabdjevanju električnom energijom pojedinih gradova na sjeveru Crne Gore je obuhvatao period od 15.01.2013. do 03.02.2013. godine. Ukupan broj potrošača bez napajanja u ovim opštinama je 30.086, a ukupna količina neisporučene električne energije je 1.274.142 kWh. Ukupni distributivni konzum Crne Gore u periodu 15.01 - 03.02.2013. godine, iznosio je oko 165.369.000 kWh. Neisporučena električna energija u odnosu na ukupni distributivni konzum Crne Gore iznosi oko 0,77 %.

Stabilnost rada elektroenergetskog sistema Crne Gore, kao i ispunjenje obaveza prema međunarodnoj elektroenergetskoj interkonekciji sa kojom je elektroenergetski sistem Crne Gore povezan u paralelni sinhroni rad, dovedena je u pitanju zbog nelegalnog snabdjevanja Kombinata aluminijuma Podgorica. Naime, iako je Zakonom utvrđeno da obaveza javnog snabdjevača prestaje 01.01.2013. godine u odnosu na kvalifikovane kupce priključene na prenosni sistem, te da isti moraju samostalno nabavljati energiju na tržištu ili kod drugog snabdjevača, KAP je ušao u 2013. godinu bez potpisanog ugovora o snabdjevanju električnom energijom. Ukupna potrošnja KAP-a čini preko 30% ukupne potrošnje u zemlji. Kako je Energetskim bilansom za 2013. godinu predviđen rad KAP-a snagom od 84MW i obezbjeđenje balansa u sistemu, CGES je izdao nalog EPCG da angažuje rezervu u snazi i pokrije debalans elektroenergetskog sistema. Kako ni nakon 53 dana ovakvog snabdjevanja KAP nije obezbijedio snabdjevača, niti je registrovao sopstvenu balansnu grupu i preuzeo balansnu odgovornost, balansni mehanizam je doveden u zonu bez raspoloživih finansijskih garancija, zbog čega je EPCG ukinula raspoloživost systemske rezerve pa je jedini resurs za balansiranje sistema CGES-u ostaje regulacija snage potrošnje. I pored zahtjeva CGES-a od 22.02.2013. godine, upućen KAP-u za hitnu privremenu konzervaciju proizvodnih pogona elektrolize, po prethodno dostavljenom planu, odluka o tome nije donesena, a kako CGES nije mogao isključiti KAP zbog mišljenja Uprave za inspeksijske poslove da ne postoji mogućnost jednostranog isključenja KAP-a sa prenosne mreže neželjeni debalans sistema u kontrolnoj oblasti Crna Gora prenesen na evropsku elektroenergetsku interkonekciju. Sve do 31.03.2013. godine, debalans crnogorskog elektroenergetskog sistema je koincidirao sa neželjenim debalansom suprotnog smjera elektroenergetskog sistema Srbije, pa je uticaj na ostatak interkonekcije bio zanemarljiv. U periodu od 01.04 - 25.05.2013. godine, neželjena odstupanja sistema akumulirana su u odnosu na evropsku elektroenergetsku interkonekciju. Angažovanjem novog snabdjevača Društva Montenegro Bonus Cetinje, za KAP, rad kontrolne oblasti Crna Gora vraćen je u regularno stanje 13.06.2013. godine, od kada i počinje puna normalizacija rada crnogorskog elektroenergetskog sektora.

Direktivom 2009/72/EC, koja se odnosi na opšta pravila za interno tržište električne energije, članom 26 stav 1 je utvrđeno da ako je Operator distributivnog sistema dio vertikalno integrisanog preduzeća, on je nezavisan od drugih aktivnosti koje nijesu vezane za distribuciju, najmanje u smislu svog pravnog oblika, organizacije i odlučivanja. Zakonom je utvrđeno da se djelatnost ODS-a može obavljati samo u pravnom licu nezavisnom od ostalih energetskeg djelatnosti. Zakonom je utvrđen rok za razdvajanje, godinu dana od njegovog stupanja na snagu. Pravno razdvajanje do sada nije sprovedeno. EPCG je krajem 2012.

godine Agenciji prezentovala Model razdvajanja ODS-a, a sredinom 2013. godine su dostavljeni predlozi za praktičnu primjenu Modela. Razmatranjem dostavljenog modela i dokumentacije, Agencija je utvrdila da isto ne obezbjeđuje dovoljan nivo nezavisnosti ODS-a od EPCG kao vertikalno integrisanog subjekta. Agencija će nastaviti da svim mjerama koje joj omogućava Zakon obezbijedi pravno razdvajanje Operatora distributivnog sistema jer je to preduslov za pojavu novih snabdjevača i otvaranje tržišta električne energije u Crnoj Gori. Dosadašnje mjere nijesu, nažalost, dale rezultate zbog zakonski ograničenih prava, ali će Agencija kroz predlog izmjena postojećeg Zakona nastojati da se ovaj problem riješi.

Agencija je donijela Metodologiju o izmjenama i dopunama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 61/13), kojom je predviđena obaveza plaćanja korišćenja prenosne mreže od strane domaćih proizvođača priključenih na prenosni sistem električne energije. Riječ je o principu „korisnik plaća“ pri čemu se proizvođač nalazi u ulozi korisnika mreže, pa je dužan da učestvuje u podmirivanju regulisanog prihoda OPS-a (u terminologiji evropske energetske regulative poznatog kao „g“-komponenta) jer se više ne nalazi u okviru iste kompanije sa OPS-om. Ovim se uspostavlja pravedniji odnos između proizvođača i potrošača, i uvažava princip nediskriminatornosti, s obzirom da se prenosni sistem ne koristi samo za snabdijevanje domaćih kupaca (u čiji je račun uključen dio za korišćenje prenosne mreže), već i za izvoz proizvedene električne energije.

Gubici električne energije su neizbježan pratilac svih energetskih procesa i predstavljaju važan tehnički parametar mreže. Gubici su pokazatelj kvaliteta rada sistema i ekonomsko pitanje koje ukazuje na stepen ekonomičnosti poslovanja energetskih subjekata i kvalitet obavljanja njihove djelatnosti, zbog čega se nalaze pod stalnom pažnjom regulatora.

Za pokrivanje gubitaka električne energije u prenosnoj mreži isporučene domaćem konzumu, EPCG je u 2013. godini isporučila CGES-u 142,1 GWh, što čini 4,3% preuzete električne energije, što je za 1,6% ili 2,3 GWh manje od plana, odnosno manje za 11,7 GWh ili 7,6% u odnosu na prethodnu godinu. Procentualno učešće gubitaka u prenosnom sistemu u odnosu na ukupnu količinu energije koja je ušla u prenosni sistem je na nivou od 2,10%.

Gubici električne energije ostvareni u distributivnoj mreži u 2013. godini iznose 479,6 GWh, odnosno 18,96% preuzete električne energije iz prenosne mreže i isti su veći od planiranih Energetskim bilansom za 2013. godinu (339,52 GWh) za 140,08 GWh ili 41,25%, odnosno 263,42 GWh više od dozvoljenih od strane Agencije. Poređenjem sa ostvarenjem u 2012. godini, zapaža se da je došlo do smanjenja gubitaka za 11,34%, što je pretežno rezultat ugradnje pametnih brojlara, aktivnosti na izmiještanju mjernih mjesta na granicu posjeda, učestalijih kontrola za otkrivanje neovlašćene potrošnje. Zaključno sa decembrom 2013. godine ugrađeno je 159.738 pametnih brojlara što čini 42,25% svih distributivnih kupaca električne energije.

Posebno treba naglasiti da trošak za nabavku energije za pokrivanje gubitaka u prenosnoj i distributivnoj mreži ostvarenih iznad odobrenih od strane Agencije ne tereti tarife za krajnje kupce.

Realizacijom prve faze AMM došlo je do određenog smanjenja gubitaka na distributivnoj mreži što znači da je ova odobrena investicija bila opravdana, a očekuju se značajno veći efekti nakon završetka i druge faze ove investicije.

U toku 2013. godine EPCG je investirala u sopstvenu infrastrukturu 34.095.868 € što je za 511.712 € manje od investicionih ulaganja u 2012. godini. Od ukupnih kapitalnih ulaganja u proizvodne kapacitete je investirano 8.808.204 € ili 25,83 %; u distributivnu infrastrukturu 24.672.161 € ili 72,36 %; u osnovna sredstva Snabdijevanja 79.482 € ili 0,23 %, a u idejne i razvojne projekte i izradu projektne dokumentacije 521.302 mil.€ ili 1,53%. Takođe u Zeta Energy je investirano 14.719 € ili 0,04%.

Odlukom Agencije CGES-u je odobren Izmijenjeni investicioni plan za 2013-2014. godinu, kojim su obuhvaćene investicije u ukupnom iznosu od 22.847.000 €. U toku 2013. godine CGES je realizovao investicije u iznosu od 17.012.000 €, što je za 5.835.000 € manje od odobrenog.

U 2013. godini ostvarena je proizvodnja energije od 3.809 GWh, što je za 667,4 GWh odnosno 21,2% više od plana, odnosno za 1.094 GWh ili 40,3% više od proizvodnje u 2012. godini.

Ukupna potrošnja električne energije u Crnoj Gori iznosila je 3.280.16 GWh, što je u odnosu na plan više za 488,25 GWh ili 17,5%, a u odnosu na ostvarenje iz prethodne godine manje za 651,6 GWh ili 16,6%.

Poslovanje EPCG u toku 2013. godine karakterisalo je odlična hidrološka situacija. Povoljna hidrološka situacija i ostvarena potrošnja su direktno uticali na povećanje raspoložive energije za prodaju, smanjenje potreba za nabavkom električne energije i pozitivne efekte po osnovu razmjene električne energije sa EPS-om. Gubici ostvareni u 2013. godini su u odnosu na 2012. godinu manji za 61,6 GWh, dok je plan naplate za 2013.godinu je ostvaren u potpunosti.

Zahvaljujući naprijed navedenom EPCG je u ovoj godini uspjela realizovati značajne investicione projekte i izmiriti svoje obaveze prema trgovcima električnom energijom.

U 2013. godini Elektroprivreda je, na osnovu Izveštaja menadžmenta koji nije verifikovan na Skupštini akcionara, ostvarila ukupan prihod u iznosu od 293,9 mil € (poslovni prihod u iznosu od 280 mil € i finansijski prihod u iznosu od 13,9 mil €), a ukupan rashod u iznosu od 266,6 mil € (poslovni rashod u iznosu od 265 mil € i finansijski rashod u iznosu od 1,6 mil €). Dobit prije oporezivanja iznosi 27,3 mil €, odnosno dobit nakon oporezivanja iznosi 25.1 mil €.

Prema finansijskim izvještajima za 2013. godinu CGES je ostvario ukupan prihod u iznosu od 28,27 mil €. U istom periodu CGES ostvario je rashode u iznosu od 25,62 mil €, odnosno ostvario je dobit u iznosu od 2.64 mil €.

Prema finansijskim iskazima za 2013. godinu COTEE je ostvario ukupan prihod u iznosu od 578.439 €. U istom periodu COTEE ostvario je rashode u iznosu od 469.962€, odnosno ostvario je dobit prije oporezivanja u iznosu od 108.477 €.

U 2013. godini Rudnik uglja AD Pljevlja ostvario je ukupan prihod u iznosu od 45.734.620€, što je za 9,25% manje u odnosu na 2012. godinu; ukupne rashode u iznosu od 44.585.262 €, što je za 15,06% manje u odnosu na 2012.godinu, odnosno ostvario dobitak u iznosu od 1.149.358 €. Istovremeno, ostvareni prihod od prodaje uglja TE "Pljevlja" iznosi 44.208.195 €. Prihodi ostvareni prodajom uglja manji su od planom utvrđenog iznosa za 7.252.305 € ili za 14,1%.

Analizom dostavljenih izvještaja za 2013. godinu u sektoru nafte i gasa, utvrđeno je da je 30 subjekata ostvarila pozitivan finansijski rezultat, dok ih je 12 ostvarilo negativan finansijski rezultat.

Po pitanju tržišta električne energije, 2013.godina predstavlja početak nove etape jer su KAP, Željezara i Željeznička infrastruktura, kao najveći kupci električne energije koji su direktno priključeni na prenosni sistem, prešli na tržišni način snabdijevanja tj. kod izabranih snabdjevača sa kojima su zaključeni bilateralni ugovori u kojima su definisane i cijene. U ovoj oblasti, pored navedenog, postoje i značajni napreci koji se ogledaju u pravnom i vlasničkom izdvajanju CGES-a i COTEE-a. COTEE je u 2013. godini postigao neophodni tehničko-stručni i institucionalni nivo za obavljanje poslova. Uspjeh se ogleda i u broju prijavljenih i riješenih zahtjeva za prijem na tržište električne energije u Crnoj Gori (zahtjevi 22 energetska subjekta koji su pozitivno riješeni).

Nadzor nad radom i poslovanjem energetskih subjekata od strane Agencije, posrednim i neposrednim putem, se pokazao kao vrlo djelotvoran metod ne samo kontrole, već i međusobne saradnje, boljeg razumijevanja problema sa kojima se subjekti susrijeću u radu i, kad je to moguće, zajedničkog

pronalažanja zakonskih rješenja. Nadzor u elektroenergetskom sektoru Agencija je vršila kod svih licenciranih subjekata.

U sprovođenju nadzora nad radom EPCG u 2013. godini po funkcionalnim cjelinama konstatovano je sljedeće stanje:

FC Distribucija realizuje projekat ugradnje savremenih brojila na daljinsko očitavanje koji daje pozitivne efekte vezano za povećanje naplate i smanjenje gubitaka. Donijeti su Cjenovnik za standardne priključke na distributivni sistem električne energije i Dinamički plan zamjene brojila električne energije koja su u vlasništvu drugih pravnih i fizičkih lica za 2013. i 2014. godinu, i dostavljeni Agenciji na odobravanje.

FC Distribucija nije donijela sljedeća akta: desetogodišnji plan razvoja distributivnog sistema, program mjera primjene nediskriminativnih uslova za pristup sistemu, sistem za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja i program mjera za otkrivanje, utvrđivanje, dokazivanje i sprječavanje neovlašćenog korišćenja električne energije.

EPCG i CGES nijesu izvršili zakonsku obavezu razgraničenja vlasništva u objektima (TS 110/x kV i HE Perućica i HE Piva) iako su te aktivnosti otpočele formiranjem zajedničkog tima. Najveći dio spornih pitanja je usaglašen, ali postoje otvorena pitanja koja se odnose na pogonsku dokumentaciju, vođenje postrojenja u knjigama itd. koja su u fazi rješavanja.

FC Snabdijevanje je donijela: Metodologiju za utvrđivanje tarifa snabdjevača poslednjeg izbora koja je dostavljena Agenciji na odobravanje, Program pomoći tarifnim i kvalifikovanim kupcima u ispunjavanju dospjelih ugovornih obaveza radi spriječavanja obustave snabdijevanja električnom energijom i Program pomoći snabdijevanja tarifnih i kvalifikovanih kupaca na mjestima udaljenim od urbanih sredina. Nije donijet program mjera koje se odnose na podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije i podsticanje energetske efikasnosti. Takođe, na svojoj internet stranici EPCG (FC Snabdijevanje) ne objavljuje podatke o broju tarifnih i kvalifikovanih kupaca kojima je bilo obustavljeno snabdijevanje, sa razlozima za obustavu snabdijevanja i drugim podacima, kao i podatke o broju snabdijevanih kupaca, ukupnim količinama isporučene električne energije i prosječnom periodu te vrste snabdijevanja, odvojeno za domaćinstva i ostale kupce.

U sprovođenju nadzora nad radom DOO Zeta energy utvrđeno je da isti nije izradio program mjera za poboljšanje energetske efikasnosti, ali je sa Ministarstvom ekonomije - Sektor za energetske efikasnost, započeo postupak definisanja sadržine ovog akta.

Crnogorski operator tržišta električne energije je stavio u funkciju svoj informacioni sistem i otpočeo sa aktivnim učestvovanjem u pripremi voznih redova i sproveo aktivnosti na pripremi i zaključivanju ugovora o učestvovanju na tržištu, ugovora o balansnoj odgovornosti i ugovora o finansijskom poravnanju sa učesnicima na tržištu električne energije. COTEE vrši obračun prometa električne energije, kao i obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja. Izrađen je i dostavljen Agenciji na odobrenje Cjenovnik usluga evidentiranja ugovora a donijeta su i sljedeća akta: Pravilnik o načinu obračuna odstupanja predaje i prijema električne energije od voznih redova, Pravilnik o obuci i osposobljavanju učesnika na tržištu, Uputstvo za prijavu i izradu voznih redova i Uputstvo o komunikaciji.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica nije donio desetogodišnji plan razvoja prenosnog sistema zbog neusaglašenosti sa Strategijom razvoja energetike do 2025. godine. Kako je donošenje Strategije razvoja energetike do 2030. godine u završnoj fazi, ista će nakon usvajanja poslužiti kao osnov za donošenje desetogodišnjeg plana razvoja.

Što se tiče nadzora nad radom i poslovanjem licenciranih subjekata u oblasti nafte i gasa, može se dati generalna ocjena da je utvrđen visok nivo poštovanja zakonskih i licencnih uslova, a kršenja koja su konstatovana kod subjekata, blagovremeno su otklonjena.

Analiza ostvarenog obima prodaje, posmatrano iz ugla isporučenih količina električne energije i fakturisane realizacije kupcima na distributivnoj mreži u toku šest godina i šest mjeseci trajanja ekonomske regulacije cijena električne energije u Crnoj Gori (01.07.2007. do 31.12.2013. godine) i

upoređenje sa odgovarajućim parametrima u troipogodišnjem predregulacionom periodu (januar 2004 - jun 2007. godina), upućuje na sljedeće zaključke:

- Prosječna godišnja isporučena količina električne energije u periodu regulacije je 16,51% veća;
- Zabilježen je značajan rast prosječne godišnje fakturisane realizacije 38,35%, pri čemu je rast posljedica intenzivnijeg rasta cijena i povećanja broja kupaca kod svih kategorija potrošnje izuzev kod kupaca na 35 kV naponskom nivou gdje je zabilježeno i smanjene cijene i smanjenje broja kupaca;
- Rast cijene električne energije kod kategorije potrošnje domaćinstva je posljedica ukidanja zatečenog unakrsnog subvencioniranja iz predregulacionog perioda što je, uz povećanje potrošnje, dovelo i do rasta prosječne godišnje fakturisane realizacije.

Broj: 14/1722-3

Podgorica, 26. jun 2014. godine

Predsjedavajući Odbora Agencije

Branislav Prelević, s.r.